

**Ụ'dúkọ múké
Mārákō
ní sǐ rĩ**

Tā búkū rĩ vé rĩ ã ũlũngára

Búkū 'dĩri Yūwánĩ Mārákō* sǐ nĩ. Yèsũ kǎ adrii Yērúsalémā gá 'dǎá, ịsụ ákūdē Mārákō ri drĩ kẹrịmvá rú. Mārákō újá 'i ịcá 'bá Yèsũ ã pámvú ũbǐpi ni. Vúdrị ni gé, kọpi gọkí rií ẹzị ngaa Páulũ be trụ. Vúdrị ni gé, kọpi gọkí rií ẹzị ngaa Pétēró be. Yèsũ vé tǎ ịri ní sǐ 'dĩri agá, ũlũ tǎ Yāhúđị rĩ pi ní rií átá rĩ, āzini ũlũ mēre Yāhúđị rĩ pi vé rĩ, kúru índre sǐ sǐ búkū 'dĩri 'bá adri' 'bá Yāhúđị rú ku Yèsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ẽ ịzǎ kozú.

Búkū 'dĩri agá, Mārákō ũlũ tǎ Yèsũ ní 'oó rĩ pi, ndē tǎ Yèsũ ní átá tị sǐ rĩ pi rá. Búkū 'dĩri agá, 'bá ịsúkí lǎá, Yèsũ 'o tǎ āyāzú āyāyā ni pi kárákará, ịdrí 'bá kárákará, údró ịndrĩ ũnjí rĩ pi ũfũú 'bá rĩ pi drịgé sǐ, āzini trũ 'bá rĩ pi ịvé ũnjĩkǎnyā agásĩ rá. Tǎ ịri ní 'oó 'dĩ' 'bée agá, lũ 'yozú kínĩ, Yèsũ ri ũkpō be, ịbĩ ịngá Múngú vúgá, sē 'i 'dị drǎá 'bá rĩ pi trũzú ịvé ũnjĩkǎnyā agásĩ.

Mārákō ũlũ tǎ Yèsũ vé rĩ, āzini ũlũ tǎ Yūwánĩ ní bǎtízimũ sēzú Yèsũ ní rĩ. ũlũ tǎ rĩ pi muzú

---

* : Yūwánĩ Mārákō: Yūwánĩ Mārákō pi mukí Páulũ be, Bārúnábā sǐ Sáyípūrāsĩ gé, 'bo Mārákō ku ẹzị rĩ ã ngangára Pāmiflíyā gá. Vúdrị ni gé, Páulũ ã'yĩ Mārákō ri jị muzú ị vúgá sǐ ịndĩ kuyé. 'Bo Páulũ kǎ adrii jó āngũ ũ'yízú rĩ agá 'dǎá, ịri ní Tīmótéyō ri zízú, ẽ ịjị Mārákō ri ịmụ 'i vúgá, 'i ịzǎ koó. 'I lǎ Ẹzị 12:25; Ẹzị 15:37-39; 2 Tīmótéyō 4:11.

uletere cĩngbá cazú ũdũ gé, ʃsú ãkũdē gbákí drĩ
 Yēsũ ri peṭi alambaku sígē kuyé, búkũ rĩ vé ũdũ
 gé, ũlũ tā Yēsũ ní íngázú gōzú ídri rú drāngará
 gálésila rĩ, āzini ũlũ ʃrivé ngangará mužú 'bũ gé
 rĩ vé tā.

Yūwánĩ sē tị Múngú vé rĩ

(Mātáyo 3:1-12; Lúkã 3:1-18; Yūwánĩ 1:19-28)

1 ʋ'dúkó múké Yēsũ Kúrísitō Múngú Mvópi vé
 tā sĩ rĩ í'dó 'i 'dini.†

2 Nẹbĩ‡ ʃsáyã sĩ ívé búkũ agá 'dini,
 “Ma mávé 'bá áyúãyũ ni pē mužú mí ní drĩdrĩ,
 ʃri mu mí ní létị údé.”

3 “ʋ'dúkó 'bá āzi vé ni ri ó'ú ãngũ ã'wí cínyáfã
 rú rĩ agá 'dãá kĩnĩ,

ʃmi údékí létị ʋpí ní,
 ʃmi útúkí létị ʃrivé rĩ ã adri piri.’ ”

4 Yūwánĩ ní kúru ʃfũzú ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ
 agá 'dãá, ʃri ní rizú tị sēzú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “ʃmi
 újákí ẹsĩ, ʃmi kukí ũnjĩkãnyã ãní, Múngú ã trũ
 rí ʃmi ʃmivé ũnjĩkãnyã agásĩ rá. ʃri ní 'dezú
 rizú 'bá rĩ pi ní bătízĩmũŦ sēzú.” 5 'Bá rĩ pi
 ní ímúzú ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ, āzini kũrú
 Yērúsálémã vé rĩ agásĩ céré Yūwánĩ vúgá nõó.
 Kọpi ní ʃvé ũnjĩkãnyã ũlũzú, Yūwánĩ ní kọpi ní

† **1:1** 1:1 Yēsũ Kúrísitō: Rú Yēsũ 'dĩri vé ífífí, Múngú ri 'bã paapi
 rĩ. Kúrísitō ri 'bá ʃ ní ũdu dãá drĩ ni gé, lũzú kĩnĩ Múngú ipē ʃri
 adrii 'bãgú rú. Ēbērē tị sĩ Kúrísitō ri ʃ zị Māsiyã. 'Í lã Yūwánĩ
 1:41. ‡ **1:2** 1:2 Nẹbĩ: Múngú ri ívé tā átã nẹbĩ rĩ pi ní, kọpi kúru
 ʃrivé ʋ'dúkó rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní. **1:2** 1:2 Málákĩ 3:1 **1:3** 1:3
 ʃsáyã 40:3 § **1:4** 1:4 Bătízĩmũ: ʃ ri 'bá rĩ pi ní bătízĩmũ sē lũzú
 kĩnĩ, kọpi újákí ẹsĩ ʃvé ũnjĩkãnyã agásĩ gí, kọpi ẹ'yĩkí Múngú ri
 gí.

bātízĩmũ sězú yĩĩ ãmbúgú d̄ĩpi d̄ĩd̄i Yárídénĩ agá 'dǎá. ⁶ Bōngó Yũwánĩ ní suú rĩ, údékí kámĩlō ã 'bí. 'Yĩ gō lǎ' bú rú ní 'í úp̄il̄é gá, ãrivé ãnyǎngā rií nyaá rĩ, úmbí, ãzini ọnyú ásé agá rĩ. ⁷ Yũwánĩ ní áyúzú 'bá rĩ pi ní k̄ĩnĩ, “‘Bá ãzi ri ímú mâ v̄udr̄ĩ gé 'd̄ĩ'd̄ĩ, ãri ũkp̄ō be ambamba, ndē ma ũkp̄ō s̄ĩ rá, má ícó ọv̄ũú ãrivé ngá pá gá ã bǎá ọȳúú bǎ ku. ⁸ Á sē ãmi ní bātízĩmũ yĩĩ s̄ĩ, 'bo ãri ímú ãmi ní bātízĩmũ sē ũkp̄ō Índrĩ Uleterere rĩ* vé rĩ s̄ĩ.”

*Yũwánĩ sē Yēsũ ní bātízĩmũ
(Mātáyō 3:13-17; Lúkǎ 3:21-22)*

⁹ Lókí 'dǎri gé, Yēsũ ímú Nǎzērétǎ gálésĩla, Nǎzērétǎ ri ãngũ Gǎlĩláyǎ vé rĩ agá. Yũwánĩ ní bātízĩmũ sězú ãri ní yĩĩ Yárídénĩ agá 'dǎá. ¹⁰ Yēsũ kǎ rií ãfũú yĩĩ rĩ agásĩ, ndre 'bũ z̄ĩ 'i kú mgbọ. Índrĩ Uleterere rĩ ní ís̄ízú ímúzá s̄ĩ ãmámũ t̄ĩn̄i, úrízú dr̄ĩgé ní gé. ¹¹ Kúru ú'dúkó ní íkúzá 'bũ gé 'dǎásĩ k̄ĩnĩ, “‘Mí Mvǎ mávé ní, á lē mí ambamba, ma ãȳĩkō s̄ĩ mí s̄ĩ.”

*Sātánǎ ũ'b̄ĩ Yēsũ ri
(Mātáyō 4:1-11; Lúkǎ 4:1-13)*

¹² Índrĩ Uleterere rĩ ní Yēsũ ẽ t̄i p̄ězú mužú mbēl̄ēná ãngũ ã'wí cínyáfǎ rú rĩ agá 'dǎá. ¹³ Yēsũ mužú adrií ãngũ ã'wí cínyáfǎ rú rĩ agá 'dǎá ú'dú

---

* **1:8** 1:8 Índrĩ Uleterere rĩ: Índrĩ Uleterere rĩ Índrĩ Múngú vé ní. Búkũ Múngú vé rĩ k̄ĩnĩ, Ẹt̄ep̄i ri Múngú 'i, ãrivé mvǎ Yēsũ ri Múngú 'i, ãzini Índrĩ Uleterere rĩ Múngú 'i. Ẹt̄ep̄i ri, Mvọp̄i ri, ãzini Índrĩ Uleterere rĩ, k̄opi Múngú ãlu. 'Í lǎ Yũwánĩ 1:1-18; Yũwánĩ 8:41-42; Ẹz̄i 5:3-4.

pūkú sū, Sātánā† ri ĩri ũ'bīí ásé agá 'dǎá. Fi muṣú adrií ã'á ásé agá rī pi ǎsámvú gé, 'bo mǎlāyíkǎ rī pi‡ rikí ĩri ũtée nī.

*Yēsū vé ẽzī í'dóngará
(Mǎtáyo 4:12-17; Lúkǎ 4:14-15)*

¹⁴ Kǎ Yūwánī ri 'beé jó āngū ũ'yīzú rī agá 'dǎá gí, Yēsū ní 'dezú muṣú āngū Gǎlīláyǎ vé rī gé, ĩri ní ũ'dúkó múké Múngú vé rī ũlūzú muṣú. ¹⁵ ĩri ní 'yozú kīnī, “Mǎlūngǎ Múngú vé rī ícǎ ĩnyinǎ gí, ĩmi újǎkí ẽsǐ, ĩmi ẽ'yīkí ũ'dúkó múké má ní ũlūú nōri.”

*'Bá Yēsū ní í'dó zīí drīdrī ímú 'í pámvú ũbīí rī
pi*

(Mǎtáyo 4:18-22; Lúkǎ 5:1-11)

¹⁶ Yēsū kǎ ríí ẽcǐ yīí bǎlǎlǎ Gǎlīláyǎ gǎrǎ gǎ sī, ĩri ní 'bǎ ĩrī ĩ'bí 'be'bǎ ni pi ndrezú, 'bǎ rī Sīmónǎ pi ẽdrīpǐ Āndēreyǎ be, kōpi ri ĩ'bí 'be ímbǎ sī. ¹⁷ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “ĩmi ímúkí mǎ pámvú ũbīí, ma sē ĩmi ímú 'bǎ ísé íjǐ má ní sū ĩmi ní ĩ'bí 'beé rī tǐnǐ.” ¹⁸ Koro kōpi ní ĩvé ímbǎ kuzú, kōpi ní 'dezú muṣú Yēsū vúgǎ sī.

¹⁹ Yēsū kǎ 'í útrú muṣú drīdrī, ĩri ní Zēbēdayō ẽnjipǐ Yókóbū pi ndrezú ẽdrīpǐ Yūwánī be, kōpi ri ĩvé ímbǎ a'di kǐlúmgbǎ agá 'dǎá ĩ'bí 'bezú ǎnǐ. ²⁰ Yēsū ní koro kōpi zǐzú, kōpi ní ĩ ẽtépǐ Zēbēdayō

† **1:13** 1:13 Sātánǎ: Sātánǎ ri ǎdróko, ĩri ǎmbúgú índrǐ ũnjǐ rī pi drīgé, gǎ tā Múngú vé rī 'duǎgǎ ngagǎ sī, Múngú ídró ĩri 'bū gé 'dǎásǐ. 'Í lǎ í'dangǎrǎ 12:7-9. ‡ **1:13** 1:13 Mǎlāyíkǎ rī pi: Mǎlāyíkǎ rī pi índrǐ, kōpi ri adri Múngú be 'bū gé 'dǎlé, kōpi rú'bǎ ǎkó. Múngú ri sǎ ǎzi sī kōpi ĩpē ímú vū drīgé nōó ũ'dúkó múké ívé rī ũlū 'bǎ rī pi ní.

ri kuzú ìvé 'bá ẹ̀zì vé rĩ pi be kùlúmgbá rĩ agá 'dǎá, kòpi ní mụzú Yẹsũ vùgá sī.

*Yẹsũ dro índrí ùnjí ágó āzi drịgẹ sī
(Lúkǎ 4:31-37)*

²¹ Yẹsũ pi ní 'dezú mụzú ívé 'bá 'í pámvú ùbì 'bá rĩ pi be Kāpārānāúmǎ gá. 'Bo ú'dụ Sābátǎ vé rĩŠ kǎ ícá, Yẹsũ ní mụzú Jó Múngú ri Zìzú rĩ* agá 'dǎá, ìri ní 'dezú rizú 'bá rĩ pi ímbázú. ²² 'Bá rĩ pi āyākí tǎ ìri ní ímbá rĩ sī rá, ā'diātāsīyā tǎ ìri ní ímbá rĩ ùkpō be ambamba, ndē 'bá tǎìmbị Mósē vé rĩ ímbá 'bá rĩ pi vé rĩ rá. ²³ Ágó āzi índrí ùnjí ní fí drị ni gé ni ri adrií ìvé Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá 'dǎá, ágó rĩ ní trezú ú'dụkọ be ụrụ 'dǎá kīnī, ²⁴ “Yẹsũ Nāzēretāgú rĩ, ngá mí ní rizú 'bá drị izazú rĩ ā'di? Mí ímú 'bá ú'dị ùdrǎá? Á nī mi rá, mi 'Bá Uleteré Múngú vé ni.”

²⁵ Yẹsũ ní trezú índrí ùnjí rĩ drịgẹ kīnī, “Mí újí kírì, 'í fū ágó rĩ drịgẹ sī rá.” ²⁶ Índrí ùnjí rĩ ní ágó rĩ ayazú ùkpō sī, ìri ní ngazú fūzú ágó rĩ drịgẹ sī útréngará be ú'dụkọ be ụrụ 'dǎá.

²⁷ 'Bá rĩ pi kǎ tǎ 'dīri ndreé, sē kòpi ní céré āyāngará. Kòpi rikí átá ì āsámvú gé sī kīnī, “Ímbángará ú'dí ì ní ímbá ùkpō be índrí ùnjí

---

§ 1:21 1:21 Ụ'dụ Sābátǎ vé rĩ: Ụ'dụ 'dīri Yāhūdī rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, āzini kòpi ní rizú Múngú ri zìzú rĩ. Yāhūdī rĩ pi ri ú'dụ 'dīri vé tǎ ígá kīnī, Múngú gbi 'bụ pi vù be nī, āzini Múngú pa ì adringará tǔgẹrī rú rĩ agásì nī. Ụ'dụ Sābátǎ vé rĩ Yāhūdī rĩ pi ri zì ụ'dụ ẹ̀zìrī, 'bo Kẹ̀lìkọ rĩ pi ri zì ụ'dụ ázìyá. 'Í lǎ Wùngará 20:8-11; Dětōrōnómē 5:12-16. * 1:21 1:21 Jó Múngú ri Zìzú rĩ: Yāhūdī rĩ pi vé Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi kárákará kǔrú rĩ pi agásì āndiándí, kòpi ri ì úmú Búkū Múngú vé rĩ lǎ, āzini kòpi ri Múngú ri ìnjí Ụ'dụ Sābátǎ vé rĩ gé.

rĩ pi ní tã ni 'duų ẽzi ngazú rá 'dĩri, ímbángará íngóni ni?" ²⁸ Tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri íré 'i mužú mbělēná āngũ Gālíláyã vé rĩ agásĩ céré.

*Yēsũ ídrí 'bá kárákará
(Mătáyo 8:14-17; Lúkã 4:38-41)*

²⁹ Yēsũ pi Yōkóbũ be Yũwánĩ sĩ, ngakí fũú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ, kôpi 'dekí mužú Sĩmónã pi vé āngã Āndēryã be. ³⁰ Kôpi kã mužú caá 'dãlé, lũkí Yēsũ ní kínĩ, Sĩmónã ìdrèpi ri āzó rú, rụ'bánĩ ko gbírílílí, la kú gbóló drĩgé. ³¹ Yēsũ ní mužú ũkú rĩ vúgá 'dãá, drĩ ni ruzú, ìri ingazú urugégé. Drã rĩ ní dezú ũkú rĩ rụ'bá gá sĩ, ìri ní ínyá á'dízú sězú kôpi ní.

³² Ũdrénã Sābátã vé rĩ kã deę, ũtũ rĩ kã 'deé gí, 'bá rĩ pi ũlĩkí ìvé 'bá drã be rĩ pi, 'bá índrí ũnjí ní fíi kôpi drĩgé rĩ pi be ímũ Yēsũ vúgá nõó. ³³ 'Bá kũrũ Kãpārãñãmã agá rĩ pi úmúkí ì céré ímũ adrii kuú jó rĩ vé kęętiłé gá. ³⁴ Kúru Yēsũ ídrí 'bá drã be rĩ pi kárákará, drã 'bá 'dĩ'bée rụ'bá gá rĩ pi drã āndiāndí ni pi, āzini Yēsũ údro índrí ũnjí† kárákará ũfũú 'bá rĩ pi drĩgé sĩ. 'Bo índrí ũnjí rĩ pi ní Yēsũ ri nĩi rá rĩ sĩ, Yēsũ ã'yĩ kôpi átángá átá kuyé.

Yēsũ sē ti mužú āngũ Gālíláyã vé rĩ agásĩ

³⁵ Kã mužú caá drũ ũ'bútĩ kũnikũnĩ, Yēsũ ní íngazú urũ, ìri ní mužú adrizú ọ'dúkũłegúsĩ,

---

† **1:34** 1:34 Índrí ũnjí rĩ pi: Índrí ũnjí rĩ pi ándúru māláyikã Múngú vé ni 'bũ gé 'dãá, kôpi ñókí tãimbĩ Múngú vé rĩ, Sātãnã ri kôpivé āmbúgu. Múngú ídro kôpi 'bũ gé 'dãási vũgá nõó, kôpi gókí ufuú índrí ũnjí, kôpi ri 'bá rĩ pi ní ìzãngã sē vũ drĩgé nõgó. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

'dālē ri Múngú ri zīj. ³⁶ Vúdrī ni gé, Sīmonā pi 'í ǫǫpīj be, kōpi ní 'dezú mužú Yēsū ri ndázú. ³⁷ Kōpi ká ĩri ĩsú, kōpi kīnī, “Bá rī pi ri mi ndā.”

³⁸ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Lē 'bâ mukí vūrā āzi túngú ni gé, mâ ũlū rí kpá tị Múngú vé rī mužú kūrú urukọ'bée agásī ĩndī, ā'diātāsīyā 'dīri ēzī Múngú ní ma ĩpēzú rī.” ³⁹ Yēsū ní kuru éczú Múngú vé tị ũlūzú Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī, āngū Gālíláyā vé rī agásī céré, ri ĩndrī ũnjī rī pi údró ũfūú 'bá rī pi drīgé sī.

*Yēsū idrí ágó ũfú ní nyaá ni
(Mátáyo 8:1-4; Lúkā 5:12-16)*

⁴⁰ Ágó āzi ũfú‡ ní nyaá ni ímú kūmūcí ũtīj Yēsū ęndreṭi gé, ĩri ní Yēsū ri mázú drī ĩrī sī kīnī, “Mí ā'yī dō rá, mí sē mâ rú'bá ē ícá ule fô.”

⁴¹ Tā 'dīri sē Yēsū ē ęsī ĩsú ĩzāngā ambamba, ĩri ní drī suzú ágó rī úlózú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Á lē rá, mí rú'bá ē ícá ule.” ⁴² Koro ũfú rī ní dezú ágó rī ā rú'bá gá sī, rú'bá ni ní ícázú ule.

⁴³ Yēsū ní ágó rī pēzú mužú, ęzizú ĩri ní trītrī, ⁴⁴ ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Lē mí lū tā 'dīri 'bá āzi ní ku. 'Í mu mi i'daá 'bá átálágú§ rú ni ęndreṭi gé, 'í jì ngá āzi mužú rōbōṅō rú mí drīgé

---

‡ **1:40** 1:40 ũfú: Tāĩmbī Mósē vé rī kīnī, 'bá ũfú ní nyaá rī, ĩri āzāvū rú, ā'yīkī ĩri adrií 'bá ĩsērélē vé rī pi āsámvú gé ku. Drā ũfú vé rī de dō rú'bá ni gé sī gí, lē ā mu 'i i'daá átálágú rī ęndreṭi gé, átálágú rī ĩri ndre, ĩri 'yo drā rī de rú'bá ni gé sī gí. 'Í lā Lēvītíkā 14:1-32. § **1:44** 1:44 Átálágú: 'Bá ĩsērélē vé rī pi āsámvú gé, 'yéṅá átálágú ri rōbōṅō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ĩfū úyú Léví vé rī agá.

sĩ ãndĩ, sũ tãĩmbĩ Mósẽ* vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩnĩ, 'bá céré ã ñĩkĩ rĩ 'yozú kĩnĩ, mĩ rũ'bá ícá ule gĩ." 45 'Bo ágó rĩ kã 'deé mužú, í'dó rĩ tã rĩ ùlũú mužú 'bá rĩ pi ní. ãní sē Yēsũ gō fií mužú écĩ kũrũ rĩ agá 'dãá 'bá rĩ pi ãsámvú gé sũ andrekelemgbe kuyé. Yēsũ ã ugo dō 'i fingará kũrũ rĩ agá 'dãá rĩ sũ ugogo drããsiyã, 'bá rĩ pi rikĩ nyo écĩ ãri vúgá nõó íngázú vũrã rĩ pi gé sũ céré.

2

*Yēsũ idrĩ ágó pá be 'bêlé'béle ni
(Mātáyo 9:1-8; Lúkã 5:17-26)*

¹ Û'dú mãdã ã vú drĩgé, Yēsũ ní kpá gōzú fizú Kãpãrãnãumã gá 'dãá dũĩ. 'Bá rĩ pi yĩkĩ kĩnĩ, Yēsũ ícá ãgōó 'bêtĩ gĩ. ² 'Bá rĩ pi ní ã úmúzú kárakarã, sē vũrã rĩ ca ku. 'Bá rĩ pi gakĩ jó rĩ agá 'dãá tré, cĩmgbã cazú kêtĩlélé gá ãmvé 'dãá, Yēsũ ri ù'dúkó múké rĩ ùlũú kôpi ní. ³ ãgō urũkô'bée su í'dúkĩ ágó ãzi õgõrõvũ rú ni ãjĩ Yēsũ vú nõó. ⁴ 'Bá rĩ pi ní adriĩ bĩtrĩká rĩ sũ, kôpi ndãkĩ ù'dũ tí, kôpi ní tuzú jó drĩgé 'dãá, * kôpi ní jó rĩ ã drĩ ãñãnyãzú, kôpi ní ágó pá be 'bêlé'béle rĩ ísúzú ímúzú ãrivé pórõsĩ ãri ní laá drĩ ni gé rĩ be vũgá Yēsũ ãndrĩtĩ

* **1:44** 1:44 Mósẽ: Yõsépã kã drãã gĩ, 'bãgú Ējépétõ vé rĩ 'bã anjĩ Īsêrélê vé rĩ pi ězi ngaã túgẽrĩ rú caã ílĩ mũdũrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mósẽ ri ĩpẽzú ímúzú anjĩ Īsêrélê vé rĩ pi pazú adringará túgẽrĩ rú rĩ agãsi. Múngú sē tãĩmbĩ rĩ Mósẽ ní, ã lũ anjĩ Īsêrélê vé rĩ pi ní, sêzú ã ní tãĩmbĩ rĩ zizú tãĩmbĩ Mósẽ vé ni ãní. Tĩkĩ Mósẽ ri ĩsũ ãkũdê ílĩ rĩ ca élifũ ãlu mũdũrũlũ sũ (1,400), ĩsũ ãkũdê tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24. * **2:4** 2:4 Tuzú jó drĩgé 'dãá: Yãhũdĩ rĩ pi jó sũ drĩ be kpãkpã, 'bã ri ícõ tũ mũ úrĩ drĩ ni gé rá.

gé nōó. ⁵ Yēsũ kā nĩĩ áamá 'yoó kínĩ, āgō 'dĩ'bée ẹ'yĩkí 'i gí, ĩri ní 'yozú ágó ọgõrõvũ rú rĩ ní kĩnĩ, “Mvá ágó 'dĩri, á trũ mi mívé ùnjĩkányā agásĩ gí.”

⁶ 'Bá ri' 'bá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi úríkí kuú 'dǎá, kòpi rikí ỳsũú ẹsĩsílé sĩ kínĩ, ⁷ “Ngá ágó 'dĩri ní rizú átázú 'dĩni rĩ ā'di? Ágó 'dĩri ĩnĩ Múngú ri ku! 'Bá āzi ālunani āngũ trũúpi ùnjĩkányā agásĩ ni 'dǎáyo, 'yéńá Múngú 'i ọ'dúkúlegúsĩ.”

⁸ Koro Yēsũ nĩ tã kòpi ní rií ỳsũú ĩ ẹsĩ agá 'dǎlé rĩ áamá bá. Kúru ĩri ní 'yozú kòpi ní kínĩ, “Ngá ĩmi ní rizú tã ỳsũzú 'dĩni rĩ ā'di? ⁹ Mǎ 'yo rí tã rĩ íngóni? Mǎ 'yo rí ágó pá be 'bélé' 'béle nōri ní, ‘Trũkí mi mívé ùnjĩkányā agásĩ gí 'dĩni,’ dōku mǎ 'yo, “Í nga ụrụ, 'í 'dụ mívé pórõsĩ, 'í 'de muú' 'dĩni? ¹⁰ 'Bo á lě lǔú ĩmi ní 'yozú kínĩ, ma 'Bá Mvá 'i,† ma ũkpõ be ùnjĩkányā trũzú vũ drĩgé nōgó” Yēsũ ní 'yozú ágó pá be 'bélé' 'béle rĩ ní kínĩ, ¹¹ “Á 'yo mí ní, 'í nga ụrụ, 'í 'dụ mívé pórõsĩ, 'í mvi 'bẹtĩ.” ¹² Ágó rĩ ní ngazú ụrụ, ĩri ní ívé pórõsĩ 'düzú, ĩri ní 'dezú muzú, 'bá rĩ pi rikí ĩri ndree múzú. Tã 'dĩri sē 'bá rĩ pi ní āyāngará, āzini sē kòpi rikí Múngú ri íngú kínĩ, “'Bá ndrekí tã āzi ỳkú ni 'dĩri tĩnĩ kuyé.”

Yēsũ zị Léví ri
(*Mǎtáyo 9:9-13; Lúkǎ 5:27-32*)

¹³ Yēsũ gō 'i ẹnđĩ muú yĩĩ bǎlǎlǎ Gǎlĩláyā tị gé 'dǎá đĩ. 'Bá rĩ pi ní ĩ úmúzú kárákará Yēsũ ā gǎrǎ

† **2:10** 2:10 'Bá Mvá: Yēsũ zị 'i 'Bá Mvá lüzú kínĩ, 'i Kúrísítō 'i, 'i mǎlũngǎ rĩ rụ muzú nyonyo. 'Í lǎ Dǎnyélé 7:13-14.

gá, ĩri ní 'ídózú kôpi ímbázú. ¹⁴ Yēsũ kã rií éci yīī bālālã rĩ ã gārã gá sī, ĩri ní Lévī Āláfáyō mvõpi riipi mũfēngã umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ ndrezú, ãkũdē úrí kuú ívé jó rizú mũfēngã umbe jezú rĩ u'duzú rĩ agá 'dãá. Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ímù mâ pámvú ũbīí.” Koro Lévī ní ngazú 'dezú mužú ĩri vúgá sī.

¹⁵ Lévī zī Yēsũ pi ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbī'bán rĩ pi be mužú ínyá nyaá ívé ãngá. 'Bá kárakarã mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi, † 'bá ri'bán ũnjĩkãnyã 'o'bán rĩ pi be, kôpi ínyá rĩ ã nyangará gá 'dãá ĩndī. ¹⁶ 'Bá tãĩmbĩ ímbá'bán adri'bán Fārúsīš rĩ pi kã ndreé Yēsũ pi ri ínyá nya 'bán ũnjĩkãnyã 'o'bán rĩ pi be, ãzini 'bán mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi be trũ, kôpi ní 'bán Yēsũ ã pámvú ũbī'bán rĩ pi zizú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú ínyá nyazú 'bán mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi be, ãzini 'bán ri'bán ũnjĩkãnyã 'o'bán rĩ pi be trũ rĩ ã'di?”

¹⁷ Yēsũ kã tã 'dĩri yīī, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī, “'Bá drã ãkó rĩ ndã 'bán ũjó sēepi ni ku, 'bán drã be rĩ, ĩri 'bán ũjó sēepi ni ndã nī. Má ímù 'bán tã be pĩri rĩ pi zīī kuyé, má ímù 'bán ũnjĩkãnyã 'o'bán rĩ pi zīī éšī újã.”

---

† **2:15** 2:15 'Bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi: 'Bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi, kôpi Yãhúdī ri'bán mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bán 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ. Kôpi ri mũfēngã rĩ u'du' ãmbúgú 'bãgú rĩ ní 'yoó kôpi ã u'du'kĩ rĩ ndē. **§ 2:16** 2:16 Fārúsī: Fārúsī rĩ pi ngúlúmũ Yãhúdī rĩ pi vé tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ru'bán tĩtĩ rĩ pi. Kôpi 'du'kĩ índrĩ rĩ pi vé tã, ãzini mālãykã rĩ pi vé tã 'bãã tã ãmbúgú rú, kôpi ẹ'yĩkĩ rá 'yozú kīnī, 'bán ũdrã'bán gĩ rĩ pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lã Ẹzĩ 23:8.

'Bá rĩ pi zikí Yēsũ ri ãnyãngã a'bingará vé tã sĩ

(Mātáyo 9:14-17; Lúkã 5:33-39)

18 'Bá Yũwánĩ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi Fãrúsĩ rĩ pi be, kôpi ri ĩ a'bi* ãnyãngã ã nyangára sĩ a'bia'bi. 'Bá urukō ímúkí Yēsũ ri zĩ kĩnĩ, "'Bá Yũwánĩ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi Fãrúsĩ rĩ pi be, kôpi ri ĩ a'bi ãnyãngã nyangára sĩ a'bia'bi, 'bo mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi a'bikí ĩ ku ãsĩ?"

19 Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "'Bá rĩ pi mukí dõ ũkú jengára gá, õmúrúgõ rĩ vé kẹregú dõ ãjẽ rĩ gé 'dãlé anigé, ĩrivé ũndĩ mụ'bá vú ni gé sĩ rĩ pi ícókí ĩ a'bií ngá nyangára sĩ ku." 20 'Bo sã ãzi ri ímú 'dĩ'dĩ, kádõ ímú õmúrúgõ rĩ vé kẹregú 'dujú kôpi ãsámvú gé sĩ, kúru ú'dú 'dãri gé, kôpi ímú ĩ a'bi ngá nyangára sĩ.

21 "'Bá ãzi ícõ bõngó ú'dí ĩsĩ bõngó dēepi kú ĩrĩkõ rú ni vé úlẽ ícĩ õzũũ ãní ku, ã'diãtãsiyã bõngó 'i nyaápi kú ĩrĩkõ rú gĩ rĩ, ícĩkĩ dõ úlẽ ni õzũũ bõngó ú'dí† sĩ, ĩri gõ ãsĩ mụzú drĩgélé.

22 'Bá ãzi ícõ vinyõ ĩ ní zoó ú'dí rú rĩ tõó lã'bu ĩ ní ícĩ jũrú rú ũkũ ni agá ku. 'Bá rĩ tõ dõ vinyõ rĩ lã'bu ĩ ní ícĩ jũrú rú ũkũ ni agá, vinyõ rĩ íngá kõfútõ be, ĩri sē jũrú rĩ ãfĩ rá, vinyõ rĩ dã vũgá. Lẽ ã tõkĩ vinyõ rĩ jũrú ú'dí‡ ni agá."

* **2:18** 2:18 A'bi: Sã ãzi sĩ Yãhũdĩ rĩ pi ri ĩ a'bi, nyakí ínyá ku, kôpi ri ẽsĩ 'bã rizú Múngú ri zĩzú. † **2:21** 2:21 Bõngó ú'dí: Ũjĩkĩ dõ bõngó ũkũ ĩ ní bõngó ú'dí ícĩ rụ'bá ni gé 'dĩri gĩ, bõngó ú'dí ĩ ní ícĩ rụ'bá ni gé 'dĩri gõ ícã mādãñá, ĩri ãsĩ bõngó ũkũ rĩ ã rụ'bá gá sĩ rá. ‡ **2:22** 2:22 Jũrú ú'dí: Yēsũ vé ímbángará 'dĩri adri sũ vinyõ ĩ ní dãã jũrú ú'dí agá rĩ tĩnĩ.

*Fārūsī rī pi zīkí Yēsū ri Sābātā vé tā sī
(Mātáyo 12:1-8; Lúkã 6:1-5)*

²³ Ụ'dú ̃lu Yēsū pi rikí ẹlị́ mụzú ívé 'bá 'í pámvú ụbī'ba rī pi be ọmvú ̃nyá vé ni agásí ụ'dú Sābātā vé rī gé. Ịrívé 'bá ịri ̃ pámvú ụbī'ba rī pi ̃ ụrụkọ'bée ní rizú ̃nyá rī pi ̃ drī ucezú anyizú cizú. ²⁴ Fārūsī rī pi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Bávé t̃áimbị kīnī, ̃ ngakí ẹzị ụ'dú Sābātā vé rī gé ku pírí, ngá 'bá mī pámvú ụbī'ba rī pi ní t̃áimbị rī ñozú, ̃nyá ̃ drī ucezú ụ'dú Sābātā vé rī gé rī ̃'di?”

²⁵ Yēsū ní ụjázú kọpi ní kīnī, “Ìmi lākí t̃á 'bāgú Dāwúđị̃s ní 'oó ívé 'bá rī pi be lókí ẹbírị́ ní kọpi fuzú rī gé rī kuyé? ²⁶ Lókí átálágú ̃mbúgú* ̃bīyātārī vé rī gé, Dāwúđị́ nga fií Jó Múngú vé rī† agá 'dāá, 'du pánga ị ní 'bāá Múngú ẹndrẹtị́ gé, ị ní nyaá bādārú ku, 'yéná atala rī pi ní rií nyaá nī rī nyaá, sē kpá ụrụkọ ni nyaá ívé 'bá 'í pámvú ụbī'ba rī pi ní.”

---

§ **2:25** 2:25 Dāwúđị́: Múngú ịpē Dāwúđị́ ri adrií 'bāgú Ịsērélē rī pi vé ni, ẹzị kīnī, 'bāgú ụ'dí ri ímụ ịfū ịrívé úyú agá, ịri mālūngā rī rụ mụzú 'dání'dání, 'bāgú rī Yēsū Kúrísítō 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12; Ẹzị 2:30. T̃íkí Dāwúđị́ ri ịsụ ̃kūdē ịlí rī ca ẹlífū ̃lu (1,000) gí, ịlí 'dāri gé, ịsụ t̃íkí drī Yēsū Kúrísítō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmūélē 16-30; 2 Sāmūélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. * **2:26** 2:26 Átálágú ̃mbúgú rī: Átálágú ̃mbúgú rī ndē atala rī pi céré, ̃'diātāsiyā ịri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ịri fi vú ̃lu ịlí ̃lu agá. Ịri ̃ri r̃b̃b̃ñj̃ vé rī jị ̃nj̃k̃nyā ụj̃z̃ú. 'Í lā Lẹṽt̃k̃ 16; Ẹbérē 9. † **2:26** 2:26 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéná ̃lukúta Yērúsálémā gá 'dāá. Atala rī pi 'yéná ri r̃b̃b̃ñj̃ zā Jó rī agá 'dāá nī, s̃ t̃áimbị Mósē vé rī ní 'yoó rī t̃ñj̃. Múngú ri đị Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá.

²⁷ Yēsũ ní 'yozú Fārúsĩ rĩ pi ní kĩnĩ, “Múngú údé ụ'dụ Sābátā vé rĩ 'bá rĩ pi ã uvukí rí ãní, 'bā ụ'dụ Sābátā vé rĩ tā ẹnjịenjị rú 'bá rĩ pi drịgέ kuyé. ²⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ụ'dụ Sābátā vé rĩ‡ drịgέ ãmbúgú nĩ.”

3

Yēsũ ídrí ágó drị be 'bėlé'béle ni ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé

(Mātáyo 12:9-14; Lúkā 6:6-11)

¹ Ụ'dụ ãzi gé, Yēsũ gō mụụ fí Jό Múngú ri Zizú rĩ agá 'dāá dīi, ịsụ ágó ãzi drā ní drị ni nyii kuú 'bėlé'béle ni adri kú 'bá rĩ pi ãsámvú gé 'dāá.

² Fārúsĩ rĩ pi ã urukọ rikí létị ndāá, ị tōkí rí Yēsũ ri ãní bēnĩ, kọpi tēkí nyo rií Yēsũ ri ndree, dō tãnā ịri ágó 'dĩri ídrí ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé rá. ³ Yēsũ ní 'yozú ágó drā ní drị ni nyii kuú 'bėlé'béle rĩ ní kĩnĩ, “Mí íngá uru, mí ímụ pá tuú 'bá rĩ pi ẹnreịtị gé nōgó.”

⁴ Yēsũ ní kọpi zizú kĩnĩ, “Ngá ìmivé tãimbị ní lēē ã 'okí ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé ku rĩ ã'di? Ịri tã múké 'ongará, dōku tã ùnjí 'ongará? Ịri 'bá drā be 'dĩni 'dĩri kuzú drāzú, dōku ē ídríkí ịri?” Kọpi zĩkí ị tị átángá 'yozú kuyé.

⁵ Yēsũ kã ãngũ ndree kọpi vúgá 'dāá, ẹsị ni ve kọpi ní ambamba. Tã ní fí kọpi ē ẹsị agá ku rĩ

‡ **2:28** 2:28 Úpí ụ'dụ Sābátā vé rĩ: Yāhúđĩ rĩ pi ri ụ'dụ Sābátā vé rĩ ígá kĩnĩ, Múngú gbi ngá 'bụ gé rĩ pi vū drịgέ rĩ pi be céré 'du caá ụ'dụ áziyá, kúru ịri ní uvuzú ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé. Múngú ri 'yéngá Úpí Sābátā vé ni, kúru Yēsũ kĩnĩ, 'i Úpí Sābátā vé ni, kĩnĩ 'i Múngú 'i. 'Í lā Wụngará 20:8-11.

sī, sē Yēsū ní ĭzāngā ambamba. Īri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Mí ũjū mī drī.” Ágó rī ní 'ĭ drī ũjūzú. Ágó rī ě drī ní ícázú múké. ⁶ Koro Fārúsī rī pi ní fūzú mužú 'bá Ēródē ri ęřī' 'bá rī pi be Yēsū ā tā lizú, lēzú ĩri 'dįzú drāzú 'dīisī rá.

'Bá bĭtrĭká 'dekí mužú Yēsū ā vųdrĭ gé sī

⁷ Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rī pi be yĭĭ bālālā Gālĭláyā vé rī gé 'dāá, 'bá kárakarā íbíkí íngá āngū Gālĭláyā vé rī gé, āzini āngū Yŭdáyā vé rī gé, kōpi 'dekí mužú Yēsū ā vųdrĭ gé sī. ⁸ Kōpi ká tā Yēsū ní 'oó 'dĭri yĭĭ, 'bá kárakarā ímŭkí Yēsū vŭgá nōó, kōpi íbíkí íngá Yŭdáyā gá, Yērŭsālémā gá, āngū Īdŭmíyā vé rī gé, gŭrú Yárídénĭ vé rī gé, kŭrú Táyā vé rī gé, āzini kŭrú Sĭdónā vé rī gé. ⁹ Yēsū ká mužú ndreeé 'bá rī pi gaki ambamba, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rī pi ní kīnī, kōpi ě 'dŭkí kŭlŭmġba mādāġa ni 'bāá tēétē, 'bá bĭtrĭká rī pi ě ímŭkí rí ĭ ĭmŭlŭú ku. ¹⁰ Yēsū ídrĭ 'bá kárakarā, ānĭ sē 'bá drā be rī pi rikí ĭ ĭmĭí ímŭzú Yēsū vŭgá nōó ũkpō sī, ĭ úlókí rí ĩri ā rŭ' 'bá bēnĭ. ¹¹ 'Bá índrĭ ũnjĭ ní fĭí kōpi drĭgé rī pi kádō Yēsū ri ndreeé, índrĭ ũnjĭ rī pi kōpi 'dŭ a' be vŭgá Yēsū ęndreřĭ gé 'dĭgé, kōpi útré ũ' dŭkŭ be ũřŭ 'dāá, “Mi Mvá Mŭngú vé ni.” ¹² 'Bo Yēsū átá índrĭ ũnjĭ rī pi ní ũkpō sī kīnī, kōpi ā lŭkí 'ĭ tā 'bá āzi ní ku.

*Yēsū ũpē 'bá áyŭāyŭ ni pi mužrĭ drĭ ni řřĭ
(Mātáyo 10:1-4; Lŭkā 6:12-16)*

¹³ Vųdrĭ ni gé, Yēsū tu mužú írā drĭgé 'dāá, ĩri ní 'bá 'ĭ ęřĭ ní lēé rī pi zĭzú mužú 'ĭ vŭ sī, kōpi ní mužú Yēsū vŭ sī. ¹⁴ Īri ní 'bá ũpēzú mužrĭ drĭ ni

ĩrĩ, kōpi ã adrikí rí ívé 'bá áyúãyũ* ni pi rú, ĩri ní kōpi pēzú mužú, kōpi ã ũlũkí rí tị Múngú vé rĩ mužú. ¹⁵ Yēsũ sē kōpi ní ũkpō, kōpi ã údrókí rí índrí ũnjí rĩ pi fũú 'bá rĩ pi drĩgē sī ānī. ¹⁶ 'Bá ĩri ní ũpēé mužrị drị ni ĩrĩ rĩ pi vé rụ pi 'dĩ, Sịmónã 'i, Yēsũ gō ĩri ní rú āzi 'daá Pétēró 'i, ¹⁷ Yōkóbũ Zēbēdayō mvọpị pi édrịpị Yũwánĩ be, Yēsũ gō kōpi ní rụ āzi 'daá Bōnāgēsī 'i, rú 'dĩri vé ífífí, anji ũvi vé ni pi. ¹⁸ 'Bá rĩ āzi Āndērēyã 'i, Pílípũ 'i, Bātĩlímáyō 'i, Mátáyo 'i, Tórnã 'i, Yōkóbũ Āláfáyō mvọpị 'i, Tādáyō 'i, Sịmónã úvá 'bãapi 'bá ívé rĩ pi ē ĩsúkí rí drịwālã rĩ 'i, ¹⁹ āzini Yúdã Īsĩkārĩyótã gōopi Yēsũ ã ũli 'beepi rĩ 'i.

Yēsũ pi vé tã Bēlēzēbúlã be rĩ

(Mátáyo 12:22-32; Lúkã 11:14-23; 12:10)

²⁰ Kúru Yēsũ kã 'i újã gōó 'bětị 'dãã, ĩri ní fizú jó agá, 'bá bĩtríkã bĩkí mužú vú ni gé sī, sē Yēsũ pi ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ĩsúkí sã ãnyāngã nyazú ni kuyé. ²¹ Yēsũ é'dípáa kã tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri yị, kōpi ũsúkí kínĩ, Yēsũ ē drị ábá gí, ĩ lēkí ĩri jị mužú 'bětị.

²² 'Bá ri'bá tãĩmbị Mósē vé rĩ ímbá'bá, ímụ'bá Yẹrúsālémã gálésĩla rĩ pi kínĩ, “Ágó 'dĩri Bēlēzēbúlã† fi drị ni gé gí, ĩri ri índrí ũnjí rĩ pi údró ũkpō ādróko vé rĩ sī.”

²³ Yēsũ ní kōpi zịzú, ĩri ní átázú kōpi ní nãpị sī kñĩ, “Sātánã ri ícọ 'í ógúpị Sātánã ri dro fũ

* **3:14** 3:14 'Bá áyúãyũ rĩ pi: 'Bá áyúãyũ rĩ pi, Yēsũ sē kōpi ní ũkpō, ri kōpi pēé mužú 'bá rĩ pi ímbá, índrí ũnjí rĩ pi údró, āzini tã āyázú āyāyã ni pi 'oó. † **3:22** 3:22 Bēlēzēbúlã: Bēlēzēbúlã vé rụ āzi rĩ Sātánã 'i, ĩri ādróko, ĩri āmbúgú índrí ũnjí rĩ pi drĩgē.

íngóni ngóni? ²⁴ 'Bá āngũ ālu agá ni pi acokí dō ĩ ríi ẹ̀'dí 'dịi ĩ ọgụpịi be, mālũngā kọpi ní ruụ 'dĩri ícọ pá tuú ku. ²⁵ 'Bá jó ālu tị gé rĩ pi acokí dō ĩ gí, 'bẹtị 'dĩri ícọ pá tuú ku. ²⁶ Sātánā vé mālũngā aco dō 'í āsámvú ĩrĩ ríi ẹ̀'dí 'dịi, mālũngā 'dĩri ícọ pá tuú ku, ĩrivé ụdụ deępi 'dĩ. ²⁷ 'Bá adriipi ọjọgọ ọjọgọ rĩ, 'bá āzi ícọ ĩrivé ngá alií ku, úmbékí dō ĩri vũgá ká, ĩ íbí ĩrivé ngá ali ndō. ²⁸ Ádarú á lẹ 'yoó ĩmi ní 'díní, 'bá rĩ 'o dō ũnjĩkányā, āzini ide dō āngũ, ĩ ícọ ĩri trũ rá. ²⁹ 'Bo 'bá rĩ ide dō Índrí Uleteré rĩ, ícókí ĩri trũú ālujání ku, ũnjĩkányā ĩrivé rĩ áwí adri mužú 'dání'dání."

³⁰ Yẹsũ 'yo tā 'dĩri 'díní, ā'diātāsīyā 'bá rĩ pi rikí átá kíní, "Yẹsũ ri índrí ũnjí be."

*Yẹsũ ẹndrẹpi pi ẹdrípịi be
(Mátáyo 12:46-50; Lúkā 8:19-21)*

³¹ Yẹsũ ẹndrẹpi ní ícázú Yẹsũ ẹdrípịi be, kọpi áwíkí pá tuú kuú āmvé 'dāá. Kọpi ní 'bá āzi pẹzú mužú Yẹsũ ri zịzú. ³² 'Bá kárakarā úríkí kuú Yẹsũ ā gārā gá sī kúrũ. Kọpi ní lúzú Yẹsũ ní kíní, "Mí ẹndrẹpi pi mí ẹdrípịi be tukí pá kuú āmvé 'dāá'dā, kọpi lẹkí mi ndree."

³³ Yẹsũ ní kọpi zịzú kíní, "Bá ĩmi ní 'yoó ĩri má ẹndrẹpi, āzini má ẹdrípịi 'dĩ'bée ā'di pi?"

³⁴ ĩri ní 'bá úrí'bá 'î gārā gá sī 'dĩ'bée úndrẹzú kúrũ, ĩri ní 'yozú kọpi ní kíní, "Mávé ẹndrẹpi āzini mávé ẹdrípịi, kọpi 'bá úrí'bá má gārā gá sī nǒ'bée. ³⁵ 'Bá Múngú vé tā 'duųpi ngaápi rĩ, ĩri má ẹdrípị, ĩri má ọmvúpị, āzini ĩri má ẹndrẹpi."

4

Nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ
(Mātáyo 13:1-9; Lúkã 8:4-8)

¹ Yēsũ gō í'dó 'bá rĩ pi ímbá yĩĩ bālālã Gālíláyã tị gé 'dãá dǎĩ. 'Bá kárakarã úmúkí ĩ Yēsũ ã gārã gá, sē Yēsũ tų muú úrí kúlúmgbã agá yĩĩ agá 'dãá. 'Bá rĩ pi tukí pá kuú yĩĩ rĩ tị gé. ² Yēsũ ímbá 'bá rĩ pi ní tã kárakarã nāpí sĩ. Tã ĩri ní ímbá rĩ pi 'dĩni kĩnĩ, ³ “Īmi yĩkí drĩ ká! Ágó ãzi mu úri rií ívé ómvú agá. ⁴ Kã rií úri rĩ rií, úri rĩ pi ã ụrụkọ u'dekí létị drĩgégé, ãrĩṅá rĩ pi tekí kọpi rá. ⁵ Úri rĩ pi ã ụrụkọ u'dekí nyọókú írã drĩgégé ni agá, úri rĩ pi ĩfũkí mbēlējã, ã'diātāsīyã nyọókú rĩ ní adrii nyetele rĩ sĩ. ⁶ 'Bo ụtú rĩ kã koó gbírílí, úri ĩfũ'bá rĩ pi 'wikí ũdrãá céré, ã'diātāsīyã úlã ni pi ní fií vũgá 'dãá kuyé rĩ sĩ. ⁷ Úri rĩ pi ã ụrụkọ u'dekí ũcékúcé ãsámvú gé, ũcékúcé rĩ dụ amuú, ọzũ úri ĩfũ'bá dụ'bá rĩ pi rá, sē úri ĩfũ'bá rĩ pi 'akí kuyé. ⁸ Úri rĩ pi ã ụrụkọ u'dekí nyọókú múké múké ni agá, dukí 'aá mị be gbálígbálí. Ụrụkọ ni pi 'akí caá mị be pũkú na, ụrụkọ ni pi pũkú áziyá, ụrụkọ ni pi mụdũrũlũ ãlu.”

⁹ Yēsũ ní kúru 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “'Bá bị be rĩ, ã yị 'í ní tã 'dĩri.”

Tã ã pá Yēsũ ní tã rĩ ũlũzú nāpí sĩ rĩ
(Mātáyo 13:10-17; Lúkã 8:9-10)

¹⁰ Kã Yēsũ ri kuú ó'dúkúlegúsĩ, ĩrivé 'bá áyũáyũ mụdrị drị ní ĩrĩ rĩ pi, 'bá ụrụkọ ĩ tra 'bá ĩri ã gārã gá rĩ pi be, kọpi ní Yēsũ rĩ zizú kínĩ, “Nāpí mí ní ũlũú 'dĩri vé ífifí ã'di?” ¹¹ ĩri ní újázú kọpi ní kĩnĩ, “Má i'da ĩmi ní mālũngã Múngú vé ĩ ní

tã ni ũzũúzũ rĩ ãmvé gí. 'Bo ma 'bá ʊrũkọ ní tã rĩ átá nãpí sĩ, ¹² tã ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ã nga rí 'i fũú tị ni gé bēsĩnĩ kĩnĩ,

“ ‘Kọpi tã má ní 'oó rĩ ndre rá, 'bo kọpi nĩkí ífífí ni ku,

kọpi tã má ní 'yoó rĩ yị rá, 'bo fi kọpi drĩgé ku.

Kọpi ã nĩkí té dõ tã rĩ vé ífífí rá,

kọpi té ẹsị ụjá, Múngú ri té kọpi trũ rá.’ ”

Yēsũ ũlũ nãpí rĩ vé ífífí

(Mātáyo 13:18-23; Lúkã 8:11-15)

¹³ Yēsũ ní kúru kọpi zịzú kĩnĩ, “Nãpí má ní ũlũú 'dĩri, ĩmi nĩkí nyo ífífí ni kuyé? Má átá dõ ĩmi ní nãpí rĩ ãzi, ĩri ícọ fi ĩmi drĩgé íngóni? ¹⁴ 'Bá úri riúpi rĩ, ĩri 'bá Múngú vé tị ũlũúpi rĩ. ¹⁵ Úri u'de'bá létị drĩgé rĩ pi vé ífífí, ĩri 'bá Múngú vé tị yị'bá rá rĩ pi, vùdrĩ ni gé, koro Sātánã ri ímụ Múngú vé tị kọpi ní yị 'dĩri iza kọpi ẽ ẹsị agásĩ rá. ¹⁶ Úri u'de'bá nyọkú írã drĩgé rĩ agá rĩ vé ífífí, ĩri 'bá Múngú vé tị yị'bá ãyĩkõ sĩ rĩ pi. ¹⁷ 'Bo kọpi kádõ tị Múngú vé rĩ yị, tị Múngú vé rĩ ní vũrã ísụ úrizú kọpi ẽ ẹsị agá 'dãlé kuyé rĩ sĩ, tã ãzi ũkpó ũkpó kãdõ kọpi ayaá, tị Múngú vé rĩ gõ ãvĩ kọpi ẽ ẹsị agásĩ rá. ¹⁸ Úri u'de'bá ũcékúcé ãsámvú gé sĩ rĩ pi, ĩri 'bá Múngú vé tị yị'bá, ẹ'yị'bá rá rĩ pi. ¹⁹ 'Bo kọpi ní rií tã rụ'bá nōri vé rĩ ũsũú áyu rĩ sĩ, ãzini kọpi ní rií ã'bú vé tã 'duy 'bãã ãmbúgú rĩ sĩ, ãzini kọpi ní rií ẹsị 'bãã ngá ʊrũkọ'bée drĩgé rĩ sĩ, sē kọpi 'bãkí ẹsị tị Múngú vé rĩ yịzú ku, ĩri sē kọpi adri sũ pẹtị 'aapi ku rĩ

tịni. ²⁰ Úri u'de'ba nyọọkú múké agá rĩ pi, kọpi 'ba Múngú vé tā yì'ba rá, 'bã'bée ì ẹsì agá tịtị rĩ pi. Kọpivé tā 'oó múké rĩ índré sũ ãnyá 'aápi mì be gbálígbálí rĩ tịni, drị ni ãlu rĩ gé, 'a caá pũkú na, pũkú áziyá, dōku mụdđrũlũ ãlu.”

Nāpí lám̄bā vé rĩ
(Lúkā 8:16-18)

²¹ Yẹsũ ní gōzú kọpi ní nāpí āzi ũlũzú kīnī, “‘Bá āzi ri nyo ícó lám̄bā 'yũ su gbóló ã ndúgé, dōku ũdrí i'dú lám̄bā dđĩpi āngũ ìmgbērēēpi rĩ ẽ drĩ ako ānì cí rá? Ícó 'oó 'dínì ku, ìri lám̄bā rĩ 'yũ 'bã mísá drĩgé, vũrã ìri ní ícózú āngũ ìmgbērēzú jó agásĩ céré rĩ gé. ²² Ụ'dú āzi ri ímụ 'dđĩ'dđĩ, tā 'bá rĩ pi ní ũzũzũzũ rĩ, ì ímụ i'da āmvé, tā ì ní ũzũzũzũ rĩ pi ārèvú céré, ì ímụ i'da āmvé. ²³ 'Bá rĩ dō bì be, ã yì 'í ní tā 'dđiri.”

²⁴ Yẹsũ gō kpá 'yoó kọpi ní kīnī, “Ìmi 'bākí bì rizú tā má ní ũlũú ìmi ní 'dđĩ'bée yìzú múké múké. Múngú ri ìmi ní úmĩ sē ìmi ní ẹbĩrị 'bãã lēzú ìrivé tā n̄zú rĩ sī. Ádarú Múngú ri ìmi ní tā n̄ngará sē ambamba. ²⁵ 'Bá ẹsì 'bãápi tā má ní ímbá rĩ drĩgé rĩ, ma ìri ní tā n̄ngará sē āmbúgú, 'bo 'bá mávé tā yìpi ku rĩ, ma ìrivé tā n̄ngará 'dụ úmĩ ni gé sī rá.”

Nāpí úri duúpi rĩ vé rĩ

²⁶ Yẹsũ ní 'yozú kīnī, “Mālũngā Múngú vé rĩ adri sũ ágó úri riipi ívé ọmvú agá rĩ tịni. ²⁷ Kãdō adrii ìnì sī, dōku ụtú sī, ágó rĩ dō ụ'dú ko yã, dō ko ụ'dú ku yã, úri rĩ ìfũ, ìri dụ mụzú dụdụ, ágó rĩ n̄ kuyé dō úri ìfũúpi rĩ ri dụ ngóni ngóni. ²⁸ Nyọọkú rĩ sē úri rĩ ìfũ dụ múké, drđdrđ ni, bì

ni ri í'dó ìfũ, ãnyá rĩ ẽ drĩ ri kúru í'dó ayi, ỳdũ ni gé, ìri kúru 'a mị be gbálígbálí. ²⁹ ãnyāngā rĩ ka dō gí, ọmvụ 'dịpa ri méngēlēsī í'dú ãnyāngā rĩ lizú ãní, ã'diātāsīyā sâ ãnyāngā ìkūnāzú rĩ ícá gí.”

*Nāpí marígó fí be mādāṅá rĩ vé rĩ
(Mātáyo 13:31-32; Lúkā 13:18-19)*

³⁰ Yēsũ ní gōzú 'yozú dī kīnī, “Mālūngā Múngú vé rĩ adri sũ ã'di tịnị? Dōku Mā áyú rí nāpí ngóni ni mālūngā Múngú vé rĩ ã tã ũlūzú ãní? ³¹ Mālūngā Múngú vé rĩ índré sũ marígó fí be mādāṅá rĩ tịnị. ³² Kádō ìri saá, ìri ìfũ dụ mba ãmbúgú, ìri pẹtị ọmvụ agá rĩ pi ndē céré, drịtị ni pi ìgārā ãcoco, ãríná rĩ pi ímụ jó sị sị ni gé.”

*Yēsũ ri 'bá rĩ pi ímbá nāpí sī
(Mātáyo 13:34-35)*

³³ Yēsũ ímbá 'bá rĩ pi nāpí ãndiāndí ni pi sī, ãzini létị ãndiāndí ni pi sī, kọpi ã ámákí rí tã rĩ ãní. ³⁴ Yēsũ kádō ríí tị Múngú vé rĩ ũlūú 'bá rĩ pi ní, ìri ũlū mụzú nāpí sī. 'Bo ìri dō ívé 'bá 'i pámvú ũbì'bá rĩ pi be ọ'dúkụlẹgúsī, ìri tã rĩ vé ífífí ũlū kọpi ní céré.

*Yēsũ uga ũlí vīpi ũkpō be rĩ
(Mātáyo 8:23-27; Lúkā 8:22-25)*

³⁵ Ụ'dú ãlu ãlu 'dāri sī ũndrésī, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní kīnī, “Lē 'bā zókí mụy ỳjī bālālā rĩ agásī álé 'dāá.” ³⁶ Kọpi ní 'bá bītríká rĩ pi kuzú, Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní tuzú kúlúmgbá Yēsũ ní tuzú rĩ agá, kọpi ní 'dezú zozú mụzú ỳjī rĩ agásī. Kúlúmgbá ã ụrukọ anigé 'dekí mụy kọpi ã vùdrĩ gé sī. ³⁷ Kúru ũlí vīpi ũkpō be

ni ní íngázú vjzú yǐ bālālā rĩ drǐgé sĩ. Yǐ rĩ ní 'bāzú úvázú kǔlúmgbā rĩ úvǐzú ngēlé ngēlé. Yǐ ní í'dózú tǐzú kǔlúmgbā rĩ agá 'dāá, sē kǔlúmgbā rĩ lē tǐ ānǐ yǐ ā ndúgé. ³⁸ Ǫsúzú Yēsũ la ú'dú koó kǔlúmgbā rĩ agá vúlé 'dāá, ętǐ 'ĩ drǐ mākādā sĩ. Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní Yēsũ ri zǐzú ú'dúkó be ụrụ 'dāá kǐnĩ, “Ímbápi, 'bā ri tĩ yǐ ā ndúgé, mí ásí 'bá sĩ ku āsĩ?”

³⁹ Yēsũ ní aruzú ú'dú gélésĩ, ĩri ní trezú ũlí vǐpi ũkpō be rĩ drǐgé kǐnĩ, “Í tu pá, 'dĩri ícó gí.” Koro ũlí vǐpi ũkpō be rĩ ní pá tuzú, āngũ rĩ ní újízú kǐri.

⁴⁰ Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zǐzú kǐnĩ, “Ngá ĩmi ní adrízú ữrĩ sĩ rĩ ā'di? ĩmi ę'yǐngará ākó?”

⁴¹ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi, ữrĩ fi kōpi ę ęsǐ agá ambamba, kōpi ní 'dezú ĩ uzǐzú ĩ āsámvú gé sĩ kǐnĩ, “'Bá 'dĩri 'bá íngóni ni, átángá átápi ũlí vǐpi ũkpō be rĩ ní tĩ ni yǐ ĩndĩ 'dĩri?”

5

Yēsũ dro índrĩ ũnjĩ fũú ágó ābābā rú ni drǐgé sĩ

(Mātáyo 8:28-34; Lúkā 8:26-39)

¹ Yēsũ pi ní kúru zozú mužú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be yǐ bālālā rĩ agásĩ, kōpi ní cazú āngũ Gērāsā vé rĩ gé. ² Yēsũ kǎ ĩfũú kǔlúmgbā rĩ agásĩ, koro ágó índrĩ ũnjĩ ní fĩ drǐ ni gé ni ní ĩfúzú vũrā ĩ ní rizú āvũ sǐzú rĩ gé 'dāásĩ, ímúzú Yēsũ vúgá nōó. ³ Ágó rĩ ri adri 'būrędrĩ rĩ pi āsámvú gé 'dāá, 'bá āzi ícó ĩri úmbé ímvē sĩ bā ku. ⁴ Ándúrú ĩ njĩ ri ágó rĩ ę drǐ pi úmbé

pá ni pi be ímvē sī, 'bo ĩri ímvē ĩ ní 'î drĭ pi úmbézú 'î pá be 'dĭ'bée ũņō kpélékpélé 'dĭsĭ rá, 'bá āzi ícōpi ágó 'dĭri ā ũkpō ndēēpi ni 'dāáyo. ⁵ Ūtúná sĭ āzini ĩnĭnájá sĭ, ágó rĭ ri ẹcĭ 'búrēdrĭ rĭ pi āsámvú gé sĭ, āngũ ánga rú rĭ pi āsámvú gé sĭ, pí útréngará be, ĩri ri írā anjĭnájá í'dú 'î rú'bá ũsĭ āní.

⁶ Ágó rĭ kǎ Yēsũ ri ndree rará rú 'dāá, ĩri ní njuzú kũmũcí ũtĭzú Yēsũ ẹndrẹtĭ gé. ⁷ ĩri ní trezú ú'dúkọ be ụrụ 'dāá kĭnĭ, “Yēsũ, Mvǎ Múngú Ūkpō 'Dĭpa vé rĭ, ngá mí ní lēé má vúgá rĭ ā'di? 'Í sō ũyō Múngú ẹndrẹtĭ gé 'yozú kĭnĭ, mí ícō ma 'oó ũnjĭ ku!” ⁸ Ágó rĭ átá 'dĭni, ā'diātāsĭyā Yēsũ ní 'yoó índrĭ ũnjĭ rĭ pi ní, kọpi ā fũkĭ ágó rĭ drĭgé sĭ rá rĭ sĭ.

⁹ Yēsũ ní kúru ágó rĭ zĭzú kĭnĭ, “Mĭ rú ā'di 'i?”

Ágó rĭ ní újázú Yēsũ ní kĭnĭ, “Mā rú Bĭtrĭkǎ 'i, ā'diātāsĭyā 'bā kárakarǎ.” ¹⁰ Kúru índrĭ ũnjĭ rĭ pi ní Yēsũ ri mǎzú kĭnĭ, Yēsũ ā dro ĩ fũũ āngũ rĭ agásĭ āmvé ku.

¹¹ Ánga 'dǎri ā pálé gǎ 'dāá, ĩ ri ĩgǎ úcé, ĩgǎ rĭ pi kárakarǎ. ¹² Índrĭ ũnjĭ rĭ pi ní rizú Yēsũ ri mǎzú kĭnĭ, “'Í pē 'bā mụyú adrii ĩgǎ 'dǎ'bée āsámvú gé fô, mí ā'yĭ 'bá ní, 'bā mụkĭ úfĭ ĩgǎ rĭ pi agǎ.” ¹³ Yēsũ ní ā'yĭzú kọpi ní. Índrĭ ũnjĭ rĭ pi ní ũkpúzú ágó rĭ drĭgé sĭ, mụzú úfĭzú ĩgǎ rĭ pi agǎ. ĩgǎ rĭ pi élĭfũ ĩrĭ. ĩgǎ rĭ pi ní njuzú mụzú ọngú sĭ āngũ úlupi úlúlũ rĭ gé 'dāá, kọpi ní u'dezú yĭ bǎlǎlǎ rĭ agǎ 'dāá.

¹⁴ 'Bá ri'bá ĩgǎ úcé'bá rĭ pi kǎ tǎ 'dĭri ndree, kọpi ngakĭ únjú mụzú tǎ 'dĭri ũlũú 'bá kŭrú agǎ

'dālē rī pi ní, āzini 'bá adri' 'bá gūrú kūrú rī ā gārā gá sī rī agá rī pi ní. 'Bá rī pi ní mužú tā 'i 'oópi 'dīri ndrezú. ¹⁵ Kōpi ká caá Yēsū vúgá 'dālē, kōpi ịsúkí ágó índrí ũnjí ní fíi drī ni gé kárakará rī ícá múké gí, úrí kuú Yēsū ẹndrẹtị gé, su bōngó 'i rụ' 'bá gá, úmĩ ni ícá múké gí. Tā 'dīri sē kōpi ní ũrị. ¹⁶ 'Bá tā 'i ngaápi ágó rī ā rụ' 'bá gá rī ndre' 'bá, āzini ịgá rī pi ā rụ' 'bá gá rī ndre' 'bá ĩ mị sī rī pi ní mužú tā rī ũlũzú 'bá rī pi ní. ¹⁷ Kúru 'bá āngũ 'dāri agá rī pi ní 'yozú kínĩ, Yēsū ā nga muụ ịvé āngũ agásĩ 'dĩsĩ rá.

¹⁸ Yēsū ká rií tuụ kúlúmgbá rī agá 'dāá, ágó Yēsū ní índrí ũnjí droó fũú drī ni gé sī rī ní Yēsū ri mǎzú drị ịrị sī kĩnĩ, 'i lē muụ Yēsū vúgá sī ịndĩ. ¹⁹ 'Bo Yēsū ā'yĩ ịri muụ 'i vúgá sī kuyé, pē ịri ē tị kĩnĩ, "Í mvi 'bẹtị, 'i muụ tā āyāzú āyāyā Úpí ní 'oó mĩ rụ' 'bá gá, āzini ẹsị ịdríkídri ịri ní 'bāá mí ní 'dīri vé tā ũlũú mívé 'bá 'bẹtị āsámvú gé rī pi ní." ²⁰ Ágó rī ní kúru 'dezú ẹcízú tā Yēsū ní 'oó 'i ní rī ũlũzú mužú kūrú muđrị ĩ ní zịi Dẹkápólīsĩ vé rī agásĩ. Tā ágó rī ní ũlũú rī sē 'bá rī pi ní āyāngará.

Yēsū ịdrí mvá ũkú Yáyĩrō vé rī, āzini ũkú drā be rī

(Mātáyo 9:18-26; Lúkā 8:40-56)

²¹ Yēsū ká 'i újá gōó zoó mužú álé 'dāá kúlúmgbá sī, 'bá bịtrịká ímúkí ĩ úmú adrií Yēsū ā gārā gá sī kúrụ yị tị gé 'dāá. ²² Ágó āzi rụ ni Yáyĩrō 'i, ịri drịkoma Jó Múngú ri Zịzú rī vé ni, ịri ní ímúzú kũmũcí ũtịzú Yēsū ẹndrẹtị gé, ²³ ịri ní Yēsū ri mǎzú drị ịrị sī kĩnĩ, "Mávé mvá ũkúná

rĩ 'dālė drā be ũnjĩkānyākānyā, lē drāadrā, 'í mụ drị tị drị ni gé, ẽ ídrí rí bēnĩ fô." ²⁴ Kúru Yēsũ pi ní 'dezú mụzú ĩri be ĩrivé āngá 'dāá.

'Bá bĩtrĩká 'dekí mụyú ĩri vúgá sĩ ĩndĩ, kọpi rikí ĩri ũmĩ mụzú ũmĩmĩ, ă'diātāsĩyā 'bá rĩ pi ní adrií tré rĩ sĩ. ²⁵ Ụ'dụ 'dāri sĩ, ũkú āzi 'bá bĩtrĩká rĩ pi āsámvú gé 'dāá, mbāá ụ'dụ ri ẹcị rụ'bá ni gé sĩ, gā deḡá sĩ, 'dụ caá ílĩ mụdrị drị ni ĩrĩ. ²⁶ Ũkú rĩ ẹcị 'bá kárákará ũjó sē'bá ni pi vúgá sĩ ílĩ be aco, iza ívé mũfēngā ambamba ũjó ārēgá sĩ drā 'dĩri vé tã sĩ, 'bo 'bá āzi ícọpi ĩri ní ũjó sēepi ĩrivé drā 'dĩri ní deḡú ni 'dāáyo. ²⁷ Ũkú rĩ kã Yēsũ vé tã yi, ĩri ní 'i útrúzú ĩnyĩḡá Yēsũ ā úgóró gá 'bá bĩtrĩká rĩ pi āsámvú gé 'dāá, ĩri ní Yēsũ vé bōngó akoóko rĩ úlózú. ²⁸ Ũkú rĩ ụsũ kĩnĩ, "Má úló dō Yēsũ vé bōngó, ma ídrí rá." ²⁹ Ũkú rĩ kã Yēsũ vé bōngó ẽ tị úló, mbēlēḡá ārí ẹcịpi rụ'bá ni gé sĩ rĩ ní pá tuzú, koro ũkú rĩ gō áamá 'i rụ'bá ícá múké gí.

³⁰ Sāḡá 'dāri gé, Yēsũ nĩ áamá rá 'yozú kĩnĩ, ívé ũkpō fũ 'i rụ'bá gá sĩ gí. Yēsũ ní 'i újázú āngũ ndrezú 'bá bĩtrĩká rĩ pi vúgá 'dāá, ĩri ní kọpi zịzú kĩnĩ, "Ă'di úló mávé bōngó nĩ?"

³¹ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní újázú ĩri ní kĩnĩ, "Mí nĩ rá 'bá rĩ pi kárákará ri ĩ mĩ ímúzú mĩ rụ'bá gá nōó, ngá mí ní 'bā zịzú 'yozú kĩnĩ, ă'di úló mívé bōngó nĩ rĩ ă'di?"

³² 'Bo Yēsũ ri 'bá ívé bōngó úlópi rĩ úndré 'bá rĩ pi āsámvú gé sĩ. ³³ Ũkú rĩ kã tã 'i ngaapi 'i rụ'bá gá 'dĩri nĩ áamá, ụrĩ sĩ, rụ'bá ni í'dó ríi yāáyā. ĩri ní ímúzú kũmũcí ũtịzú Yēsũ ẹndrẹtị gé, ĩri

ní tã 'í ní bōngó rĩ úlózú rĩ ũlũzú Yēsũ ní céré.
³⁴ Yēsũ ní kúru 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Mvá ũkú
 'dĩri, ẹ'yĩngará mívé rĩ sē mí ídrí gí. 'Í mụ ãyí,
 tãkĩri Múngú vé rĩ ã adri mí be, mĩ rụ'bá ã adri
 ule.”

³⁵ Yēsũ kã rií átá ũkú rĩ be, koro āgō urụkọ'béé
 ní ícázú, kọpi íbíkí ímụ Yáyĩrō vé āngá 'dãásĩ,
 kọpi ní 'yozú Yáyĩrō ní kĩnĩ, “Mívé mvá ũkúná
 rĩ drã gí, lē mĩ ri sã izaá átázú 'bá riipi āngũ
 ímbápi rĩ be ku.”

³⁶ Yēsũ kã tã 'dĩri yị, ãri ní 'yozú Yáyĩrō ní kĩnĩ,
 “Lē mĩ ẹsị ã ũtĩ ku, mí ẹ'yị mávé tã.”

³⁷ Yēsũ lē 'bá āzi ã mụ 'í vúgá sĩ ku, ã'yĩ 'yéná
 Pétēró pi, Yōkóbũ be, Yũwánĩ Yōkóbũ ẹdrípì sĩ.
³⁸ Kọpi kã mụú caá Yáyĩrō vé āngá 'dãá, Yēsũ
 ndre 'bá rĩ pi ri lụlụlụ gá. ³⁹ Yēsũ ní fizú jó agá
 'dãá, ãri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ngá ãmi ní rizú
 lụlụlụ gazú 'dĩni rĩ ã'di? Mvá ũkúná rĩ drã kuyé,
 ãri ú'dú ko.” ⁴⁰ 'Bo 'bá rĩ pi rikí gụú ãri sĩ gụgụ.

Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, 'bá rĩ pi ã fũkí céré āmvé,
 ã'yĩ 'yéná āvũ rĩ vé ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be, āzini ívé
 'bá áyúāyũ na 'dĩ'béé be, kọpi fikí mụzú jó āvũ
 rĩ 'bázú rĩ agá 'dãá nĩ. ⁴¹ ãri ní mvá ũkúná rĩ
 ẹ drị ruzú, ãri ní 'yozú kĩnĩ, “Tãlítã kúmĩ!” Ífifí
 ni kĩnĩ, “Mvá ũkúná mādãñá 'dĩri, á 'yo mí ní, 'í
 nga urụ.” ⁴² Mvá ũkúná rĩ ní koro íngázú urụ, ãri
 ní 'dezú ẹcízú urụ sĩ. Mvá ũkúná rĩ ílĩ be mụdrị
 drị ni ãrĩ. Tã 'dĩri sē 'bá rĩ pi ní āyāngará. ⁴³ 'Bo
 Yēsũ ní átázú kọpi ní ũkpó ũkpó kĩnĩ, lē kọpi ã
 ũlũkí tã 'dĩri 'bá āzi ní ku. ãri ní 'yozú kọpi ní
 kĩnĩ, lē kọpi ã sēkí mvá ũkúná rĩ ní ngá nyaá.

6

*'Bá Nāzērētā vé rĩ pi gāki Yēsũ ri sĩ
(Mātáyo 13:53-58; Lúkã 4:16-30)*

¹ Yēsũ ní ngazú 'dāásĩ, ĩri ní 'dezú mužú Nāzērētā gá, kũrú ĩri ní mbazú rĩ gé. Kòpi mukí ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be trũ. ² Ʋ'dú Sābátā vé rĩ kã ícá, Yēsũ í'dó rií 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dāá. 'Bá kárakará ĩrivé tā yì' 'bá rĩ pi āyāki tā ĩri ní átá 'dĩri sĩ āyāyā.

Kòpi rikí ĩ uzijĩ ĩ āsámvú gé sĩ kínĩ, “Ágó 'dĩri ĩsú tā nĩngará, āzini ũkpō tā āyāzú āyāyā 'ozú 'dĩri íngũgá? ³ Ágó 'dĩri adri nyo Māriyā mvòpì ándúru riípi párángi faápi 'dĩgé rĩ 'i kuyé? Yókóbũ pi Yósē be, Yúdā be, Sĩmónā sĩ, adrikí ĩri édrípì kuyé? ĩrivé ómvúpì rĩ' 'bá adri'bée 'bá be kũrú 'bávé rĩ agá nō'bée kuyé?” Tā ándúru Yēsũ ní 'oó 'dĩ'bée sĩ, 'bá rĩ pi gāki ĩri sĩ.

⁴ Yēsũ ní újázú kòpi ní kĩnĩ, “Ĩ nébĩ rĩ pi ĩnjĩ vũrã urukō agásĩ ĩnjĩnjĩ, 'bo kũrú ĩrivé rĩ agá, ĩnjĩkí ĩri ku, 'bá ĩrivé 'bětĩ āsámvú gé rĩ pi, ĩrivé máríté rĩ pi be, kòpi ĩnjĩkí ĩri ku.” ⁵ Yēsũ gō tā āyāzú āyāyā ni 'oó āngũ 'dāri gé dĩĩ kuyé, tā ĩri ní 'oó rá rĩ, Yēsũ tĩ drĩ 'bá drã be ni pi drĩgé, kòpi ídríkí rá, 'bá ĩri ní drĩ tĩ kòpi drĩgé rĩ pi vé kālāfe mādāñá. ⁶ Tā 'dĩri sē Yēsũ ní āyāngará, 'bá rĩ pi ní gāá 'i ẽ'yĩgá sĩ rĩ sĩ.

Yēsũ pē ívé 'bá áyúāyũ mužrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi muž ězĩ ngáá

(Mātáyo 10:5-15; Lúkã 9:1-6)

Yēsũ ní kúru 'dezú rizú 'bá rĩ pi ímbázú mužú gúrú ālu ālu agásĩ. ⁷ Yēsũ ní ívé 'bá áyúāyũ

mụdrị drị ni ịrị rị pi zizú ímúzú vūrā ãlu gé, pē kọpi mụzú ịrị ịrị, sē kọpi ní ũkpō índrị ũnjí rị pi údrózú.

⁸ Yēsū ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Lē ìmi 'dụkí ngá ãzi mụzú ìmi drịgé sī ìndī ku, 'yéná ìmi 'dụkí túré ẹcị tuzú ni áyu. Ìmi kádō rii mụú, lē ìmi 'dụkí kūmvū mụzú ìndī ku, ìmi 'dụkí ãnyāngā dōku mūfēngā mụzú ìndī ku. ⁹ Ìmi úsúkí ngá pá gá ni pi mụzú, 'bo ã 'dụkí bōngó ãzi ãndō rú mụzú ìndī ku. ¹⁰ Kūrú ãlu ãlu ìmi ní cazú rī agá, 'bētị ì ní ìmi ẹ'yízú drịdrị rī, ìmi áwíkí adrií 'dāgá, cīmgbá ìmi ní fūzú kūrú rī agásī rī gé. ¹¹ Vūrā ãlu ãlu ìmi ní fizú cazú rī agá, 'bá rī pi gākí dō ìmi ẹ'yígá sī, ãzini gākí dō ú'dụkọ múké ìmi ní ũlūú rī yigá sī, ìmi kádō ngáá mụú, ìmi wekí nyọkú ìmí pá ágélé gá rī kú 'dīgé. Ìri lū 'yozú kīnī, ìmi gākí 'bá gūrú 'dāri agá rī pi sī.”

¹² Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní kúru 'dezú mụzú ú'dụkọ múké rī ũlūngará gá kīnī, lē 'bá rī pi ã újákí ẹsị, kọpi ã kukí ũnjīkānyā ãní. ¹³ Kọpi údrókí índrị ũnjí kárakará ũfūú 'bá rī pi drịgé sī, ũbēkí ũdu 'bá drā be rī pi rụ'bá gá sī, kọpivé drā de ãní rá.

*Yūwánī vé 'dịngará ã tã
(Mātáyo 14:1-12; Lúkã 9:7-9)*

14 'Bāgú Ēródē* yì 'bá rī pi ārēvú céré rikí átá Yēsū vé tā sī. 'Bá rī pi uruḵo rikí átá kīnī, “Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ingakí ĩri gōó ídri rú drāngará gálésī gí, ĩri ní rizú tā āyāzú āyāyā 'dī'bée 'ozú ũkpō be 'dīni āní.”

15 'Bá uruḵo'bée rikí 'yoó kīnī, “'Bá rī Ēlīyā† 'i.”
Uruḵo'bée kīnī, “'Bá rī índré sū nēbī ọtú ũku rī pi vé āzi tīnī.”

16 Ēródē kā tā 'dīri yīi, ĩri ní 'yozú kīnī, “Índrézú 'bá 'dīri Yūwánī má ní ọtú drī ni līi 'dāri íngá gōó ídri rú drāngará gálésī nī!”

17 Ọtú Ēródē sē tāimbī kīnī, ā ruḵí Yūwánī ri, ā 'bekí ĩri jó āngū ũ'yīzú rī agá. Ēródē 'o tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā 'í ní édrīpī Pílípū‡ vé ũkú Ērōdíyā ri jeé 'í ní ũkú rú rī sī. 18 Ā'diātāsīyā Yūwánī ri 'yoó Ēródē ní kīnī, “Tāimbī ā'yī kuyé 'yozú kīnī, mí ní mí édrīpī vé ũkú jezú.” 19 Āní sē Ērōdíyā 'bā ẹsī ũnjí Yūwánī ní, lē ĩri 'dīi drāá 'dīisī rá. 'Bo Ēródē ní ā'yīi kuyé rī sī, Yūwánī vé

* **6:14** 6:14 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dīri Ēródē Ānītīpā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá, gō mālūngā rī ruḵi nī sà Yūwánī ní bātízīmū sēzú Yēsū ní rī gé. 'Í lā Mātáyo 14:1; Lúkā 3:1; Ẹzị 4:27. Sà ĩ ní Yēsū ri tīzú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dīri ru āngū rī nī. 'Í lā Mātáyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Vúdrī ni gé, 'bāgú āzi anigé ru ni Ēródē Āgīrīpā, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ẹzị 12:1-13:1. † **6:15** 6:15 Ēlīyā: Ēlīyā ri nēbī, Múngú 'dụ ĩri mụzú 'bụ gé ídri rú, drā kuyé. Tīkí ĩri ākūdē ílī rī ca mụdūrūlū úrōmī (900), ísụ ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3. Múngú ẹzi kīnī, 'í lē Ēlīyā ri ípēē ígōó vū drīgé nōó ũzi. 'Í lā Mālákí 4:5. ‡ **6:17** 6:17 Pílípū: Pílípū ri 'bāgú Ēródē Ānītīpā édrīpī, sà édrīpī Ēródē ní ĩrivé ũkú Ērōdíyā ri 'dụzú rī gé, ísụ ākūdē Pílípū ri ídri rú.

'dīngará ā tā mba Ērōdíyā ní mbamba. ²⁰ Ērōdē ru Yūwánī ri ruru, nī áamá rá 'yozú kīnī, Yūwánī ri 'bá tā be pīrī ni, āzini 'bá uletere ni, sē Ērōdē ri Yūwánī ā tā mbaá múké. Ērōdē kā tā Yūwánī ní átá rī yīī, sē drī ni ábá ānī céré céré, 'bo 'bā úvá rizú Yūwánī vé tā yīzú.

²¹ Kúru Ērōdē ní ūmū údézú ívé ū'dú ī ní 'i tīzú rī ĩnjīzú ānī. Īri ní ūgalaku ambugu rī pi zīzú ūgalaku ambugu āngáráwá rī pi vé rī piš be, āzini drīkoma āngū Gālīláyā vé rī agá rī pi be ímúzú ūmū rī gé. Ūmū 'dīri zī nóni lēṭī Ērōdíyā ní Yūwánī ri 'dīzú drāzú ānī. ²² Ērōdíyā vé mvá ūkúná rī ní ífízú úngó tuzú 'bá rī pi ęndrēṭī gé 'dīgé, sē āyīkō fu Ērōdē pi ívé ūmū rī pi be ambamba.

Ērōdē ní 'yozú mvá ūkúná rī ní kīnī, “Ngá mí ní lēé rī, ma sē mí ní rá.” ²³ Ērōdē ní ūyō sōzú kīnī, “Ngá mí ní lēé rī, ma ícō sē mí ní rá, mālūngā má ní ruṭú nōri, ma ĩgélé ni āmbúgú rī sē mí ní rá.”

²⁴ Mvā ūkúná rī ní fūzú mužú ęndrēṭī ri zīzú kīnī, “Mā zī ngá íngóni ni?”

Ęndrēṭī ní újázú ĩri ní kīnī, “‘Í 'yo ā līkí mí ní Yūwánī Bātízīmū sēpi rī ĩ drī sēé.”

²⁵ Mvā ūkúná rī ní gōzú 'i újázú mužú ru' 'bá sī Ērōdē vúgá 'dāá, 'yozú ĩri ní kīnī, “Ngá má ní lēé mī sē má ní ú'díkírīṅá nōgó rī, ā līkí Yūwánī Bātízīmū sēpi rī ĩ drī 'bāá ĩgā agá.”

---

§ 6:21 6:21 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: Īri āngáráwá élfū ālu rī pi ĩ drī koopi ni.

26 Tā 'dīri sē 'bāgú rī ní ĩzāngā ambamba, 'bo lē ũyō 'í ní sōo ũmú rī pi ɛndrɛɥi gé 'dīri ɲōo ku.
 27 Koro ĩri ní āngáráwá ālu pēzú mužú jó āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá, 'yozú ĩri ní kīnī, ā lī Yūwánī ē drī ĩjī 'í vú nōo. Āngáráwá rī ní kúru mužú jó āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá, ĩri ní Yūwánī ē drī lizú.
 28 ĩri ní Yūwánī ē drī 'bāzú ĩgā agá, ĩjizú sēzú mvá ũkúná rī ní. Mvā ũkúná rī ní kúru Yūwánī ē drī jizú mužú sēzú ɛndrɛpī drígé. 29 Yūwánī vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'ba rī pi ká tā 'dīri yīi, kōpi ní mužú Yūwánī vé āvū 'duzú jizú mužú sīzú vūrā ĩ ní rizú āvū sīzú rī agá 'dāá.

*Yēsū sē ānyāngā nyaá 'bá élifū tōwú pi ní
 (Mátayo 14:13-21; Lúkã 9:10-17; Yūwánī 6:1-14)*

30 Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ká ímvi ĩgōo vulé nōo, kōpi 'dekí rií ɛzī ĩ ní ngaá, āzini tā ĩ ní ímbá rī vé tā ũlūú Yēsū ní. 31 'Bá bītríká ri'ba éci'ba rī pi, urukō'bee dī ífí be, urukō'bee dī fū be mužú, sē Yēsū pi ívé 'bá áyúāyū rī pi be ĩsúkí sâ ānyāngā nyazú ni kuyé. Yēsū ní 'yozú ívé 'bá áyúāyū rī pi ní kīnī, "Īmi ngakí, 'bâ mukí uvuú vūrā kīri ni gé."

32 Kúru Yēsū pi ní tuzú ívé 'bá áyúāyū rī pi be kúlúmgbá agá, kōpi ní mužú adrízú vūrā kīri 'bá ākó ni gé. 33 'Bo 'bá rī pi ká ndreé Yēsū pi 'dekí mužú gí, 'bá rī pi ngakí njuú mužú ɔngú sī, íngázú kūrū āndiāndí ni pi agásī, kōpi njukí caá vūrā Yēsū pi ní lēzú mužú uvuzú rī gé 'dāá drīdrī.
 34 Yēsū ísī kúlúmgbá rī agásī, ká 'bá bītríká rī pi ndreé, kōpivé tā fi ɛsī ni gé ĩzāngā rú, ā'diātāsīyā

kōpi índrékí sũ kãbĩlõ 'bá úcépi ní ní adrii 'dãáyo rĩ tĩni. Yésũ ní kúru í'dózú kōpi ímbázú, ímbá kōpi ní tã kárakarã.

³⁵ Ụtú rĩ kã 'deé, Yésũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní ímúzá 'yozú Yésũ ní kìnĩ, “Bá ímúkí kuú rará rú àngũ 'bá ãkó ní gé, ụtú rĩ 'de nóni gí. ³⁶ Lẽ mí pẽ 'bá rĩ pi mụzú, kōpi ã mụkí rí ì ní ànyāngā ndāá gúrú ìnyinǎ rĩ pi agásĩ.”

³⁷ 'Bo Yésũ ní 'yozú kōpi ní kìnĩ, “Ìmi sěkí kōpi ní ngá nyanya, kōpi ã nyakí.”

Kōpi ní újázú Yésũ ní kìnĩ, “Bã ìsúkí rí mũfēngā fífí ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ* mụdǔrũlũ ìrĩ ànyāngā jezú 'bá bĩtríká nǒ'bée ní ngũgá?”

³⁸ Yésũ ní kōpi zizú kìnĩ, “Pāngã ìmi vúgá 'dĩlé ngōpí? Ìmi mụkí ndreé.”

Kōpi kã ìsú nǐ, kōpi ní újázú Yésũ ní kìnĩ, “Ngá 'bá ní ìsú anigé rĩ, ìri 'yéǎ pángã tǔwú, ì'bí be ìrĩ.”

³⁹ Yésũ ní kúru 'yozú kōpi ní kìnĩ, ìmi lũkí 'bá rĩ pi ã úríkí vũgá ngúlúmũ rú ngúlúmũ rú áse drĩgé. ⁴⁰ Kōpi ní kúru 'bá rĩ pi trazú úrízú ngúlúmũ rú ngúlúmũ rú. Ngúlúmũ ụrụkọ agá, 'bá rĩ pi úríkí mụdǔrũlũ ãlu ãlu, ụrụkọ ní agá, 'bá rĩ pi úríkí pũkú tǔwú tǔwú. ⁴¹ Yésũ ní pángã tǔwú 'dĩ'bée í'duzú ì'bí ìrĩ rĩ be, ìri ní íngazú suzú ụrụ, ìri ní àngũ ndrezú 'bũ gé 'dãá, ìri ní òwǒ'difò sězú Múngú ní, ìri ní pángã rĩ ùndĩzú sězú ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi drĩgé, ìri ní kpá ì'bí ìrĩ 'dĩ'bée í'duzú sězú kōpi drĩgé, kōpi ní

* **6:37** 6:37 Mũfēngā fífí ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ rĩ: 'Bá rĩ nga dō ẹzị ụ'dụ ãlu, ì 'bá rĩ ùfē mũfēngā fífí ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ ãlu ní sī.

kúru awazú mužú 'bá rĩ pi ní. ⁴² 'Bá ãlu ãlu ịsụ ãnyāngā nyaá épízu ání rá. ⁴³ 'Bá Yẹsụ ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ịkūnākí pánga, āzini ị' 'bị ị ní awaá nyaá 'bá rĩ pi ní rĩ ē ịmbítā caá ũvú ã 'a mụdrị drị ni ịrĩ. ⁴⁴ Āgō† ãnyāngā rĩ nya' 'bá rĩ pi vé kālāfe ca élifū tōwụ.

Yẹsụ mu yịi drịgẹ sị pá sị

(Mātáyo 14:22-33; Yūwánĩ 6:15-21)

⁴⁵ Koro Yẹsụ ní ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi sẹzú tuzú kúlúmgbá agá, kọpi ã 'dekí mụụ Bētēsāyídā gá 'dālẹ drịdrị, ịsúzú ịri ri 'bá bịtríká rĩ pi ayi vúlẹ nōó. ⁴⁶ Yẹsụ ká 'bá rĩ pi ayií gí, ịri ní mužú ịrā drịgẹ Múngú ri zịngará gá.

⁴⁷ Ká mụụ caá ịnịná sị, ịsụ kúlúmgbá rĩ fi caá Yẹsụ vé 'bá áyúāyū rĩ pi be yịi bālālā rĩ agá bīlībīlị 'dāá gí, kukí Yẹsụ ri kú ó'dúkụlẹgúsī ãmvé nōó. ⁴⁸ Yẹsụ ndre ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ri ịzāngā ịsụ ambamba kúlúmgbá rĩ ã sōngará gá, ã'diātāsīyā ũlị rĩ ri kúlúmgbá rĩ vịi ayaá ũkpō sị. Āngū rĩ ní drị ówúzú kuyé rĩ gé, Yẹsụ ní rizú ímúzú kọpi vúgá nōó yịi rĩ drịgẹ sị pá sị, lẹ kōdō agaá kọpi ã gārā gá sị, ⁴⁹ 'bo kọpi ká ndreé Yẹsụ ri ímụ yịi rĩ drịgẹ sị pá sị, kọpi ngakí rii útré ụrị sị, kọpi ụsụkí kīnī tānā ngá rĩ ındrị. ⁵⁰ Kọpi ká ndreé Yẹsụ ri ímụ yịi rĩ drịgẹ sị pá sị, kọpi adrikí céré ụrị sị.

Koro Yẹsụ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Ìmi 'okí ụrị sị ku, 'bá rĩ ma 'i, ìmi úmbékí ésí.” ⁵¹ Yẹsụ ní kúru tuzú kúlúmgbá rĩ agá 'dāá, ũlị rĩ ní pá tuzú. Sẹ Yẹsụ vé 'bá ịri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ãyāngará.

† 6:44 6:44 Āgō: Lākí ũkú rĩ pi anjíná rĩ pi be kuyé.

⁵² Kōpi nīkí ānyāngā Yēsū ní sēé vaápi 'dīri vé ífífi kuyé, ọ̀zūkí kōpivé úmī rá, sē kōpi nīkí tā 'dīri áamá kuyé.

*Yēsū idrí 'bá drā be ni pi Gēnēsārétā gá
(Mātáyo 14:34-36)*

⁵³ Yēsū pi ká yīi bālālā rī zoó, kōpi ní mužú ísízú Gēnēsārétā gá, kōpi ũ'yīkí ũmgbū aya rú ni pi bāákú sī, ú'bé yīi agá 'dāá, kúlúmgbá rī ní pá tuzú 'dāgá. ⁵⁴ Kōpi ká ísì kúlúmgbá rī agásī, 'bá rī pi nīkí Yēsū ri áamá bá. ⁵⁵ 'Bá āngū 'dāri agá rī pi ní ínjúzá céré ímúzá Yēsū vúgá nōó, kōpi ní ìvé 'bá drā be rī pi u'duzú íjízú ìri vúgá nōó pórōsī sī vūrā kōpi ní yīi ìri ní adrizú rī gé. ⁵⁶ Yēsū ri écì mužú gúrú rī pi agásī, kūrú rī pi agásī, āzini 'bētī rī pi agásī. Vūrā ìri ní écízú 'dī'bée agásī, 'bá rī pi rikí ìvé 'bá drā be rī pi íjì ímúzá vūrā jōkōnī vé rī gé. 'Bá rī pi rikí Yēsū ri mää kínī, 'bá drā be rī pi ā úlókí ìrivé bōngó ē tì. 'Bá céré Yēsū vé bōngó akoóko rī ē tì úló'bá rá rī pi, kōpivé drā de kōpi ā rú'bá gá sī rá.

7

*Mērē Yāhúdī rī pi vé rī
(Mātáyo 15:1-9)*

¹ Fārúsī rī pi ā uruko āzini 'bá Mósē vé tāimbī ímbá'bá íngá'bá Yērúsálémā gálésī rī pi ā uruko'bée be, ímúkí ì traá Yēsū ā gārā gá sī kūrū. ² Kōpi ndrekí Yēsū vé 'bá ìri ā pámvú ũbī'bá rī pi í'dókí rií ínáyá nyaá, ũjīkí ì drī kuyé. ³ Fārúsī rī pi Yāhúdī uruko'bée be, kōpi kádō í'dó ínáyá nyaá, kōpi céré ì drī ũjī 'dé'dé sū ìvé mērē ì é'bípīi vé rī

ní lěé rī tīnī, kōpi íbí ínyá rī nya ndō. ⁴ Kōpi jekí dō ngá āzi jōkōnī gé, ūjīkí dō kuyé, 'bá āzi ícō drī nyaá ku. Mērē 'dīri kōpivé ni, kōpi áwíkí tā ni 'bāá kuú ūkpó ūkpó, kōpi ri ívé ngá ānyāngā nyazú sū kópō, sákānī, āzini bīnīgā tīnī rī pi ā 'a ūjī céré ūjījī.

⁵ Fārúsī rī pi 'bá tāimbī ímbá' bá rī pi be, kōpi ní Yēsū ri zizú kīnī, "Mívé 'bá mī pámvú ūbī' bá rī pi 'dūkí tā 'bá é' bīpījī ní ímbá rī ngaá ku āsī? Kōpi kádō rií ngá nyaá, kōpi ūjīkí ī drī ku āsī?"

⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Īmi 'bá ī 'bā' bée kú tā be pīrī 'dī' bée! Tā nēbī Īsáyā ní 'yoó ĩmi tā sī rī, ĩri pīrī. Sī 'dīni kīnī,

“ 'Bá 'dī' bée ri ma íngú tī sī kána,
'bo kōpi 'bākí ẹsī má drīgé kuyé.

⁷ Kōpi ma ĩnjī ku kána,
tāimbī kōpi ní rií ímbá rī pi, 'bá áda ūtī nī.'

⁸ Īmi gākí tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī. Īmi 'dūkí ímivé tā mērē vé rī 'bāá tā āmbúgú rú."

⁹ Yēsū ní kúru 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi kīnī, ĩmi úmī be tāimbī Múngú vé rī gāzú, ĩmi áwíkí rí tā ímivé mērē vé rī 'dūyú ngaá áyu! ¹⁰ Mósē sē tāimbī 'dīni kīnī, 'Lē mī ĩnjī mí ẹtépī pi mí ẹndrẹpī be ĩnjīnjī,' āzini "Bá ẹtépī ri triipi, dōku ẹndrẹpī ri triipi rī, ā 'dūkí ĩri drāá 'dīisí rá." ¹¹ 'Bo ĩmi ri 'bá rī pi ímbá, kōpi ícō 'yo ī ẹtépījī ní, āzini ī ẹndrẹpījī ní, 'Má ícō ĩmi ĩzā koó ku, ā' diātāsīyā á sō ūyō gí, fēfē kōdō má ní lěé sēé ĩmi ní rī,

7:7 7:7 Īsáyā 29:13   **7:10** 7:10 Wűngará 20:12; Dětōrōnómē 5:16   **7:10** 7:10 Wűngará 21:17; Lěvītīkā 20:9

ma sē Múngú ní.* 12 Īmi ā'yīkí ku 'bá 'dī'bée ní ĩ ẹtẹpìjì ẹ ìzā kozú, āzini ĩ ẹndrẹpìjì ẹ ìzā kozú. 13 Īmi gākí tã Múngú ní ẹzìjì ĩmi ní rĩ sī, ĩmi 'dùkí rí tã mērē vé rĩ pì ngaá áyu. Tã ĩmi ní ríi ngaá kárákará 'dī'bée ĩri tã ũnjí."

*Ngá sēepi 'bá rĩ ní adrízú āzāvũ rú rĩ
(Mātáyo 15:10-20)*

14 Yẹsũ ní 'bá b́tríká rĩ pì zìzú ímúzú 'í vúgá nŏó dǐjì, ĩri ní 'yozú kŏpì ní kǐnĩ, "Īmi yìkí ma, ĩmi 'dùkí tã má ní lǔú ĩmi ní 'dĩri 'bǎá ĩmi drǐgé. 15 Ngá 'bá rĩ ní nyaá fíí 'í agá rĩ sē adri āní āzāvũ rú ku, tã āmbúgú rĩ, átángá ĩri ní átá ĩfũú 'í tì gé sī rĩ sē ĩri adri āzāvũ rú nĩ. 16 'Bá rĩ dŏ b́ be, ā yì 'í ní tã 'dĩri."†

17 Yẹsũ kǎ 'bá b́tríká rĩ pì kuú, ĩri ní fizú jó agá. Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbǐ'bá rĩ pì zìkí ĩri kǐnĩ, ā ũlũ ĩ ní nǎpí rĩ vé ífífí. 18 ĩri ní kŏpì zìzú kǐnĩ, "Tã má ní ríi átá 'dĩri fì drĩ ĩmi drǐgé kuyé? Ádarú ĩmi nǐkí 'yozú kǐnĩ, ngá ĩmi ní nyaá rĩ sē ĩmi adrii āzāvũ rú ku 'dĩni kuyé? 19 Ngá ĩmi ní nyaá rĩ ícŏ fíí ĩm̃ ẹsì agá ku, ĩri fì ĩmi 'a agá, ĩri kúru fũ ĩmi agásí āmvé." Tã Yẹsũ ní 'yoó 'dĩri vé ífífí, ānyāngā rĩ pì ārěvú céré āzāvũ ākŏ, ĩ ícŏ nya rá.‡

* **7:11** 7:11 Fẹfẹ kŏdŏ má ní lěé sēé ĩmi ní rĩ, ma sē Múngú ní: Fẹfẹ ĩ ní sēé Múngú ní rĩ, ĩ ĩri zì Kŏrŏbǎnĩ. † **7:16** 7:16 Átángá véréšjì 16 agá 'dĩri, búkũ Mārākŏ vé ĩ ní sī Gǐrǐkǐ tì sī drǐdrǐ rĩ agá 'dǎáyo, 'bo gŏkí sī búkũ Mārākŏ vé vúlé rĩ agá rá. ‡ **7:19** 7:19 Ānyāngā āzāvũ rú rĩ: Tǎjmbjì Mósē vé rĩ ā'yì 'yozú kǐnĩ, ā nyakí ānyǎpá ụrụkŏ ĩ ní 'yoó kǐnĩ, kŏpì āzāvũ rú 'dī'bée ku. 'Í lǎ Lẹvítjìkǎ 11:1-32.

20 Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Tā ĩfũúpi mí ẹsị agásī rī, ĩri sē mi adri āzāvũ rú nī. 21 Tā ĩfũ'bá 'bá rī vé ẹsị agá rī pi 'dī, yīkī ũnjí, ọwũ 'bāngará, ụgũ, 'bá 'dịngará, 22 ágó ũkú be rī ní lazú ũkú āzi sī, dōku ũkú ágó be rī ní lazú ágó āzi be, ẹsị āmbúgú, yīkī tā ũnjí 'ozú ni, mị ũ'bāngará, ẹbírí ũkú vé ni, dōku ẹbírí ágó vé ni, ẹsị 'bāngará 'bá āzi vé ngá drịgẹ, ā'yóngará, āfú, āzini tā 'ongará azakaza rú rī. 23 Tā ũnjí ĩ ní ũlāá 'dī'bée céré, ĩri íbí ĩfũ 'bá rī vé ẹsị agá, tā 'dī'bée sē 'bá rī adri ānī āzāvũ rú.”

*Ūkú ẹ'yīngará be rī
(Mātáyo 15:21-28)*

24 Yēsũ nga fũú Gālíláyā agásī, 'de muọ ǎngũ Táyā vé rī gé, 'dǎlé mu ríi adrií 'bá āzi vé jó agá. Yēsũ lē 'bá āzi ā nī 'yozú kīnī, 'i 'dǎá'dǎ 'dini ku, 'bo 'bá rī pi nīkí rá 'yozú kīnī, Yēsũ ri 'dǎá'dǎ. 25 Ūkú āzi ĩrivé mvá ũkúná índrí ũnjí ní fíi drị ni gé ni kǎ muọ vũrǎ Yēsũ ní adrizú rī nī ǎmá, ĩri ní muọ kũmũcí ũtịzú Yēsũ ẹnreṭi gé. 26 Ūkú 'dĩri adri Yǎhúdịzị ku, tịkí ĩri Sírĩyǎ gá, vũrǎ ĩ ní zị Fōnísĩyǎ rī agá. Ūkú rī mǎ Yēsũ ri kīnī, Yēsũ ǎ dro índrí ũnjí rī fũú ívé mvá ũkúná rī drịgẹ sī rá.

27 Yēsũ ní 'yozú ũkú rī ní kīnī, “Drịdrị ni, lē ǎ sēkí ǎnyāngǎ nyaá anjina rī pi ní, adri múké kuyé ĩ ní ǎnyāngǎ anjina úcézú rī ú'bézú ũcógú ní.”§

---

§ 7:27 7:27 ǎnyāngǎ sēngará ũcógú ní rī: Yǎhúdị rī pi zikí 'bá adri'bée Yǎhúdị rú ku 'dī'bée ũcógú.

28 Ūkú rĩ ní újázú kīnĩ, “Úpí, ũcógú ula'bá mísá ã ndúgé rĩ pi nyakí ínyá u'de'bá anjíná rĩ pi drĩgé sī vúgá rĩ índĩ.”

29 Yēsũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kīnĩ, “Tã mí ní újá múké 'dĩri sī, á dro índrí ũnjí rĩ fũú mívé mvá ũkúná rĩ drĩgé sī ãmvé gí, 'í mụ 'bětĩ.”

30 Ūkú rĩ 'de mụú 'bětĩ 'dãá, ca mụú ísú ívé mvá ũkúná rĩ la kú gbóló drĩgé, índrí ũnjí rĩ fũ drĩ ni gé sī gí.

Yēsũ ídrí ágó bĩ be ẽsĩpi gí átápi ku ni

31 Yēsũ ní fũzú ãngũ Táyã vé rĩ agásĩ, ĩri ní 'dezú mụzú Sídónã gá, ĩri ní úlúzá mụzú yĩĩ bālālã Gālíláyã vé rĩ gé, ĩri ní cazú ãngũ Dēkápólísĩ vé rĩ gé. 32 'Dãlé 'bá urukọ'bee ní ágó bĩ be ẽsĩpi gí átápi ku ni íjízú Yēsũ vúgá. Kọpi mākí Yēsũ ri kīnĩ, ã 'bã 'ĩ drĩ ágó rĩ drĩgé, ágó rĩ ẽ bĩ ã zĩ rí, ã átá rí bēnĩ.

33 Yēsũ ní ágó rĩ jízú 'bá bĩtríká rĩ pi ãsámvú gé sī gārã gá, ĩri ní 'ĩ drĩ suzú ágó rĩ ẽ bĩ úlózú ãní, ãzini we tũsũ 'í drĩgé ágó rĩ ã ádra úlózú ãní. 34 Yēsũ ní ãngũ ndrezú mụzú 'bũ gé 'dãá, ĩri ní á'ázú fũ, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Ĕfátã!” Ífifí ni kīnĩ, “Mĩ bĩ ã zĩ 'i.” 35 Koro ágó rĩ ẽ bĩ ní 'i zĩzú, ádra ni ní 'i oyuzú, ĩri ní í'dózú átázú ú'dúkọ be uletere.

36 Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtríká rĩ pi ní kīnĩ, ã lūkí tã má ní ágó 'dĩri ídrízú rĩ 'bá ãzi ní ku. 'Bo Yēsũ kã 'yoó kọpi ã lūkí tã 'dĩri 'bá ãzi ní ku, kọpi rikí nyo tã rĩ ũlũú mụzú 'bá rĩ pi ní ũlũlũ. 37 Tã 'dĩri sē 'bá rĩ pi ní ãyãngará. Kọpi gōkí rií átá kīnĩ,

“Tã ágó 'dĩri ní 'oó 'dĩri, ìri múké. Ídrí 'bá bí be ẹ̀ṣípi gí, átápi ku rĩ, ìri tã yì rá, ìri átá rá.”

8

*Yésũ sê ànyāngā nyaá 'bá élfũ sù pi ní
(Mátáyo 15:32-39)*

¹ Sã 'dãri gé, 'bá bítríká trakí ì Yésũ ã gārã gá. Ànyāngā kòpi ní nyaanya ni 'dāáyo. Kúru Yésũ ní ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi zìzú, ìri ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, ² “Ma ìzāngā sī 'bá nǒ'bée sī, 'bá nǒ'bée adrikí caá má be ọ̀'đú na, kòpi nyakí ngá āzi kuyé. ³ 'Bá nǒ'bée ọ̀rụkọ íngákí rárá rú, á pē dō kòpi muọ ẹ̀bírí sī, kòpi mu ìdrākā létì gé.”

⁴ Yésũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní 'yozú ìri ní kīnĩ, “Bo āngũ vùúpi rárá rú 'bá ākó nǒri gé, 'bá ànyāngā ịsù ngũgá caápi 'bá nǒ'bée ní céré?”

⁵ Yésũ ní kòpi zìzú kīnĩ, “Pánga ìmi vùgá 'dĩ ngòpí?”

Kòpi ní újázú kīnĩ, “Pánga 'bá vùgá nǒo ẹ̀zĩrĩ.”

⁶ Yésũ ní 'yozú 'bá bítríká rĩ pi ní kīnĩ, kòpi ã úríkí vùgá. Ìri ní pánga ẹ̀zĩrĩ 'dĩ'bée í'đúzú 'í drígé, ìri ní ọ̀wǒ'dífô sězú Múngú ní, ìri ní 'a ní pi ùndìzú, 'dúzú sězú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi drígé, kòpi ã jìkí muọ ù'bāá 'bá rĩ pi ẹ̀ndrẹ̀tì gé sī, kòpi 'dúkí ngá sũ Yésũ ní 'yoó rĩ tìjì. ⁷ 'Ì'bí mādānáná kòpi vùgá anigé, 'bo 'ì'bí rĩ pi nyírínýírí. Yésũ ní 'ì'bí rĩ í'đúzú, ìri ní kpá ọ̀wǒ'dífô sězú, ìri ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kīnĩ, kòpi ã jìkí awaá 'bá rĩ pi ní. ⁸ 'Bá rĩ pi nyakí ínyá rĩ ẹ̀pízú rá. Vùdrĩ ni gé, 'bá Yésũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ìkũnākí ànyāngā ì ní nyaá rĩ

ē ĩmbítã caá ũvú ã 'a ézĩrĩ. ⁹ Ʋ'dú 'dãri gé, ãgõ* rĩ pi ícõ ca élifũ sũ rá. Kõpi kã ãnyãngã rĩ nyaá deđe, Yēsũ ní kõi pēzú mužú 'bětĩ. ¹⁰ Koro vùdrĩ ni gé, Yēsũ pi ní ngazú tuzú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be kũlúmgbã agá, kõi ní 'dezú mužú ãngũ Dãlãmãnúťã vé rĩ gé.

Fãrúsĩ rĩ pi lēkĩ Yēsũ ã 'o ĩ ní tã ãyãzú ãyãyã ni

(Mātáyo 16:1-4)

¹¹ Fãrúsĩ rĩ pi kã yĩ kĩnĩ Yēsũ ícã gĩ, kõi ícãkĩ ímũ í'dó riĩ ãgátã gãã ĩri be, ĩri ỹ'bĩzú. Kõi lēkĩ Yēsũ ã 'o ĩ ní tã ãyãzú ãyãyã íngãpi 'bũ gélesĩ ni. ¹² Yēsũ kã mužú tã 'dĩri yĩ, ĩri ní á'ázú fũ, ĩri ní 'yozú 'bá 'dĩ'bée ní kĩnĩ, “Úyú lókĩ ãndrũ nõi gé rĩ pi lēkĩ mã 'o ĩ ní tã ãyãzú ãyãyã ni ãsĩ? Ádarú ã lē lũú ĩmi ní, á 'o tã ãyãzú ãyãyã ni ĩmi ní ku.” ¹³ Kúru ĩri ní 'bá 'dĩ'bée kuzú, ĩri ní tuzú kũlúmgbã agá, yĩ bãlãlã rĩ zozú mužú álé 'dãã.

Ākúfĩ Fãrúsĩ rĩ pi vé Ēródē be rĩ vé tã

(Mātáyo 16:5-12)

¹⁴ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ã tã ãvĩ, kõi íjĩkĩ pángã ímũzú ĩndĩ kuyé, ngã kõi vúgã anigé rĩ 'yénã pángã ãlu kũlúmgbã rĩ agá 'dãã. ¹⁵ Yēsũ ní 'yozú kõi ní kĩnĩ, “Īmi adrikĩ mĩ be kowu ãkúfĩ† Fãrúsĩ rĩ pi vé rĩ ã tã sĩ, ãzini Ēródē vé rĩ ã tã sĩ.”

* **8:9** 8:9 Āgõ: Lãkĩ ũkú rĩ pi anjinã rĩ pi be kuyé. † **8:15** 8:15 Ākúfĩ: Ākúfĩ vé ífĩfĩ ĩri ímbãngará ũnjĩ Fãrúsĩ rĩ pi vé rĩ, ãzini Ēródē vé rĩ. 'Í lã Mātáyo 16:12; Lúkã 12:1.

16 Kōpi rikí tā 'dīri átá ĩ āsámvú gé sī ĩ ǫǫǧǧpīi be kīnī, “Yēsũ átá tā rī 'dīni, 'bá ní pánga ijī ĩndī kuyé rī sī.”

17 Yēsũ nī tā kōpi ní rīi átá rī rá, ĩri ní kōpi zizú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú átázú ĩmi āsámvú gé sī 'yozú kīnī pánga 'dāáyo rī ā'di?” Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgé kuyé? ĩmi úmī ākó tā 'dīri nīzú ámázú?

18 ĩmi kōdō mī be pírí, ĩmī mī ndre āngũ ku? ĩmi kōdō bī be pírí, ĩmī bī yī tā ku? ĩmi ícókí tā má ní ānyāngā sēzú 'bá bītríká rī pi ní 'dāri ígá ku?

19 Má kā pánga tǫwú rī ũndīi sēe nyaá 'bá élífũ tǫwú rī pi ní, ĩmi ĩkūnākí pánga ĩ ní nyaá tí rī ĩ ĩmbítā caá ũvú ā 'a ngǫpí?

Kōpi ní újázú Yēsũ ní kīnī, “‘Bá ĩkūnākí caá ũvú ā 'a mūdri drī ní ĩrī.”

20 Yēsũ ní kōpi zizú kīnī, “Pánga má ní ũndīi sēe nyaá 'bá élífũ sũ pi ní rī, ĩmi ĩkūnākí pánga ĩ ní nyaá tí rī ĩ ĩmbítā caá ũvú ā 'a ngǫpí?”

Kōpi ní újázú Yēsũ ní kīnī, “‘Bá ĩkūnākí caá ũvú ā 'a ézīrī.”

21 Yēsũ ní kōpi zizú kīnī, “Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgé kuyé?”

Yēsũ zī ágó mī be ǧǧīpi gí ni ĩ mī

22 Yēsũ pi ká caá Bētēsāyídā gá 'dālé, 'bá urũko ijíkí ágó āzi mī be ǧǧīpi gí ni ímũ Yēsũ vúgá nõó. Kōpi mākí Yēsũ ri, ā úló rí ágó rī ā rú' 'bá, ágó rī ĩ mī ā zī rí 'i bēnī. 23 Yēsũ ní ágó rī ĩ drī ruzú, ĩri sēzú fūzú mūzú gúrú rī agásī āmvé. Yēsũ ní kúru tǫsú wezú ágó rī mī gé, ĩri ní 'i drī tǫzú ágó rī drīgé, ĩri ní ágó rī zizú kīnī, “Mi nóni ícó āngũ ndre rá?”

24 Ágó rĩ ní ãngũ ndrezú ụrụ, ìri ni 'yozú kīnī, “Á ndre 'bá, kòpi ri ẹcị má gārā gá sī sụ pẹti ní rii ẹcị má gārā gá sī kúrũ rĩ tịni.”

25 Yẹsũ gō 'ì drị 'bǎá ágó rĩ ẽ mị gé dīi, ágó rĩ ẽ mị ní kúru 'i zịzú gōzú ãngũ ndrezú uletere.

26 Yẹsũ ní ágó rĩ pẹzú muzú 'bẹti, 'yozú ìri ní kīnī, “Lě mī újǎ mi gōó vúlé gúrú agá 'dǎá ku.”

*Pétěró 'yo kīnī, Yẹsũ ri Kúrísító
(Mátáyo 16:13-20; Lúkǎ 9:18-21)*

27 Yẹsũ pi ívé 'bá 'ì pámvú ùbī'bá rĩ pi be, kòpi ní 'dezú muzú ẹcịzú gúrú Sizeriýǎ Pīlípoyī vé rĩ pi agásī. Kòpi kǎ rii mụụ lẹti gé 'digé, Yẹsũ ní kòpi zịzú kīnī, “'Bá rĩ pi ụsụkí kīnī, ma ã'di 'i?”

28 Kòpi ní újázú Yẹsũ ní, “Ụrụkọ'bée kīnī, mi Yūwánī riipi bǎtízīmũ sẹepi rĩ 'i. Ụrụkọ'bée kīnī, mi Ēllyǎ 'i. Ụrụkọ'bée kīnī, mi nẹbị rĩ pi vé ógụpi.”

29 Yẹsũ ní ívé 'bá 'ì pámvú ùbī'bá rĩ pi zịzú kīnī, “Ìmi 'dī'bée, ìmi ụsụkí kīnī, ma ã'di 'i?”

Pétěró ní újázú kīnī, “Mi Kúrísító 'i.”

30 Yẹsũ átá kòpi ní ùkpó ùkpó kīnī, kòpi ã lūkí 'i 'bá ǎzi ní ku.

*Yẹsũ átá ívé drǎngǎrá ǎ tǎ
(Mátáyo 16:21-28; Lúkǎ 9:22-27)*

31 Yẹsũ ní átázú ívé 'bá 'ì pámvú ùbī'bá rĩ pi ní kīnī, “Ma 'Bá Mvǎ 'i, ma ímụ ìzǎngǎ nya lẹti be ǎndiǎndi, 'bá ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drịgé rĩ pi be, ǎzini 'bá tǎimbị ímbá'bá rĩ pi be, kòpi ímụ ma gǎ sī, kòpi ímụ ma 'dị drǎ rá. 'Bo ụ'dụ na ã vúdri gé, ma ímụ íngǎ gō ídri rú.” 32 Yẹsũ

ũlũ kōpi ní tã rĩ ã mị uletere, Pétēró ní Yēsũ ri sezú gārã gá, ĩri ã drĩ ãvãzú.

³³ 'Bo Yēsũ kã 'i újã ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vúgá 'dãá, ĩri ní trezú Pétēró drĩgé kĩnĩ, "Mi Sātánã! 'Í de mi 'dĩsĩ rá, mívé tã rií ũsũú rĩ adri tã Múngú vé ni kuyé, ĩri tã 'bá nyõókú nōri vé rĩ pi vé ni."

³⁴ Kúru ĩri ní 'bá bĩtrĩká 'dĩ'bée zizú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ímúzú 'í vúgá nōlé, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "'Bá rĩ lã dō mã pámvú ũbĩ, ã adi 'î rụ'bá, ã 'dụ ívé peṭi alambaku,‡ ã ũbĩ mã pámvú. ³⁵ 'Bá riipi suupi 'î rụ'bá gá 'î drã rí ku rĩ, ĩsú ídri 'dáni'dáni rĩ ku. 'Bá 'i sēepi drãapi mã tã sĩ, ãzini ú'dúkó múké rĩ ã tã sĩ rĩ, ĩri ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú rá. ³⁶ 'Bá rĩ 'bã dō ẹsị céré ngá nyõókú nōri vé rĩ drĩgé, api dō ídri 'dáni'dáni rĩ sĩ, ngá múké ĩri ní ĩsú 'dĩgé rĩ ã'di? ³⁷ Ngá ãzi mí ní ícò sēé Múngú ní mĩ drĩ jezú ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsúzú ni nyo anigé? ³⁸ 'Bá rĩ ã drĩ ri dō nja mã sĩ, ãzini ú'dúkó múké mã ní ũlũú rĩ sĩ 'bá õwú rú rĩ pi ẹndreṭi gé, ãzini 'bá ri'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá lókĩ nōri gé rĩ pi ẹndreṭi gé, ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú mã ní ímúzú ĩgõzú mã Ẹtẹpi vé dĩngará be, ãzini mãlãyĩkã uletere rĩ pi be rĩ gé, ma adri ĩri sĩ drĩnjã sĩ."

9

¹ Yēsũ ní gõzú 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Ĩmi 'bá pá tu'bá 'dĩ'bée, ádarú á lã lũú ĩmi ní 'dĩni, 'bá

‡ **8:34** 8:34 ã 'dụ ívé peṭi alambaku rĩ: Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri vé ífífí 'dĩni, lã mĩ útú mi ĩzãngã nyaá.

urukō ïmi āsāmvú gé 'dīgé, ícókí drī drāá ku, kōpi mālūngā Múngú vé ímúpi ũkpō be rī ndre drīdrī ũgbále.”

*Yēsū ā rú'ba újá 'i dīi imvesírílíi
(Mātáyo 17:1-13; Lúkã 9:28-36)*

² U'dú ázýá ã vudrī gé, Yēsū ní Pétēró pi jizú Yōkóbū be Yūwání sī mužú 'í vú sī, kōpi ní tuzú mužú írã drīgé uru 'dāá, ĩ mukí rí adrii túngú ĩ drīkã sī. Kōpi kã tuú caá írã drīgé 'dāá, Yēsū ã rú'ba újá 'i índré ũ'dū be túngú ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbī'ba rī pi ęndreṭi gé 'dīgé. ³ ĩrivé bōngó újá 'i ọgú imvesírílíi, bōngó rī vé mvengará aga ngá céré ĩ ní údé nyọókú drīgé nōgó rī pi rá. ⁴ Ēlýmã pi ní ĩfūzú Mósē be ímúzú ĩ 'dazú Yēsū pi ęndreṭi gé, kōpi ní rizú átázú Yēsū be.

⁵ Pétēró ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Īmbápi, ĩri múké 'bá ní adrizú nōgó, lē 'bã 'bekí mōrōgó na, ãlu ni mí ní, ãlu ni Mósē ní, ãlu ni Ēlýmã ní.” ⁶ 'Bo ũrī fu Pétēró pi 'í ọgūpīi be ambamba, sē Pétēró nī tã 'í ní átá rī ã pámvú áamá kuyé.

⁷ Īrībīti ní ísízú ímúzú kōpi ọzūzú, ú'dúkó ní íkúzú ĩrībīti rī agá 'dāásī kīnī, “Mvã 'dīri mávé ni má ní lēélē rī. Lē ĩmi yíkí ti ni yiyi!”

⁸ Koro Pétēró pi kã ĩ gārã úndré kūrū, Mósē pi Ēlýmã be kōpi āsāmvú gé 'dāáyo, 'bã ĩ ní kuú kōpi āsāmvú gé rī Yēsū 'i.

⁹ Yēsū pi kã rií ísí ímú ívé 'bã 'í pámvú ũbī'ba rī pi be írã drīgé 'dāásī vūgá nōó, Yēsū ní átázú kōpi ní kīnī, “Tã ĩmi ní ndreé ĩmī mī sī 'dī'bée, ã lūkí 'bã āzi ní ku. ĩmi úcíkí tã 'dīri kú ĩmī ẹsí agá,

cīmgbá cazú lókí 'Bá Mvá ní ímúzá drāzú gōzú íngázú ídri rú rī gé." ¹⁰ Kúru kōpi úcíkí tā rī kú ĩ ẹsị agá, 'bo kōpi rikí átá ĩ ǎsámvú gé sī kīnī, "Tā Yēsũ ní 'yoó 'i drā, 'i gō íngá ídri rú 'dīri vé ífífí ǎ'di?"

¹¹ Yēsũ vé 'bá ĩri ǎ pámvú ũbĩ'bá rī pi ní Yēsũ ri zìzú kīnī, "'Bá tǎimbị ímbá'bá rī pi 'yokí kīnī, Ēllyā ri ímú drīdrī nī ǎsī?"

¹² Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnī, "Ádarú Ēllyā ri ímú drīdrī, ĩri ímú tā rī pi ǎrēvú útú céré ícá pīrị. Síkí Búkũ Múngú vé rī agá kīnī, 'Bá Mvá ri ímú ĩzāngā nya, 'bá rī pi ĩri gā sī ǎsī? ¹³ 'Bo á lē lūú ĩmi ní, Ēllyā* ícá ịnógósị gí, 'bá rī pi 'okí ĩri ũnjí sụ ĩ ní ĩrivé tā sī Búkũ Múngú vé rī agá rī tịnị."

*Yēsũ ídrí mvá ágó índrí ũnjí be ni
(Mátáyo 17:14-20; Lúkã 9:37-43a)*

¹⁴ Yēsũ pi ká ísị ímúzá írā drīgé 'dǎásī ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rī pi be vūgá nōó, kōpi ndrekí 'bá bītríká trakí ĩ Yēsũ vé 'bá ĩri ǎ pámvú ũbĩ'bá, ĩri ní kuú vúlé 'dǎá rī pi ǎ gārā gá sī kūrụ. 'Bá Mósē vé tǎimbị ímbá'bá rī pi ri ǎgátá gā kōpi be. ¹⁵ 'Bá rī pi ká Yēsũ ri ndreé, sē kōpi ní ǎyāngará, kōpi ní njuzú mụzú Yēsũ ri ẹzizú.

¹⁶ Yēsũ ní kōpi zìzú kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú ǎgátá gāzú rī ǎ'di?"

¹⁷ Ágó ǎzi ǎlu 'bá bītríká rī pi ǎsámvú gé 'dǎá, ĩri ní újázú kīnī, "Ímbápi, má íjị mávé mvá ágóná nōri ímú mí vúgá, mí ídrí rí ĩri,

* **9:13** 9:13 Ēllyā: Ēllyā Yēsũ ní 'yoó 'dīri, 'bá rī Yūwānī bātízīmū sēepi rī 'i. 'Í lā Mátáyo 11:13-14; Mārākō 1:1-9; 6:14-29.

ã'diātāsīyā índrí ũnjí rĩ sē tị ni ỏzũ, átá ku.
 18 Índrí ũnjí rĩ kādō fií drị ni gé, índrí ũnjí rĩ
 ỉri 'dụ 'be vũgá, ỉri 'ỉ sị nya, ứ'bứrúsã ri kpu tị
 ni gé sĩ, rụ'bá ni ri mba ku potokonyo. Má ẹ'yị
 mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi índrí ũnjí rĩ droó
 mvá ágóná rĩ drịgé sĩ, 'bo kọpi ừ'bịkí droó tí."

19 Yẹsũ ní 'yozú 'bá bịtrịká rĩ pi ní kĩnĩ, "Ỉmi
 ẹ'yịngárá ãkò 'dĩ'bée, mà adri rí caá ỉmi be lókí
 be gbã ngọpí? Mả ẹsị ã nya rí ỉzãngã caá lókí be
 gbã ngọpí ỉmĩ tã sĩ? Ỉmi ỉjịkí mvá ágóná rĩ ỉmụ
 má vũgá nọó."

20 Kúru kọpi ní mvá ágóná rĩ ỉjịzú Yẹsũ vú nọó.
 Índrí ũnjí rĩ kã Yẹsũ ri ndreé, ỉri ní mvá ágóná
 rĩ 'dụzú a'bezú vũgá 'dãá ũkpò sĩ, ỉri ní rizú 'ỉ
 úlízú nyọkụ gé sĩ pí ứ'bứrúsã be tị gé.

21 Yẹsũ ní mvá ágóná rĩ vé ẹtẹpị zịzú kĩnĩ,
 "Índrí ũnjí rĩ ri mvá ágóná rĩ ú'bé sũụ 'dĩri tịnị
 vũụ caá lókí be gbã ngọpí?"

Mvá ágóná rĩ vé ẹtẹpị ní újázú Yẹsũ ní kĩnĩ,
 "Índrí ũnjí rĩ ỉ'dó mvá ágóná rĩ ú'bé 'dĩni ỉ'dózú
 ãnjĩnã gá 'dãá. 22 Índrí ũnjí rĩ ri mvá ágóná rĩ
 ú'bé njị ấcị agá, ãzini yị agá, ã drã rí kôdô rá.
 'Bo mi dỏ ỉcó mvá ágóná rĩ ỉdrí rá, lẽ mĩ ndre
 'bávé ỉzãngã nọri."

23 Yẹsũ ní újázú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Tã mí ní 'yoó
 kĩnĩ, mà dỏ ỉcó mvá ágóná rĩ ỉdrí rá 'dĩri vé ỉfífí
 ã'di? 'Bá rĩ ẹ'yị dỏ ma rá, tã ãzi ỉcọpi mà ndẹpi
 ni 'dãáyo."

24 Koro mvá ágóná rĩ vé ẹtẹpị ní trezú ụrụ 'dãá
 kĩnĩ, "Yẹsũ, má ẹ'yị mi gí, 'bo 'ỉ ko má ỉzã, á lẽ
 mi ẹ'yị dĩ aga rá!"

25 Yēsũ kā ndreé 'bá bītríká rĩ pi ri ímũ tã rĩ ã ndrengará gá, Yēsũ ní trezú índrĩ ũnjĩ rĩ drĩgé kĩnĩ, “Mĩ índrĩ ũnjĩ 'dĩri, 'í fũ mvá ágóná 'dĩri drĩgé sĩ ãmvé, mĩ gō fiĩ drĩ ni gé dđĩ ku.”

26 Kúru índrĩ ũnjĩ rĩ ní trezú ú'dúkó be uryu 'dãá, mvá ágóná rĩ ayazú, füzú ĩri ã drĩgé sĩ ãmvé. 'Bá bītríká rĩ pi kã ndreé mvá ágóná rĩ la kú kpílikpílĩ 'bá drãápi gĩ ni tĩnjĩ. 'Bá rĩ pi kĩnĩ, “Mvá ágóná rĩ drã gĩ.” 27 'Bo Yēsũ ní mvá ágóná rĩ ě drĩ ruzú, ĩri ingazú pá tuzú uryu sĩ.

28 Vúdrĩ ni gé, Yēsũ kā mvĩi gōó 'bětĩ gĩ, Yēsũ pi ní fizú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be jó agá, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní Yēsũ ri zizú ãkũdē 'bá āzi kōpi ã gārā gá 'dãáyo, kōpi kĩnĩ, “Ngá 'bá ní ícózú índrĩ ũnjĩ drozú ku rĩ ã 'dĩ?”

29 Yēsũ ní újázú kōpi ní kĩnĩ, “Índrĩ ũnjĩ rĩ vé drongará, lē 'bá rĩ ã zĩ† Múngú ri.”

*Yēsũ átá ívé drãngará ã tã dđĩ
(Mātáyo 17:22-23; Lúkã 9:43b-45)*

30 Yēsũ nga fũú mužú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be vūrã kōpi ní adrízú 'dãri agásĩ, kōpi mukĩ trãá ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ agásĩ. Yēsũ lē 'bá āzi ã nĩ vūrã ĩ ní mužú adrízú 'dãri ku, 31 ã'diãtãsiyã Yēsũ ri ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ímbá kĩnĩ, “Í ímũ 'Bá Mvá ã ũli 'be, ĩ ĩri rụ sē 'bá ẹsĩ be ũnjĩ rĩ pi drĩgé, ĩ ĩri 'dĩ drã rá. Ú'dú na ã vúdrĩ gé, ĩri ímũ íngá gō ídri rú.” 32 Tã Yēsũ ní átá 'dĩri fi 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' 'bá 'dĩ' 'bée drĩgé 'dãlé kuyé.

† 9:29 9:29 Zĩ: Búkũ ĩ ní sĩ drĩdrĩ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ rĩ agá, sikĩ Múngú vé zĩngará ã tã, āzini ínyá a'bingará vé tã.

Ūrī sī, sē kōpi gōkí tã Yēsũ ní átá 'dīri vé ífífí zīj kuyé.

Ā'di ri adri āmbúgú nī?

(Mātáyo 18:1-5; Lúkã 9:46-48)

³³ Yēsũ pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bán rī pi be, kōpi ní cazú Kāpārānāúmā gá, kōpi ní kúru fizú mužú adrizú jó agá. Kōpi ní rizú adrizú jó agá 'dāá rī gé, Yēsũ ní ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bán rī pi zizú kīnī, “Ngá ĩmi ní té rizú āgátá gāzú ímúzú lētī gé sī rī ā'di?” ³⁴ 'Bo kōpi újíkí kīri, ā'diātāsīyā kōpi ní rizú ímúngará gá lētī gé sī rī gé, kōpi rikí āgátá gāá ĩ āsámvú gé sī kīnī, ā'di ri adri āmbúgú rú nī.

³⁵ Kúru Yēsũ ní úrizú vūgá, ĩri ní ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bán mužrī drī ni ĩrī 'dī'bée zizú ímúzú úrizú 'î gārā gá sī kúrū, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Bá rī lē dō adrií 'bá rī pi drīgé āmbúgú rú, lē ā adri 'bá ūdūmbītā rú ni, ā adri ātī'bán rú rií 'bá rī pi ní ẹzī ngaá.”

³⁶ Yēsũ ní mváná mādāᅇá ni íjizú pá tuzú 'bá 'î pámvú ūbī'bán 'dī'bée ẹndrētī gé, ĩri ní 'î drī 'bāzú mváná rī ā kídí gé. ĩri ní 'yozú 'bá 'î pámvú ūbī'bán rī pi ní kīnī, ³⁷ “'Bá mváná mādāᅇá nōri ẹ'yípi mâ rú sī rī, ẹ'yí 'dīri ma, 'bá ma ẹ'yípi rī, ẹ'yí 'dīri má Ẹtẹpi ma ĩpẹepi rī.”

'Bá 'bã tã ndrepi ũnjí ku rī, ĩri 'bá 'bávé ni

(Lúkã 9:49-50)

³⁸ Yūwánī ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, “Īmbápi, 'bá ndrekí ágó āzi ri índrī ũnjí údró mī rú sī, 'bá ugakí ĩri sī, ā'diātāsīyā ágó rī adri 'bá ógúpi kuyé.”

39 Yēsũ ní újázú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kīnĩ, "Īmi ugakí ágó rĩ ku, 'bá riípi tā āyāzú āyāyā ni 'oópi rĩ, ícó gōó 'i újá mâ tā átá ũnjí ku.
 40 'Bá 'bâ tā ndreépi ũnjí ku rĩ, ĩri 'bá 'bávé ni.
 41 'Bá ĩmi ní yĩĩ sēépi mvuúpi mâ rú sĩ, ĩmi ní ma ě'yĩĩ Kúrísítō rú rá rĩ sĩ rĩ, ĩri āndēma ĩsú rá."

*Ā sēkí 'bá āzi fí ũnjĩkānyā agá ku
 (Mātáyo 18:6-9; Lúkã 17:1-2)*

42 "'Bá āzi úbé dō anjĩná nyírĩná ma ě'yĩ' 'bá gĩ nō'bée 'deé fíi tā ũnjí agá, ā 'yĩkí ĩrã usegúgú ni umbe ni gé, ā 'bekí ĩri yĩĩ agá. 43 Mĩ drĩ úló dō ũnjĩkānyā, lē mĩ ga ĩri 'dĩísĩ rá, ĩri múké mí ní fizú 'bũ gé 'dālé drĩ be ālu, ndē mí ní fizú ācí vezú āní ũdũ ākó rĩ agá drĩ be ĩrĩ rĩ. 44 Vũrã 'dãri agá, ũ'bũ rĩ pi ũdrãkĩ ku, āzini ācí vũrã 'dãri agá rĩ drã kpá ku. § 45 Mĩ pá jĩ dō mi fíi ũnjĩkānyā 'oó, lē mĩ ga ĩri 'dĩísĩ rá, ĩri múké mí ní fizú 'bũ gé 'dālé pá be ālu, ndē mí ní fizú ācí vezú āní ũdũ ākó rĩ agá 'dãá pá be ĩrĩ rĩ. 46 Vũrã 'dãri gé, ũ'bũ rĩ pi ũdrãkĩ ku, āzini ācí vũrã 'dãri gé rĩ drã kpá ku.*
 47 Mĩ mĩ ndre dō ngá āzi mi sēépi fíipi ũnjĩkānyā agá ni, lē mĩ ínǵé ĩri 'dĩísĩ rá, ĩri múké mí ní fizú mālũngã Múngú vé rĩ agá 'dãá mĩ be ālu, ndē mí ní fizú ācí vezú āní ũdũ ākó rĩ agá 'dãá mĩ be

‡ 9:43 9:43 Ācí vezú āní ũdũ ākó rĩ: Múngú ri úmvúlēsĩ 'bá 'i ě'yĩ' 'bá ku rĩ pi 'dũ ú'bé ācí 'dĩri agá. 'Í lã I'dangará 20:7-15.

§ 9:44 9:44 Átángá vérēsĩ 44 agá 'dĩri, búkũ Mārākó vé ĩ ní sĩĩ Ĝĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gōkĩ sĩĩ búkũ Mārākó vé vúlé rĩ agá rá. * 9:46 9:46 Átángá vérēsĩ 46 agá 'dĩri, búkũ Mārākó vé ĩ ní sĩĩ Ĝĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gōkĩ sĩĩ búkũ Mārākó vé vúlé rĩ agá rá.

ĩrĩ rĩ. ⁴⁸ Vũrã 'dãri gé, ũ'bũ rĩ pi ũdrãkĩ ku, ãzini
 ãcí vũrã 'dãri gé rĩ drã kpá ku.

⁴⁹ "Bá rĩ pi ãrěvú céré ĩ ímú kôpi ũ'bĩ ãcí sĩ.

⁵⁰ "Ě'yĩ ri ngá múké, 'bo ě'yĩ rĩ vé sị asuúpi
 asuasu rĩ ícá dō ãlákála gí, ě'yĩ rĩ gō adri múké
 ngóni? Lě ĩmi adrikĩ ĩmi ãsámvú gé sĩ múké,
 sị ě'yĩ sị be múké rĩ tịnị, ãzini lě ĩmi adrikĩ ĩmi
 ãsámvú gé sĩ tã be kırı."

10

Ayingára ágó pi vé ũkú be rĩ

(Mátáyo 19:1-12; Lúkã 16:18)

¹ Yēsũ nga fũú mužú ívé 'bá 'ì pámvú ũbĩ'bá rĩ
 pi be Kãpãrãnãũmã agásĩ, mužú ãngũ Yũdáyã vé
 rĩ gé. ĩri ní yĩĩ ãmbúgú dīpi dīdī Yárídénĩ vé rĩ
 zozú mužú álé 'dãá. 'Bá bĩtrĩká rĩ pi gōkĩ ímú vú
 ni gé nōó dī, ĩri ní kôpi ímbázú, sị ĩri ní rií kôpi
 ímbá nĩĩ rĩ tịnị.

² Fãrúsĩ urukọ'bee ímúkĩ Yēsũ ri zị ĩri ũ'bĩzú
 ãní kĩnĩ, "Tãĩmbị Mósě vé rĩ ã'yĩ nyo ágó ni ívé
 ũkú ayizú rá?"

³ Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Tãĩmbị Mósě vé
 rĩ átá tã 'dĩri drĩgé íngóni?"

⁴ Kôpi ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Mósě ã'yĩ rá kĩnĩ,
 'Ágó ri kőkôbị sĩ sě ũkú ni ní, ĩri ayizú ãní rá.' "

⁵ Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Mósě sĩ tãĩmbị
 'dĩri ĩmi ní, ã'diãtãsiyã ĩmivé ẹsị ní teete rĩ sĩ.

⁶ Múngú ní í'dózú 'bũ pi gbizú vũ be rĩ gé,
 'Múngú gbi ágó pi ũkú be' ⁷ 'Tã 'dĩri sĩ, 'bá ágó
 ri ívé ẹtẹpi ku, ĩri ívé ẹndrẹpi ku, kôpi ĩ úmú ũkú

ni be. ⁸ 'Bá ĩrĩ 'dĩ'bée ĩ úmú adri rú' 'bá ālu.' ⁹ Ājē Múngú ní úmú gí rĩ, lē 'bá āzi ā ayi ājē rĩ ku."

¹⁰ Yēsũ pi kâ ímví ĩgōó ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be 'bětĩ nōó, kōpi gōkí Yēsũ rĩ zĩí ágó pi vé ayíngará ũkú be rĩ vé tã sĩ dĩ. ¹¹ Yēsũ ní újázú kōpi ní kĩnĩ, "Ágó ívé ũkú ayiĩpi, gōópi ũkú āzi jeépi rĩ, fi 'dĩri tã ọwũ vé ni 'oó. ¹² Ũkú ívé ágó gāápi sĩ, gōópi ágó āzi jeépi rĩ, fi 'dĩri tã ọwũ vé ni 'oó."

*Yēsũ 'bā tākiri anjĩná nyírĩná rĩ pi drĩgé
(Mātáyo 19:13-15; Lúkã 18:15-17)*

¹³ 'Bá urukọ'bée ĩjĩkí ĩvé anjĩná nyírĩná rĩ pi Yēsũ vúgá, ā tĩ rí drĩ kōpi drĩgé, ā sē rí kōpi ní tākiri. 'Bo 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní trezú 'bá ĩvé anjĩná ĩjĩ' 'bá Yēsũ vúgá 'dĩ'bée drĩgé. ¹⁴ Yēsũ kã tã kōpi ní 'oó 'dĩri ndreé, Yēsũ ě ěsĩ ve kōpi ní rá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Īmi kukí anjĩná nyírĩná rĩ pi ě ímúkí má vúgá nōó! Īmi ugakí kōpi ku. 'Bá adri' 'bá sũ anjĩná nyírĩná 'dĩ'bée tĩnĩ rĩ pi, kōpi mālũngã Múngú vé rĩ ĩsũ nĩ." ¹⁵ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ā'yĩ dō mālũngã Múngú vé rĩ sũ anjĩná nyírĩná rĩ pi ní ā'yĩ rĩ tĩnĩ ku, ícó fií mālũngã Múngú vé rĩ agá ku. ¹⁶ Kúru Yēsũ ní anjĩná rĩ pi í'dúzú 'í drĩgé, ĩri ní drĩ tĩzú mužú kōpi drĩgé sĩ ālu ālu, āzini ĩri ní tākiri sězú kōpi ní.

*Ágó ā'bú be rĩ zĩ fĩngará 'bũ gé rĩ vé tã
(Mātáyo 19:16-30; Lúkã 18:18-30)*

17 Yēsũ kā ívé ěĉĩ í'dó, ágó āzi ní njuzú mužú Yēsũ vúgá 'dǎá, kā caá Yēsũ vúgá 'dǎá, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ęndręti gę, ĩri ní Yēsũ rĩ zizú kĩnĩ, “Ímbápi, mi 'bá múké, mâ 'o ā'di mâ ĩsú rí idri 'dáni'dáni rĩ ānĩ?”

18 Yēsũ ní ágó rĩ zizú kĩnĩ, “Ngá mí ní ma zizú 'bá múké ā'di?*" 'Bá āzi múké ni 'dǎáyo, 'yęná Múngú ri múké nĩ. 19 Mí nĩ tǎĩmbĩ rĩ rá kĩnĩ, 'Lę mí 'dĩ 'bá ku, lę mí 'bǎ ọwũ ku, lę mí ũgũ 'bá āzi ā ngá ku, lę mí úlĩ ũnjō 'bá āzi drĩgę ku, lę mí ũ'bǎ 'bá āzi ę mĩ ĩrivę ngá 'duzú ku, lę mí ĩnjĩ mí ętępi pi mí ęndrępi be ĩnjĩnjĩ.' ”

20 Ágó rĩ ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ímbápi, á 'du tǎĩmbĩ 'dĩ'bęe vé tǎ ngaá cérę rá, í'dózú má ní adrizú mvǎná rú rĩ gę 'dǎá.”

21 Yēsũ ní āngũ ndrezú ágó rĩ vúgá 'dǎá, lę ágó rĩ lęlę, ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Tǎ mí ní 'oó kuyę rĩ 'yęná ālu, 'í mụ, mí ụzi ngá mívé rĩ pi āręvú cérę, mí awa mũfęngǎ ni 'bá ngá ākó rĩ pi ní, úmvúlęsĩ mi mụ ā'bú ĩsú 'bũ gę 'dǎlę ambamba, mí ímụ mâ pámvú ũbĩ.”

22 Ágó rĩ kā tǎ Yēsũ ní 'yoó 'dĩri yĩ, mĩlęti ni ísĩ kuú ānĩ kĩnjĩ, ĩri ní 'dezú mužú, ęsĩ ni ĩsú ĩzǎngǎ, ā'diǎtǎsĩyǎ ágó rĩ ā'bú be ambamba.

23 Yēsũ ní āngũ úndręzú 'ĩ gǎrǎ gǎ sĩ kúrũ, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “'Bá ā'bú be rĩ vé fingǎrá mǎlũngǎ Múngú vé rĩ agá 'dǎlę rĩ, tǎ ni mbamba!”

* **10:18** 10:18 Mí ma zĩ 'bá múké āsĩ: Tǎ Yēsũ ní 'yoó 'dĩri vé íffĩ 'dĩni, Yēsũ lę ágó ri ā ụsũ 'yozú kĩnĩ, 'i Múngú 'i. **10:19** 10:19 Wũngǎrá 20:12; Dętörönómę 5:16-20

24 Tā Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sē 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ãyāngará.† 'Bo Yēsũ gō tã rĩ ɛndĩ 'yoó kōpi ní dđĩ kĩnĩ, "Mā anji rĩ, 'Bá ã'bú be rĩ vé fingará mālũngā Múngú vé rĩ agá 'dālé rĩ, tã ni ũkpó ũkpó! 25 Kámĩlō vé fingará sĩndánĩ ã úlē gá sĩ rĩ mbamba, 'bo 'bá ã'bú be rĩ vé fingará mālũngā Múngú vé rĩ agá rĩ mba ndēé rá."

26 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ãyākĩ tã 'dĩri sĩ ambamba, kōpi rikĩ átá ĩ ãsámvú gé sĩ kĩnĩ, "'Bá ĩ ní ícó paá ũnjĩkanyā agásĩ 'bá ãsámvú gé nōgó rĩ, ĩri adri ã'di 'i?"

27 Yēsũ ndre āngũ kōpi vũgá 'dāá gōgō, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "'Bá áda ícó tã 'dĩri 'dujũ ngaá ku, 'bo Múngú ri 'du nga rá, ã'diātāsĩyā Múngú ri ícó tã rĩ pi ārēvú 'du nga céré."

28 Pétērō ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "'Í ndre drĩ ká, 'bá kukĩ 'bávé ngá ārēvú céré, 'bã ri mĩ pámvú ũbĩ!"

29 Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá ívé 'bětĩ kuúpi, ívé ɛdrĩpi kuúpi, ívé ɔmvúpi kuúpi, ívé ɛtépĩ kuúpi, ívé ɛndrėpi kuúpi, ívé anjiná kuúpi, ívé ɔmvú kuúpi mã tã sĩ, āzini ú'dúkó múké mávé rĩ ã tã sĩ rĩ, 30 ĩri jó ĩsú, ɛdrĩpi ĩsú, ɔmvúpi ĩsú, ɛndrėpi ĩsú, anjiná ĩsú, ã'bú ĩsú ca mũdđrũlũ kárakará vũ drĩgé nōgó. Ā nya dō ĩzāngā drāāāsĩyā, ú'dú ũdũ vé ímúpi 'dãri gé, ĩri ímú ídri 'dãni'dãni rĩ ĩsú rá. 31 'Bá kárakará 'yo' 'bá kĩnĩ, ĩ drĩdrĩ rĩ pi, kōpi ímú adri ũdũmbĩtã. 'Bá adri' 'bá ũdũmbĩtã rĩ pi, kōpi ímú adri drĩdrĩ."

† 10:24 10:24 Āyāngará: 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ũsũkĩ kĩnĩ, Múngú sē ã'bú rĩ 'bá rĩ pi ní nĩ, 'bã tãkĩri drĩ ni gé gĩ.

Yēsũ átá ívé drāngárá ã tã dīi
(Mātáyo 20:17-19; Lúkã 18:31-34)

³² Yēsũ pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be Yērúsālémã gálé rú, Yēsũ ko kôpi ě drĩ mužú nĩ. 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ě drĩ ábákí céré céré, āzini 'bá muž'bá vú ni gé sĩ rĩ pi, ũrĩ ímvú kôpi rá. Yēsũ ní 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni ĩrĩ 'dĩ'bée jizú gārã gá, ĩri ní tã lēepi ímúpi 'i ngaápi 'î rú'bá gá rĩ ũlũzú kôpi ní. ³³ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Bá kãdō mužú caá Yērúsālémã gá 'dãá, ma 'Bá Mvã 'i, ĩ ímú mâ ũli 'be rá, ĩ ma jĩ pá tu atala atala rĩ pi drĩgégé rĩ pi ęndręti gé, āzini 'bá tãimbĩ Mósē vé rĩ ímbá'bá rĩ pi ęndręti gé. Kôpi ímú mávé tã li, ma 'dizú ānĩ rá, kôpi ma jĩ pá tu 'bá adri'bá Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ęndręti gé. ³⁴ Kôpi ímú mâ drĩ ínjá, kôpi tũsú úwé mâ rú'bá gá, kôpi ma ũgbã, kôpi ma 'dĩ drã rá, 'bo ú'dú na ã vúdřĩ gé, ma gō íngá ídri rú.”

Yōkóbũ pi Yũwánĩ be zikí tã āzi Yēsũ tĩ gé
(Mātáyo 20:20-28)

³⁵ Kúru Zēbēdáyō ęnjipĩ Yōkóbũ pi Yũwánĩ be, kôpi ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, kôpi ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ímbápi, tã āzi anigé 'bá lēkĩ zĩjĩ mí tĩ gé, mĩ 'o 'bá ní.”

³⁶ Yēsũ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Ngã ĩmi ní lēé mâ 'o ĩmi ní rĩ ã'di?”

³⁷ Kôpi ní újázú kĩnĩ, “Mĩ kãdō úrĩ mívé lúpá mālũngã vé 'bá rĩ pi ní mi íngúzú íngúngũ rĩ drĩgégé, lē mĩ ã'yĩ 'bá ãlu ã úrĩ mĩ drĩ ęndępi gé, āzi rĩ ã úrĩ mĩ drĩ ĩjĩ gé.”

38 Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi nīkí ngá zī be ku. Īmi nyo ícó ngá kópō agá draápi dradra má ní ímú mvuú 'dīri mvu rá? Dōku bātízīmũ ĩ ní sēé má ní ĩzāngā nyazú 'dīri, ĩmi nyo ícó ā'yī ā sēkí ĩmi ní, sũ ĩ ní sēé má ní rī tīnī rá?”

39 Kōpi ní 'yozú kīnī, “Bā ícó rá.” Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi ícó ngá kópō agá draápi dradra má ní mvuú rī mvu rá, āzini bātízīmũ ĩ ní sēé má ní ĩzāngā nyazú 'dīri, ĩmi ícó ā'yī, ĩ sē ĩmi ní rá, 40 'bo úringará mâ drī ëndépi gé, āzini mâ drī ĩjī gé rī, má ícó tā ni ā'yī ĩmi ní nī ku. Vūrā 'dī'bée Múngú údé íngá 'bá 'í ní ũpéé gí rī pi ní.”

41 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbī'bá rī pi ā ũrukō mūdri rī pi kâ tā Yōkóbũ pi ní 'yoó Yūwánī be 'dīri yījī, kōpi ē ēsī ve 'bá ĩrī 'dī'bée ní rá. 42 Kuru Yēsũ ní kōpi zizú ímúzú vūrā ālu gé, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Bá adri'bá Yāhūdī rú ku ĩ ní 'bāá 'bá rī pi drīgé 'bāgú rú 'dī'bée, kōpi ri ũkpō áyú ívé 'bá rī pi drīgé, ívé ũgalaku ambugu rī pi ri ũkpō áyú 'bá ĩ ní ruú rī pi drīgé. 43 Īmi āsámvú gé 'dīgé, lē tā rī ā adri sũ 'dīri tīnī ku. Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá rī lē dō adrií 'bá āmbúgú rú, lē ā 'bā 'i adrií ātī'bá ĩmivé ni, 44 āzini 'bá rī lē dō 'i adrií āmbúgú 'bá rī pi drīgé céré, lē ā 'bā 'i adrií túgērī rú rīí ęzī ngaá 'bá rī pi ní céré. 45 Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú 'yozú kīnī, 'bá rī pi ā ngakí má ní ęzī 'dīni kuyé, má ímú ęzī ngaá 'bá rī pi ní, āzini má ímú ma sēé 'dījī drāá 'bá kárakará pi ē drī jezú.”

*Yēsũ zī Bārītīmáyō mī be ęsīpi gí rī ē mī
(Mátayo 20:29-34; Lúkã 18:35-43)*

46 Kúru Yēsũ pi ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be, kôpi ní cazú kũrũ Yērĩkõ vé rĩ gé. Kôpi kâ lée fũú mužú kũrũ rĩ agásĩ, 'bá bĩtrĩká rĩ pi 'dekĩ mužú kôpi ã vùdrĩ gé sĩ. Ágó ãzi mĩ be ẽsĩĩpi gĩ ní rú ní Bārĩtĩmáyo 'i, ĩri Tĩmáyo ã mvá, ĩri ri úri lẹti ã jélé gá, ri ngá mã 'bá rĩ pi vúgá. 47 Bārĩtĩmáyo kã yĩ kĩnĩ, 'bá rĩ Yēsũ Nāzērétāgú rĩ ri ẹlĩ mužú nĩ, ĩri ní trezú ụ'dụkọ be ụrụ 'dǎá kĩnĩ, "Yēsũ Dǎwụdĩ ã Mvǎ rĩ, 'í ndre ĩzāngǎ mǎvé nōri fô!"

48 'Bá ụrụkọ'bée trekĩ ágó rĩ drĩgé kĩnĩ, ã újí kĩri. 'Bo ágó rĩ gō treé mužú drĩgélé kĩnĩ, "Dǎwụdĩ ã Mvǎ rĩ, 'í ndre ĩzāngǎ mǎvé nōri fô!"

49 Yēsũ ní pá tuzú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Ĩmi zĩkĩ ĩri." Kôpi ní ágó mĩ be ẽsĩĩpi gĩ rĩ zĩzú kĩnĩ, "Mĩ adri ụrĩ sĩ ku, 'í nga ụrụ, Yēsũ ri mi zĩ."

50 Bārĩtĩmáyo ní ívé bōngó akoó rũkũ rĩ njezú 'bezú vūgá, ĩri ní wazú ụrụ, ĩri ní mužú Yēsũ vúgá 'dǎá.

51 Yēsũ ní ĩri zĩzú kĩnĩ, "Ngá mí ní lée mã 'o mí ní rĩ ã'di?"

Ágó mĩ be ẽsĩĩpi gĩ 'dĩri ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Ĩmbápi, á lē āngũ ndreé."

52 Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "'Í 'de mužú ĩyĩ, mí ní ma ẹ'yĩ gĩ rĩ sĩ, mí ídrĩ gĩ." Koro ágó rĩ ẽ mĩ ní 'i zĩzú āngũ ndrezú, ĩri ní 'dezú mužú Yēsũ pi ã vùdrĩ gé sĩ.

11

*Yēsũ vé fĩngárá Yērūsālémǎ gá rĩ
(Mǎtáyo 21:1-11; Lúkǎ 19:28-40; Yũwǎnĩ
12:12-19)*

¹ Yēsū pi ní cazú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be Bētēfagē gá, āzini Bētēniyā gá, kūrú 'dĩ'bée ĩnyinā Írā Ōlívē* vé rĩ jēlé gá. Kōpi kâ muṣú caá ĩnyinā kūrú Yērúsālemā vé rĩ gé 'dāá, Yēsū ní ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi pēzú muṣú drĩdrĩ.

² Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Īmi muḱí gūrú ĩmi ɛndrɛtĩ gé 'dāri gé, ĩmi kádō fí caá gūrú rĩ agá 'dāá, ĩmi dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá āzi ní drĩ únjúzú āní kuyé ni ĩsú 'yĩkí kú 'dāá'dā, ĩmi ɔyukí dōngí rĩ ĩjĩ má vú nōó. ³ 'Bá āzi zĩ dō ĩmi, 'Ngá ĩmi ní rií 'oó 'dĩni rĩ ā'di?' Īmi újákĩ ĩri ní 'dĩni, 'Úpí lē dōngí rĩ nĩ, ĩ dōngí rĩ újá gō ĩmi ní vúlé rá.' ”

⁴ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ 'dĩ'bée ní 'dezú muṣú, kōpi ní cazú dōngí mbaápi ú'dí rú ni ĩsúzú 'yĩkí ĩri ĩnyinā kēɛtĩlé āngū ndreépi muṣú létĩ ĩ ní fizú muṣú kūrú rĩ gé 'dālé rĩ gé, kōpi ní dōngí rĩ ɔyuzú. ⁵ 'Bá urukọ pá tu'bá 'dālé rĩ pi ní kōpi zizú kīnĩ, “Īmi ri dōngí rĩ ɔyú ālé?” ⁶ Kōpi ní tã rĩ újázú 'bá pá tu'bá rĩ pi ní sũ Yēsū ní 'yoó ĩ ní rĩ tĩnĩ, 'bá pá tu'bá rĩ pi ní ā'yĩzú kīnĩ, 'bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ā jĩkí dōngí rĩ muṣú ĩyĩ. ⁷ Kōpi ní dōngí rĩ jizú muṣú Yēsū vúgá 'dālé, kōpi ní ívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi 'bezú dōngí rĩ ā úgóró gá, Yēsū ní tuzú úrízú drĩ ni gé. ⁸ 'Bá kárakará ajákĩ ívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi muṣú létĩ rĩ drĩgé sĩ, urukọ'bée vākĩ ĩbĩbĩ ɔmvú agá rĩ pi ũ'bāá muṣú létĩ rĩ drĩgé sĩ. ⁹ 'Bá 'de'bá Yēsū ɛndrɛtĩ gé drĩdrĩ rĩ pi, 'de'bá ĩri ā vudrĩ gé rĩ pi

* **11:1** 11:1 Ōlívē: Pɛtĩ ōlívē vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ĩ ícọ nya rá, ĩ ĩrívé ũ'a zo ũdu rú, Yāhúdĩ rĩ pi ri tĩbĩ á'dí ũdu rĩ sĩ, āzini kōpi ri tō lāmbā agá, ācĩ 'yũzú āní.

be, rikí gbīlílí gaá mužú kíní,

“Hōsánā!”

“Tākíri ā adri 'bá ímúpi Úpí ā rú sī rī† ní!”

¹⁰ “Múngú ā 'bā tākíri mālūngā úyú Dāwúđī vé rī ní ímú ruú rī drīgé!”

“Hōsánā Múngú ɔrúgégé 'bū gé rī!”

¹¹ Kúru Yēsū ní cazú kūrú Yērúsālémā vé rī gé 'dāá, ĩri ní fizú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ĩri ní 'dezú rizú ngá rī pi úndrészú ánázú kúrŭ. 'Bo ũtú rī ní 'deé gí rī sī, Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá áyúáyū mұdrı drı ni ĩrı rı pi be gúrú Bētēniyā vé rī gé.

*Yēsū tri peṭi ĩ ní zı̄ fiġi rı̄
(Mātáyo 21:18-19)*

¹² Kā mužú adrii drŭ 'dını, Yēsū pi ní füzú ívé 'bá 'î pámvú ũbı'ba rı pi be gúrú Bētēniyā vé rī agásı āmvé, ěbıri fu Yēsū ri káyı. ¹³ ĩri ní peṭi ĩ ní zı̄ fiġi rı̄ ndrezú rárá rú, bı ni amu kú kŭmvŭ, ĩri ní 'dezú mužú peṭi rı̄ ā gārā gá ĩnyinájá 'dāá, lē ndreé dō peṭi rı̄ 'a rá. Kā mužú caá peṭi rı̄ ā gārā gá 'dāá, ĩsú peṭi rı̄ 'a kuyé, 'yéná bı ni amu kú nı, ā'diātāsıyā lókı 'dāri adri peṭi ní 'azú ni kuyé. ¹⁴ Yēsū ní 'yozú peṭi rı̄ ní kını, “Lē 'bá āzi ā gō mívé ũ'a nyaá đđı ālujánı ku.” 'Bá Yēsū ā pámvú ũbı'ba rı pi yıki tā ĩri ní 'yoó 'điri rá.

Yēsū údro 'bá mŭfēngā ufu'ba rı pi Jó Múngú vé rı̄ agásı̄

(Mātáyo 21:12-17; Lúkā 19:45-48; Yŭwánı̄ 2:13-22)

† **11:9** 11:9 'Bá ímúpi Úpí ā rú sī rı̄: 'Bá 'điri Yēsū 'i. **11:9** 11:9 Sāwŭmā 118:25-26

15 Yēsũ pi kâ caá ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be Yēřúsälémã gá 'dãá, ĩri ní fizú mužú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ĩri ní í'dózú 'bá ri'bá ngá je'bá, āzini ri'bá ngá uzi'bá rĩ pi údrózú. ĩri ní 'bá ri'bá mũfēngã ufu'bá rĩ pi vé mísá uzezú u'dezú ũlĩ rú, āzini 'bá āmámũ uzi'bá rĩ pi vé kĩtrĩ uzezú u'dezú ũlĩ rú. 16 Yēsũ ã'yĩ 'bá āzi ní ngá jizú uzižú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá ku. 17 Yēsũ ní kōpi ímbázú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, “Sĩkĩ nyo Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yozú kĩnĩ,

“ Jó mávé rĩ ĩ zĩ

jó 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ní ma zizú ni'
'dĩni kuyé?

'Bo ĩmi újákĩ jó rĩ ícá 'vũrã ũgũ'bá rĩ pi ní rizú adrizú ni.' ”

18 Atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá'bá rĩ pi be, kōpi kâ tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri yĩ, kōpi í'dókĩ létĩ ndãá lēzú Yēsũ ri 'dizú drázú rá. 'Bo kōpi 'okĩ ĩri sĩ ũrĩ sĩ, ã'diātāsĩyã 'bá kárakarã āyãkĩ tã ĩri ní ímbá rĩ sĩ rá.

19 Kã mužú adriĩ ũndrējá rĩ sĩ, Yēsũ pi ní füzú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be kũřú rĩ agásĩ āmvé.

Peřĩ ĩ ní zĩřĩ řĩ vé 'wingárã
(Mātãyo 21:20-22)

20 Kã mužú adriĩ drũ 'dĩni, kōpi kâ riĩ eřĩ mužú peřĩ ĩ ní zĩřĩ řĩ ã gārã gá sĩ, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní peřĩ Yēsũ ní triĩ 'dãri ndrezú, peřĩ rĩ í'dó 'wiĩ úlá ni gélēsĩla. 21 Pétēró ní tã ándúřú Yēsũ ní peřĩ rĩ trizú 'dãri ã tã ígázú.

Pétērō ní 'yozú Yésũ ní kīnī, “Ímbápi, 'í ndre drī ká! Peṭi mí ní trīi 'dāri 'wi gí.”

²² Yésũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “Lē ĩmi ẹ'yīkí Múngú ri. ²³ Ádarú á 'yo ĩmi ní, 'bá rī ẹ'yī dō Múngú ri rá, yīkí ni awa dō 'i ĩrī kuyé, ĩri ícó 'yo írā 'dīri ní ā nĭ 'i 'deé yī bālālā rī agá 'dāá, írā rī ícó 'i nĭ 'de yī bālālā rī agá 'dāá rá. ²⁴ 'Í 'bā dō ẹsī rizú ngá zizú Múngú vúgá, ngá mí ní zī rī, Múngú ri sē mí ní rá. ²⁵ 'Bo mi dō ri Múngú ri zī, 'í 'bā dō 'bá āzi ā tā kú mí ẹsī agá, lē mī trū ĩri rá, mí Ẹtẹpī 'bū gé rī ā trū rí mi mívé ũnjīkányā agásī bēnī. ²⁶ 'Bo 'í trū dō mí ógúpī ri ívé ũnjīkányā agásī ku, mí Ẹtẹpī 'bū gé rī ícó mi trūú mívé ũnjīkányā agásī ku.”‡

Yāhūdī rī pi zíkí ũkpō Yésũ ní ẹzī ngazú rī ā tā (Mātáyo 21:23-27; Lúkā 20:1-8)

²⁷ Yésũ pi ní gōzú cazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be Yērūsālémā gá 'dāá dī. Yésũ kā rií ẹcī Jó Múngú vé rī ā bóró agásī, atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāimbī Mósē vé rī ímbá'bá rī pi be, 'bá ambugu uruko'bée be, kōpi ní ímúzú Yésũ vúgá nōó. ²⁸ Kōpi ní Yésũ ri zizú kīnī, “Ūkpō mí ní 'bá ngá uzī'bá 'dī'bée údrózú Jó Múngú vé rī ā bóró agásī 'dīri, mí ísú íngūgá? 'Á'di sē mí ní ũkpō 'dīri nī?”

²⁹ Yésũ ní újázú kōpi ní kīnī, “Ma drī ĩmi zī, ĩmi újákí dō tā má ní ĩmi zizú 'dīri rá, ma kúru ũkpō má ní tā 'ozú rī vé tā ũlū ĩmi ní rá.” ³⁰ Kúru ĩri ní kōpi zizú kīnī, “'Á'di sē Yūwánī ní ũkpō

‡ **11:26** 11:26 Átángá vérẹṣī 26 agá 'dīri, búkū Mārākō vé ĩ ní sī Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sī búkū Mārākō vé vulé rī agá rá.

bātízĩmũ sězú 'dĩri nĩ? Yũwánĩ vé bātízĩmũ sěé 'dĩri íbí íngá 'bũ gélésĩla yā, dōku íbí íngá 'bá áda vúgálésĩ? Īmi újákí má ní!"

³¹ Kōpi ní rizú átázú ĩ āsámvú gé sĩ kínĩ, "'Bá 'yokí dō, 'Ūkpō Yũwánĩ ní bātízĩmũ sězú 'dĩri íbí íngá 'bũ gélésĩla,' ĩri gō 'bā zĩ, 'Īmi ẹ'yĩkí Yũwánĩ ri kuyé āsĩ?' ³² 'Bo 'bá rĩ pi ní 'yoó Yũwánĩ ri nẹbĩ rĩ sĩ, 'bá ícókí 'yoó, bātízĩmũ Yũwánĩ ní sěé 'dĩri, 'bá áda sē ĩri ní ũkpō ni nĩ 'dĩni ku."

³³ Kōpi ní újázú Yēsũ ní kínĩ, "'Bá nĩkí kuyé."

Yēsũ ní újázú kōpi ní kínĩ, "Má ícó ũkpō má ní tā 'ozú rĩ vé tā ũlúú ĩmi ní ku."

12

*Nāpí āgō ọmvú 'ā'bá rĩ pi vé rĩ
(Mātáyo 21:33-46; Lúkã 20:9-19)*

¹ Kúru Yēsũ ní átázú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní, 'bá tāĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá'bá rĩ pi ní, āzini 'bá ambugu ụrụkọ'bée ní nāpí sĩ kínĩ, "Ágó āzi sa pẹtĩ vinyọ vé rĩ pi,* sị ābi ọmvú rĩ ā gārā sĩ kúrũ, ga 'bũ kuú vūgá 'dāá, rizú vinyọ rĩ zozú ānĩ, āzini sị lágáráka āco ụrụgégé 'dāá, rizú āngũ úndrészú. Kúru ĩri ní ívé vinyọ ọmvú agá rĩ kuzú 'bá ụrụkọ'bée ọmvú 'ā'bá ni pi ní ũkōlō, kōpi ũfěkí ĩri ní mũfěngā, ĩri ní 'dezú mužú āngũ āzi

* **12:1** 12:1 Pẹtĩ vinyọ vé rĩ: Yāhúđĩ rĩ pi 'dúkí pẹtĩ vinyọ vé rĩ ā tā 'bāā tā āmbúgú rú, kōpi ri ũ'a ni zo vinyọ sụ rú. Múngú ipẹ 'bá Īsērélē vé rĩ pi adrii 'bá ívé ni, kōpi ā adriki rí sụ pẹtĩ vinyọ vé Múngú ní saá 'aápi ũ'a be rĩ tịni. Nāpí pẹtĩ vinyọ vé 'dĩri, sē 'bá tāĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi be nĩkí amá rá 'yozú kínĩ Yēsũ ri ívé tā átá. 'Í lā Sāwúmā 80:8-16; Īsáyā 5:1-7; Mātáyo 21:33-46; Lúkã 20:9-19.

gé. ² Lókí ĩ ní rizú ũ'a rĩ ũtĩzú peṭi vinyo vé rĩ pi sígè sī rĩ kǎ ícò, ĩri ní ívé átí'bá pèzú mužú 'bá ĩri ní ọmvú rĩ kuú kọpi ní ũkōlō 'dǎ'bée vúgá 'dǎá, átí'bá rĩ mu ĩrivé ũ'a rĩ ǎ vúgú íjì. ³ 'Bo 'bá ĩ ní ọmvú rĩ kuú kọpi ní ũkōlō 'dǎ'bée ní ĩri ruzú, kọpi ní ĩri ũgbǎzú, ĩri pèzú mužú drị be ule.

⁴ “Īri ní átí'bá ǎzi pèzú mužú kọpi vúgá 'dǎlé dǎí, 'bo kọpi ǎ gbǎkí ĩri ẽ drị, kọpi u'dakí ĩri ũnjí ũnjí. ⁵ Īri ní gōzú átí'bá ǎzi pèzú, kọpi 'díkí átí'bá 'dǎri drǎá rá. Ri nyo átí'bá rĩ pi ũpèé mužú dǎí dǎí, kọpi ũgbǎkí ụrukọ'bée, ú'díkí ụrukọ'bée ũdrǎá rá.

⁶ “'Bá rĩ ẽ ĩmbítǎ ace ǎlu, 'bá acepi rĩ, ĩri ọmvú 'dǎpa rĩ vé mvá ĩri ní lèé ambamba rĩ. Īri ní mvá rĩ pèzú mužú 'bá ĩri ní ọmvú rĩ kuú kọpi ní ũkōlō rĩ pi vúgá 'dǎá kǐnĩ, ‘Kọpi ícò mǎvé mvá ĩnjì rá.’

⁷ “'Bo 'bá ĩri ní ọmvú rĩ kuú kọpi ní ũkōlō rĩ pi ní rizú átázú ĩ ǎsámvú gé sī kǐnĩ, “Bá ímupi ĩrivé ngá ẽ tị ruúpí rĩ, ĩri ímú 'dǎ, lè 'bǎ 'díkí ĩri drǎá 'dǎísí rá, 'bǎ 'dukí rí ọmvú rĩ 'bá ní.’ ⁸ Kọpi ní ĩri ruzú, ĩri 'dizú drǎzú rá, kọpi ní ĩrivé ǎvũ 'duzú ọmvú rĩ agásí, jìzú 'bezú ǎmvé.”

⁹ Yèsũ ní kọpi zìzú kǐnĩ, “Īmi kádō ũsũ, ọmvú 'dǎpa ri gō tā íngóni ni 'o? Á lè lúú ĩmi ní 'yozú kǐnĩ, ĩri ímú 'bá ĩri ní ọmvú rĩ kuú kọpi ní 'dǎ'bée ú'dí ũdrǎ rá, ĩri gō ọmvú rĩ sè 'bá ụrukọ'bée ní.

¹⁰ Īmi lǎkí tā ĩ ní sǐ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ kuyé? Búkũ rĩ kǐnĩ,

“ ‘Írǎ ándúrú 'bá jó sị'bá rĩ pi ní gǎá sī rĩ,
 újá nóni 'i ícá írǎ sèepi jó rĩ ní pá tuzú ǎní
 ũkpó ũkpó ni.

11 Úpí 'o tā 'dīri nī,
sē 'bá ní āyāngará.' "

12 'Bá Yēsũ ní átá kōpi be 'dī'bée nīkí áamá rá,
nāpí Yēsũ ní ũlũú 'dīri, Yēsũ ri tā rī pi nāpí rú
ĩ rụ' 'bá gá. Kōpi lēkí kōdō ĩri rụú, 'bo kōpi rukí
'bá bītríká rī pi, kōpi kukí ĩri āní, kōpi gōkí muú
'dīísí rá.

*Mũfēngā umbe jezú rī vé ũfēngará 'bāgú
āmbúgú rī ní rī*

(Mátáyo 22:15-22; Lúkã 20:20-26)

13 Drīkoma 'dī'bée ní Fārúšī rī pi ā ụrụkọ pēzú
'bá Ēródē ri ẹtī' 'bá rī pi be muzú Yēsũ ri uzizú, ā
'yo rí tā, ĩ tōkí rí ĩri āní bēnī. 14 Kōpi ní cazú ĩri
vúgá 'dāá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Ímbápi, 'bá
nīkí rá mi 'bá tā 'oópi pīrī ni, 'bá āzi ícọ mívé yīkī
tā 'ozú rī újá ku, mi 'bá rī pi vé tā 'du nga céré
trōtrō, átā dō 'bá rī ā'di 'i, mi ri tā áda Múngú vé
rī ímbá. ĩri nyo múké ĩ ní mũfēngā umbe jezú
rī ũfēzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní,† dōku ā
ũfēkí ku? 15 'Bā ũfēkí ĩyí, dōku 'bā ũfēkí ku?"

'Bo Yēsũ nī tā kōpi ē ẹsị agá rī rá. Yēsũ ní kōpi
zizú kīnī, "Ími ri tā ndā mâ rụ' 'bá gá 'dīni āsī?
Ími íjīkí má ní mũfēngā fífí ẹnjīpi ẹnjīenjī ālu,
mâ ndre drī ká." 16 Kōpi ní mũfēngā ā fífí íjizú
ālu Yēsũ vú nōó, Yēsũ ní kōpi zizú kīnī, "Índrīlīkí
ĩ ní údé mũfēngā rụ' 'bá gá nōri, āzini rụ ĩ ní sīi
rụ' 'bá ni gé nōri ā'di vé ni?"

12:11 12:11 Sāwụmã 118:22-23 † **12:14** 12:14 'Bāgú āmbúgú
Rómā vé rī: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndí rī pi agá
rī pi drīgé, āngū Yūdáyā vé rī drīgé, āngū Gālíláyā vé rī drīgé,
āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú
āmbúgú rī zī ívé tị sī Kāyísará.

Kōpi ní újázú Yēsũ ní kīnī, “Īndrīlīkī rī, āzini rū rī 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni.”

¹⁷ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnī, “Ngá rī dō 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni, ĩmi sēkī 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ni, ĩmi sēkī Múngú ní.”

Tā Yēsũ ní újā kōpi ní 'dīri, sē kōpi ní āyāngará.

*Īngāngará drāngará gálēsīla rī vé tā
(Mātáyo 22:23-33; Lúkã 20:27-40)*

¹⁸ Kúru 'bá ĩ ní zīj Sādókē, † 'yo'bá kīnī, 'bá rī drā dō gí ícō gōó íngá ídri rú ku 'dī'bée ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, kōpi ní Yēsũ ri zizú ¹⁹ kīnī, “Īmbápi, Mósē sī 'bá ní kīnī, “Bá rī vé édrīpi drā dō, ku dō ōwúzī kú mvá ākó, 'bá drāápi rī vé édrīpi rī gō ōwúzī rī é'yī 'í ní ũkú rú, kōpi anji tī ōwúzī rī be, anji kōpi ní tīj rī pi adri édrīpi drāápi 'dāri vé ni.’ ²⁰ Ándúru anji āgō ézīrī, kōpi édrīpi rú, mvá kāyú rī je ũkú, ĩri ní drāzú, kōpi tīkī mvá ũkú rī be kuyé. ²¹ Édrīpi āzi rī ní gōzú ũkú rī é'yízú, ĩri ní kpá drāzú mvá ākó, édrīpi āzi rī ní kpá ũkú rī é'yízú, drā kpá 'dīni, kōpi tīkī mvá ũkú rī be kuyé. ²² Anji ézīrī 'dī'bée ũdrākī céré, tīkī anji ũkú rī be kuyé. Ūdđ ni gé, ũkú rī ní kpá drāzú. ²³ Kúru 'í lū 'bá ní, āgō ũdrā'bá ézīrī 'dī'bée céré rikí ũkú ālu 'dīri jeé, kādō mųú

† **12:18** 12:18 Sādókē: Sādókē rī pi ngúlúmū Yāhúdī rī pi vé tāmbī Mósē vé rī ru'bá tīj rī pi, 'bo kōpi é'yīkī índri rī pi vé tā kuyé, é'yīkī mālāyīkā rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi é'yīkī kpá 'yozú kīnī, 'bá ũdrā'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá 'dīni kuyé. 'Í lā Ēzī 23:8. **12:19** 12:19 Dětōrōnómē 25:5

caá ú'dú 'bá rĩ pi ní íngázú gōzú ídri rú rĩ gé, ũkú 'dĩri adri ã'di vé ni?"

²⁴ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnĩ, "Tã ĩmi ní átá 'dĩri adri pĩrĩ ku! ĩmi nĩkĩ tã ĩ ní sĩĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ kuyé! ĩmi nĩkĩ ũkpō Múngú vé rĩ kuyé!
²⁵ 'Bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi kádō íngá gōó ídri rú, ágó gō ũkú jeé ku, ũkú gō ágó jeé ku. Kōpi adri sũ mālāyĩkã 'bũ gé 'dãlé rĩ pi tĩnĩ. ²⁶ 'Bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi vé íngángará gōó ídri rú rĩ vé tã, ĩmi lãkĩ búkũ Mósē ní sĩĩ rĩ agá rá. ĩmi nĩkĩ tã ãcí ní ñjzú rũdũ agá rĩ rá, Múngú 'yo Mósē ní kīnĩ, 'Ma Múngú Ābūrámã§ vé rĩ, Múngú Īsákã* vé rĩ, āzini Múngú Yōkóbũ† vé rĩ,' ²⁷ Múngú adri 'yozú kīnĩ, ĩri Múngú 'bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi vé ni kuyé, ĩri Múngú 'bá ídri rú rĩ pi vé ni. ĩmi Sãdókē 'dĩ'bée, tã ĩmi ní 'yoó kīnĩ, 'bá ũdrã'bée gĩ rĩ pi íngákĩ gōó ídri rú ku 'dĩri ũnjō."

Tãĩmbĩ tã be agaapi rá rĩ

(Mátáyo 22:34-40; Lúkã 10:25-28)

²⁸ 'Bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi vé ãlu ní ícázú, ĩsũ Yēsũ pi ri āgátá gã Sãdókē rĩ pi be. Kã ímũ ĩsũ

---

§ **12:26** 12:26 Ābūrámã: Múngú zĩ Ābūrámã ri kīnĩ, ã ku ívé 'bá 'bētĩ āsámvú gé rĩ pi, ã ku ívé āngũ, ã 'de mujú āngũ āzi ú'dĩ ni gé. Ābūrámã ri é'bĩpĩ Yāhũdĩ rĩ pi vé rĩ, tĩkĩ ĩri ílí élifũ ãlu mũdũrũlũ ãrō (1,800) gé, ĩsũ tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Í'dóngará 12-25.

* **12:26** 12:26 Īsákã: Īsákã ri mvá Múngú ní eziĩ Ābūrámã ní rĩ. 'Í lã Í'dóngará 17-35. † **12:26** 12:26 Yōkóbũ: Yōkóbũ ri Ābūrámã mvópĩ Īsákã vé mvá, ĩri anji be mũdrĩ drĩ ni ĩrĩ, Múngú újã rú ni zĩ Īsērélē, úyú ĩrivé rĩ zĩkĩ anji Īsērélē vé ni. Sã Yēsũ vé rĩ gé, zĩkĩ kōpi Yāhũdĩ. 'Í lã Í'dóngará 25-50. **12:26** 12:26 Wũngará 3:6

Yēsũ újá tã rĩ pịrị, ĩri ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, “Tāĩmbị 'dĩ'bée agásĩ céré, ngõri ndě nĩ?”

²⁹ Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Tāĩmbị agaápi rá rĩ, ĩri 'dĩ, 'Īmi anji Īsērélē vé 'dĩ'bée, ĩmi yìkí drĩ ká! Úpí 'bávé rĩ, ĩri 'yéńá Úpí Múngú 'i. ³⁰ Lē mĩ lē Úpí Múngú mívé rĩ ẹsị be céré, índrí mívé rĩ be céré, yìkị mívé rĩ be céré, ũkpõ mívé rĩ be céré.’ ³¹ Tāĩmbị ĩrị rĩ 'dĩni, ‘Lē mĩ lē 'bá mĩ gārā gá rĩ sũ mí ní mĩ rụ'bá lēé rĩ tịni.’ Tāĩmbị āzi tāĩmbị ĩrị 'dĩ'bée ndēepi rá ni 'dāáyo.”

³² Ágó riipi tāĩmbị ímbápi rĩ ní 'yozú kĩnĩ, “Ímbápi, tã mí ní 'yoó kínĩ, Múngú ri 'yéńá ālu, Múngú āzi túngú ni 'dāáyo 'dĩri, ĩri tã áda. ³³ Ádarú lē mĩ lē ĩri ẹsị be céré, yìkị mívé rĩ be céré, ũkpõ mívé rĩ be céré, āzini 'í lē dõ 'bá mĩ gārā gá rĩ sũ mí ní mĩ rụ'bá lēé rĩ tịni, ndě ngá mí ní sēé rĩ pi rá, āzini ndě rõbõņõ mí ní zāá rĩ rá.”

³⁴ Yēsũ kã ndree ágó rĩ újá tã rĩ pịrị, ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Mí ítrú nóni mi ícá ñyina mālũngā Múngú vé rĩ ã jélé gá gí.” Vùdrị ni gé, 'bá āzi gõ Yēsũ ri zị tã āzi sị ñị kuyé.

Kúrísítõ ri ã'di ã Mvã?

(Mátáyo 22:41-46; Lúkã 20:41-44)

³⁵ Yēsũ kã rií 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dāá, ĩri ní 'bá rĩ pi zizú kĩnĩ, “Bá tāĩmbị ímbá'bá rĩ pi ri 'yo kínĩ, Kúrísítõ ri ímụ ĩfũ úyú Dãwúđị vé rĩ agá, tã kọpi ní 'yoó 'dĩri, kọpi ũsũkí

íffífi ni a'di? ³⁶ Índrí Uleterē rĩ ású Dāwúđđi ri, sē áta 'díní kīnī,

“ ‘Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní‡ kīnī,
 “Mí úrí mâ drị ẹndẹpị§ gé,
 cĩmgbá má ní mívé ari'ba rĩ pi 'bázú
 mĩ pálé gá rĩ gé.” ’

³⁷ Dāwúđđi zị dō Kúrísítō ri ívé Úpí píri, Kúrísítō ri ícọ adri Dāwúđđi ā mvá íngóni ngóni?”

'Bá kárakará 'bākí úvá rizú tā ĩri ní ímbá 'dĩri yizú àyikō sī.

*Yēsũ kīnī lē 'bá rĩ pi ā adrikí mị be kowu 'bá
 tǎimbị Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi vé tā sī
 (Mátáyo 23:1-36; Lúkā 20:45-47)*

³⁸ Yēsũ kǎ rií 'bá rĩ pi ímbá, ĩri ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Īmi adrikí mị be kowu 'bá ri' 'bá tǎimbị Mósē vé rĩ ímbá' 'bá 'dĩ'bée ā tā sī. Kọpi lẹkí ĩ úsú bōngó ācoco ni pi sī, rií ẹcị jọkọnị agásī, 'bá rĩ pi kádō ĩ ẹzịí, kọpi ẹ ĩnjịkí rí ĩ ĩnjịnjị. ³⁹ Āzini kọpi lẹkí ā 'bākí ĩ úrí vūrā 'bá ambugu rĩ pi vé rizú úrizú Jó Múngú ri Zịzú rĩ pi agá 'dāá rĩ gé, āzini vūrā 'bá ĩnjịzú ĩnjịnjị rizú ụmụ nyazú rĩ gé. ⁴⁰ Kọpi ri ọwuzị rĩ pi ẹ mị ũ'bā rizú kọpivé ngá jó āsámvú gé rĩ pi u'duzú kọpi drígé sī. Kọpi ri Múngú ri zị sá be āco, 'bá rĩ pi ā ndrekí rí ĩ. 'Bá tā 'o'bá 'díní 'dĩ'bée, Múngú ri ímụ kọpi ĩrĩñā ũnjí ũnjí.”

‡ **12:36** 12:36 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dĩri vé íffífi, Dāwúđđi zị Yēsũ Kúrísítō ri ívé Úpí. § **12:36** 12:36 Drị ẹndẹpị gé: 'Bá úrípi drị ẹndẹpị gé rĩ, ĩri ụkpō be, ĩ ĩri ĩnjịnjị. **12:36** 12:36 Sāwúmā 110:1

*Ngá ɔwúzígó rĩ ní sěé rĩ vé tã
(Lúkã 21:1-4)*

⁴¹ Yēsũ ní 'dezú mužú úrízú sɔndúkũ ĩ ní 'bãá kuú Jó Múngú vé rĩ agá, ĩ ní rizú mũfěngã 'bezú 'a ni gé rĩ ã gārã gá. Tě rií 'bá kárákará mũfěngã jì'bá 'be'bá rĩ pi ndreé. Ndre 'bá ã'bú be rĩ pi 'bekí mũfěngã ìvé rĩ ãmbúgú. ⁴² Kúru ɔwúzígó ãzi ìjì ìvé rĩ mũfěngã fífí nyíríná ẹnjìpi ku ni 'beé ĩrĩ.

⁴³ Yēsũ ní ìvé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi zìzú ìmúzú 'í vúgá nǎó, ĩri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, "Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, ùkú ɔwúzígó ngá ãkó 'dĩri vé mũfěngã 'beé rĩ, ndě 'bá 'be'bá ãmbúgú rĩ pi vé rĩ rá. ⁴⁴ Ngá 'bá ã'bú be rĩ pi ní sěé rĩ, kòpi 'í'dúkí ìvé ã'bú kárákará rĩ pi agá, 'bo ùkú ngá ãkó 'dĩri sě ìvé ngá 'í ní kǎdô 'ì ìzã kozú rĩ ãrěvú céré."

13

*Ī ìmú Jó Múngú vé rĩ ùṅṅò ári vūgá
(Mátáyo 24:1-2; Lúkã 21:5-6)*

¹ Yēsũ kã rií fūú mužú Jó Múngú vé rĩ agásĩ, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vé ãlu ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Ímbápi, 'í ndre drĩ írã ùnyĩ be 'dĩ'bée ká, ãzini 'í ndre drĩ jó ĩ ní sị jó Múngú ri ĩnjìzú rĩ ã gārã gá sĩ ùnyĩ be 'dĩ'bée ká!"

² Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, "Jó mí ní ndreé ambugu ambugu 'dĩ'bée, ĩ ìmú kòpi ùṅṅò céré u'de vūgá, írã ĩ ní jó rĩ pi ù'bázú ãní 'dĩ'bée, ĩ ìmú kòpi ùṅṅò ú'bé céré vūgá."

*Īzāngā ímúpi drīdrī 'dīlé rī
(Mātáyo 24:3-14; Lúkã 21:7-19)*

³ Vúdrī ni gé, Yēsū mu úrí kuú Írã Ōlívē vé rī drīgé, í'bujá aco kôpi āsámvú Jó Múngú vé rī be nī. Pétēró pi Yōkóbū be, Yūwánī sī, āzini Āndēréyā sī, kôpi ní ĩ njezú mužú Yēsū vúgá 'dāá. ⁴ Kôpi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Tā 'dī'bée ímú ĩ nga ngōtú? Ngá ímúpi lūúpi kīnī, tā 'dī'bée ímú ĩ nga rá rī ā'di?”

⁵ Yēsū ní újázú kôpi ní kīnī, “Īmi ndrekí múké, lē 'bá āzi ā ũ'bā ĩmī mī ku, ⁶ ā'diātāsīyā 'bá kárakará pi ímú ũnjō úlī má rú sī, kôpi 'yo, ĩ Kúrísītō 'i. Kôpi 'bá kárakará pi ē mī ũ'bā rá. ⁷ Īmi kádō tā ẹ'dí vé ni yī, āzini ĩmi kádō tā ẹ'dí vé ĩ ní ríí átá rī ā tā yī, lē ĩmi adrikí ũrī sī ku. Tā 'dīni 'dī'bée ímú ĩ nga rá, 'bo adri 'yozú kīnī, ũdū nyōókú nōri vé rī, ĩri 'i deępi 'dī 'dīni kuyé. ⁸ 'Bá āngū āzi agá rī pi ímú ẹ'dí 'dī ĩ āsámvú gé sī 'bá āngū āzi agá rī pi be. 'Bá mālūngā ru'bá rī pi ímú ẹ'dí 'dī ĩ ōgūpī mālūngā ru'bá rī pi be, dīngídīngí ri ímú āngū aya vūrā kárakará ni pi agásī, ẹbírī ri ímú 'de ũnjí ũnjí. 'Bo tā 'dī'bée drī ĩzāngā rī vé í'dóngará.

⁹ “Īmi adrikí mī be kowu! Ī ímú ĩmi uru jī mu tō 'bá tā lī'bá rī pi ẹndreṭi gé, ĩ ĩmi ũgbā Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī kēlīná sī. Ī ímú ĩmi jī mu pá tu ũgalaku ambugu rī pi ẹndreṭi gé, āzini 'bágú rī pi ẹndreṭi gé má tā sī, ĩri adri drīlé múké ĩmi ní mávé tā ũlūzú kôpi ní. ¹⁰ U'dú ũdū vé rī ní drī ícázú kuyé rī gé, lē ā ũlūkí ú'dúkó múké rī mužú āngū rī pi agásī céré. ¹¹ Urukí dō ĩmi,

āzini tōkí dō ĩmi 'bá tã lị'bán rĩ pi ẹndrẹti gé, lē ĩmi rikí ĩmi ụsụụ drǎá átángá ĩmi ní lēé muụ átá rĩ vé tã sĩ ku. Sã ni kǎdō ícá, átángá ĩmi ní muụ átá rĩ, Múngú ri ũlũ ĩmi ní nĩ. ĩmi átákí átángá rĩ nĩ ku, Índrí Uleterē rĩ átá nĩ.

¹² “Ẹdrịpi ri ímụ ẹdrịpi ǎ ũli 'be, ĩri ẹdrịpi ri sē 'dị drǎ rá. Ẹtẹpi ri ímụ ívé anjíná rĩ pi ǎ ũli 'be, ĩri kọpi sē ú'dị ũdrǎ rá, anjíná rĩ pi ímụ ufu ku ari'ba rú, kọpi 'bá ĩ tị'bán rĩ pi sē ú'dị ũdrǎ rá.

¹³ 'Bá rĩ pi ímụ ĩmi ngũ ũnjí mà tã sĩ, 'bo 'bá pá tuúpi títí ívé ẹ'yĩngárá agá cĩmgbá cazú ụdũ gé rĩ, Múngú ri ímụ ĩri pa rá.

Tã ũnjí ímụpi 'i ngaápi rĩ

(Mátáyo 24:15-21; Lúkǎ 21:20-24)

¹⁴ “Īmi kádō 'Ngá Ūnjí ǎngũ izaápi' ni ndreé tu pá kuú vūrǎ ĩri ní kǎdō pá tuzú ku rĩ gé, 'bá tã ni lǎápi rĩ ǎ nĩ tã ni vé ífífí múké. Sã 'dǎri gé, 'bá adri'bán ǎngũ Yũdáyǎ vé rĩ agá rĩ pi, lē kọpi ǎ ápákí muzú írǎ drĩgé. ¹⁵ Tã 'dĩri ịsú dō 'bá rĩ jó drĩgé, ẹ ísị fíí jó agá 'dǎá, muụ ngá ǎzi í'dụ ku. ¹⁶ Tã 'dĩri ịsú dō 'bá rĩ ọmvụ agá, lē 'bá rĩ ǎ gō vúlé muụ ívé bǎngó akoó rũkũ rĩ í'dụ ku. ¹⁷ Lókí 'dǎri gé, tã rĩ ímụ adri ũkpó ũkpó ũkú 'a be rĩ pi ní, āzini ũkú anjị be drĩ ũdẹǎ rú bǎ ndrũ'bá ndrũdrũ rĩ pi ní! ¹⁸ Lē ĩmi zíkí Múngú ri, tã 'dĩ'bée ǎ ngá rí 'i lókí kilóngóro vé rĩ* gé ku, ¹⁹ ǎ'diātāsīyǎ sã 'dǎri gé, ịzǎngǎ 'bá rĩ pi ní

13:14 13:14 Dǎnyélē 9:27; 11:31; 12:11 * **13:18** 13:18 Lókí kilóngóro vé rĩ: ǎngũ Ịsērélē vé rĩ gé 'dǎá, lókí kilóngóro vé rĩ gé, ẹcị tungárá ũkpó ũkpó, ǎ'diātāsīyǎ yĩgọ ri 'dị ambamba, sē ǎngũ rĩ igbe igbe.

ímú nyaá rĩ, Múngú ní í'dózú vũ rĩ gbingará gá 'dǎá, kôpi nyakí drĩ ávũ ni kuyé. 'Bo ìzāngā sũ 'dĩri tĩnĩ ni, ícò gōó 'i ngaá dǐĩ ku. ²⁰ Úpí ě ítrú dō ú'dú ìzāngā nyazú rĩ ícá ělĩná ku, 'bá āzi ícò adrií ídri rú ku. 'Bo ìrivé 'bá ìri ní ìngá ũpěé rĩ pi ā tā sī, ìri ú'dú rĩ ítrú ícá ělĩná. ²¹ Lókí 'dāri gé, 'bá rĩ 'yo dō, "Í ndre, Kúrísitō ri nō!" dōku 'Ìri 'dā!' lē mī ě'yī ìrivé tā ìri ní 'yoó 'dĩri ku. ²² 'Bá ũnjó rú 'yo 'bá kīnī ĩ Kúrísitō 'i rĩ pi nēbĩ ũnjó rú rĩ pi be, kôpi ímú ífũ ri tā āyāzú āyāyā ni pi 'o 'bá Múngú ní ũpěé rĩ pi ě mī ũ'bāzú ānī, 'bo kôpi ícókí ũ'bāá bā ku. ²³ 'Bo ìmi adrikí mī be kowu! Má ũlũ ìmi ní tā ímú 'bá 'i nga 'bá rĩ pi ārēvú céré drĩdrĩ gí.

Yēsũ vé ìgōngará

(Mātáyo 24:29-31; Lúkã 21:25-28)

²⁴ "Lókí 'dāri gé, ìzāngā 'bá rĩ pi ní nyaá rĩ ā vúdri gé,
" 'Ūtú rĩ ě mī ri ímú bĩ nĩ ku ìnĩná rú,
mbāá rĩ gō kaá ku.

²⁵ Línyā rĩ pi ímú lũ 'bũ gé 'dāásĩ vūgá,
ĩ ímú ngá 'bũ gé 'dālé rĩ pi aya rá.'

²⁶ "Sā 'dāri gé, ma 'Bá Mvā 'i, 'bá rĩ pi ímú mávé ímúngará ìrĩbĩtĩ agásĩ ũkpō be āmbúgú rĩ ndre, āzini mávé dīngará pōwũpōwũ rĩ ndre ĩ mī sī. ²⁷ Ma ímú mávé mālāyíkā rĩ pi ìpē ímú 'bá ĩ ní ũpěé gí rĩ pi tra vũ drĩgé sī céré, cĩmgbá cazú 'bũ gé 'dǎá.

Nāpí pētĩ ĩ ní zĩ fĩgĩ rĩ vé rĩ

(Mātáyo 24:32-35; Lúkã 21:29-33)

28 “Lē ĩmi nĭkĭ tã 'dĩri áamá peṭi rú' 'bá gá, peṭi ĩ ní zĭi fĭgĭ rĭ ě bí í'dó dō rŭú gĭ, mĭ ícó nĭ áamá 'yozú kĭnĭ, ěézŭ ícá ĩnyinǎ gĭ. 29 Kúru ĩmi ndrekí dō tã má ní ũlŭú 'dĩ'bée ri ĩ 'o, ĩmi ícó nĭ áamá 'yozú kĭnĭ, lókĭ má ní ĩgōzú rĭ ícá ĩnyinǎ gĭ. 30 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĭni, 'bá ɔrɔkɔ lókĭ nōri vé rĭ pi ũdrākĭ drĭ ku, tã 'dĩ'bée ārēvú céré ímŭ ĩ nga drĭdrĭ ũgbále ká. 31 'Bŭ pi vŭ be, kōpi ímŭ de rá, 'bo átángá má ní átá rĭ tã áda, ĩri adri mužú 'dáni'dáni.

*'Bá āzi nĭ ú'dú, dōku sã má ní ímvízú rĭ kuyé
(Mātáyo 24:36-44)*

32 “'Bo 'bá āzi nĭ ú'dú, dōku sã tã 'dĩ'bée ní 'i ngazú rĭ kuyé, mālāyíkã 'bŭ gé rĭ pi nĭkĭ kpá kuyé, Ma Mvá rú, á nĭ kpá kuyé, 'yéná má Ẹtēpi Múngú nĭ ĩngá nĭ. 33 Lē ĩmi adrikí mĭ be kowŭ, ĩmi adrikí ũrē, ā'diātāsīyã ĩmi nĭkĭ sã tã rĭ ní ímŭzú 'i ngazú rĭ kuyé. 34 Tã má ní átá 'dĩri, ĩri adri sŭ ágó āzi ní ívé 'bētĭ kuú, ĩri ní 'deé mužú ěĉĭ gé rará rú, ĩri ní ězĭ awaá ívé ātí'bá rĭ pi ní, ĩri ní 'yoó ívé ātí'bá kĕĕtĭlé ũtēepi rĭ ní, ā adri mĭ be mgbo rĭ tĭni.

35 “Kúru lē ĩmi adrikí mĭ be mgbo, ā'diātāsīyã lókĭ jó 'dĭpa ní ícázú rĭ, dō ĩri ícá ũndrēnǎ sĭ yã, dō ĩnĭnǎ útú gé yã, dō ũ'bŭtĭ sĭ yã, ĩmi nĭkĭ kuyé. 36 'Bo jó 'dĭpa ícá dō mbēlēnǎ, ě ícá rĭ ĩmi ĩsŭ ú'dú kongárá gá ku. 37 Tã má ní 'yoó ĩmi ní 'dĩri, á 'yo 'bá céré ní, lē ĩmi adrikí mĭ be mgbo, ĩmi ũtĕkĭ ĩrivé ĩgōngárá!”

14

'Bekī Yēsū ā ũli lēzú ĩri 'dizú

(Mātáyo 26:1-5; Lúkã 22:1-2; Yūwánĩ 11:45-53)

¹ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jọ rĩ pi tị gé sĩ rĩ,* āzini Ụmụ ĩ ní Pángá ni 'Bǎá Údrá ku rĩ nyazú rĩ† vé ụ'dụ kǎ aceé ĩrĩ, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tǎĩmbị ímbá'bá rĩ pi be, rikí Yēsū ā tǎ ndrĩ lēzú ĩri ruzú, ĩ 'dìkí rí ĩri drǎá 'dĩisĩ rá. ² Kọpi rikí 'yoó kínĩ, “Lē 'bá rụkí Yēsū ri ụ'dụ ụmụ nyazú rĩ gé ku, ā 'diātāsīyǎ 'bá rĩ pi ímụ íngá 'bá drĩgé gí.”

Ūkú āzi dǎ ũdu Yēsū drĩgé

(Mātáyo 26:6-13; Yūwánĩ 12:1-8)

³ Yēsū kǎ rií adrií Bētēniyǎ gá 'dǎá, ri adrií Sīmónǎ ọtụ ụfú ní nyaá rĩ vé āngá. Yēsū kǎ úrĩ ínyá nyangára gá, ũkú āzi ní ímúzá ũdu ngụpị ndrĩndrĩ ni be drĩgé mǎlǎngĩ agá, ũdu rĩ ājē be āmbúgu. Ūkú rĩ ní mǎlǎngĩ rĩ ē tị zịzú, ĩri ní ũdu rĩ dǎzú Yēsū drĩgé.

---

* **14:1** 14:1 Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jọ rĩ pi tị gé sĩ rĩ: Yǎhúdị rĩ pi ri ụ'dụ Múngú ní ọtụ ẹlìzú Ịsèrélè rĩ pi vé jọ rĩ pi tị gé sĩ Ẹjèpétò gá 'dǎá rĩ vé tǎ ígá. Ọtụ kọpi ẹ'bípịj ụbèkí kǎbílò ā ǎrĩ ívé kẹtị ē ẹrĩfe gá sĩ, sē Múngú ú'dị kọpi kuyé. Múngú ú'dị 'bá Ẹjèpétò vé kǎbílò ǎrĩ ụbè'bá ívé kẹtị ē ẹrĩfe gá sĩ kuyé rĩ pi vé anjì āgò kǎyú rĩ pi ụdrǎá 'bá ǎlu ǎlu vé 'bètị ǎsámvú gé sĩ rá. 'Í lǎ Wùngará 12:17-28; Mātáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkã 2:41; Yūwánĩ 2:13; Ẹzị 12:4; 1 Kōrínító 5:7; Ẹbèrè 11:28. † **14:1** 14:1 Ụmụ ĩ ní Pángá ni 'Bǎá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yǎhúdị rĩ pi ri ụmụ 'dĩri nya ca ụ'dụ ẹzĩrĩ, kọpi ri ụ'dụ Múngú ní ĩ pazú adringára túgẹrĩ rú 'bá Ẹjèpétò vé rĩ pi drĩgé sĩ rĩ vé tǎ ígá ǎnĩ. Ụmụ 'dĩri ĩ í'dó nya Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jọ rĩ pi tị gé sĩ rĩ gé. 'Í lǎ Wùngará 12:17-20.

4 Tā 'dīri sē 'bá ʊrukō ūmũ rĩ gé 'dālē rĩ pi ē ʔsị ve rá, kōpi ní rizú unuzú ĩ ʔsámvú gé sị kínĩ, “Ngá ūkú rĩ ní rizú ūdu rĩ izazú 'dínĩ rĩ ʔ'di?”
 5 Kōpi íngákí ūkú rĩ drĩgē mgbárāsĩ. Kōpi kínĩ, “Ūkú rĩ té ūdu rĩ ʊzi mũfēngā fífí ʔnjĩpi ʔnjĩnĩ mũdũrũlũ na, ĩri té mũfēngā ni awa 'bá ngá ʔkó rĩ pi ní.”

6 Yēsũ ní újázú kōpi ní kínĩ, “Lē ĩmi kukí ūkú rĩ, ngá ĩmi ní rizú ūkú rĩ ē drĩ izazú 'dínĩ rĩ ʔ'di? Tā ūkú rĩ ní 'oó má ní 'dīri, ĩri tā múké, 7 ʔ'diātāsīyā ʊ'dú cérē ĩmi ri adri 'bá ngá ʔkó rĩ pi be trũ, ĩmi lēkí dō kōpi ē ĩzā koó, ĩmi ícó ko rá. 'Bo má ícó áwí adrii ĩmi be nōgó rō ku. 8 Ūkú 'dīri 'o ngá 'í ní lēé 'oó má ní rĩ gí. Má ní drĩ adrizú ídri rú rĩ gé, ūkú rĩ dā ūdu mâ rũ'bá trĩzú ʔnĩ, má kādō ímũ drāá, ʔsú trĩ mâ rũ'bá ūdu rĩ sị ʔnógósị gí. 9 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dínĩ, 'bá rĩ pi kádō rií ʊ'dúkó múké rĩ ūlũú mʊzú vũ drĩgē sị, kōpi tā ūkú rĩ ní 'oó rĩ ígá, kōpi ūlũ mʊzú 'bá rĩ pi ní.”

Yúdā 'be Yēsũ ʔ ūli

(Mātáyo 26:14-16; Lúkã 22:3-6)

10 Kúru Yúdā ʔsíkārīyótā Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mʊdrĩ drĩ ní ĩrĩ rĩ pi vé ʔzi ní 'dezú mʊzú atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi vúgá 'dāá, 'ĩ 'be rí Yēsũ ʔ ūli, kōpi ʔ rúkí rí ĩri. 11 Atala atala rĩ pi drĩgē 'dĩ'bée ká tā 'dīri yĩ, kōpi adrikí ʔnĩ ʔyĩkō sị, kōpi 'yókí ĩ tị sị kínĩ, ĩ Yúdā ní mũfēngā sē rá. Kúru Yúdā ní létị ndāzú Yēsũ ʔ ūli 'bezú ʔnĩ.

Ínyá ūdũ Yēsũ ní nyaá rĩ

(Mātáyo 26:17-25; Lúkã 22:7-14, 21-23; Yūwánĩ 13:21-30)

12 Ụ'dụ ỉ ní í'dózú Ụmụ ỉ ní Pángá ni 'Bǎá Údrá ku rĩ nyazú rĩ gé, Yǎhúđĩ rĩ pi céré ǎlu ǎlu kǎbĩlō mvá‡ í'dụ lị rōbōṅṅō rú Ụ'dụ Múngú ní Ẹlịzú Jọ rĩ pi tị gé sǐ rĩ gé, Yēsũ vé 'bá Ỉri ǎ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní Ỉri zizú kǐnĩ, “Mí lē 'bá mụkí ínyá mí ní lēé nyaá Ụ'dụ Múngú ní Ẹlịzú Jọ rĩ pi tị gé sǐ rĩ vé rĩ á'dí ینگۇگá?”

13 Kúru Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá Ỉrĩ ni pi pēzú, Ỉri ní 'yozú kōpi ní kǐnĩ, “Ỉmi mụkí kũrú Yērúsǎlémǎ vé rĩ agá 'dǎá, Ỉmi ca mụ ágó ǎzi ỉsú 'dǎlé, Ỉri ri ũdrí 'dụ muzú yị be agá. Ỉmi 'dekí mụ vú ni gé sǐ. 14 Jọ 'dịpa rĩ kǎdō fí jọ agá 'dǎá, Ỉmi lũkí Ỉri ní kǐnĩ, ‘Ỉmbápi kǐnĩ, “‘Bá ụmụ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlịzú Jọ rĩ pi tị gé sǐ rĩ nya mávé 'bá má pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ینگۇگá?” ’ 15 Jọ 'dịpa ri Ỉmi jị tụ muzú jọ 'a be ǎmbúgú ụrụgégé, ỉ ní ngá ụmụ vé rĩ útú ũ'bǎá kuú 'a ni gé ینگۇگá gí rĩ agá 'dǎá, Ỉri Ỉmi ní jọ rĩ 'da. Kúru Ỉmi á'díkí ínyá rĩ, Ỉmi ũ'bǎkí jọ rĩ agá 'dǎá.”

16 Kúru 'bá Yēsũ ǎ pámvú ũbĩ'bá Ỉrĩ 'dĩ'bée ní ngazú 'dezú muzú kũrú rĩ agá 'dǎá, kōpi cakí tǎ rĩ ỉsú, sũ nyo Yēsũ ní 'yoó rĩ tịni. Kōpi ní ínyá ỉ ní lēé mụ nyaá ụmụ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlịzú Jọ rĩ pi tị gé sǐ rĩ vé rĩ á'dízú, kōpi ní ũ'bǎzú jọ rĩ agá 'dǎá.

17 Kǎ mụ ǎdrí ụndré sǐ, Yēsũ pi ní ỉcázú ívé 'bá áyúǎyũ mụdrí drĩ ni Ỉrĩ rĩ pi be. 18 Yēsũ pi kǎ

‡ 14:12 14:12 Kǎbĩlō mvá: Múngú sē tǎjmbị Mósé ní kǐnĩ, 'bá rĩ pi ǎ zǎkí kǎbĩlō Múngú ní rōbōṅṅō rú, ǎ trũkí rí kōpi ívé ũnjikǎnyǎ agásí rá. Sē ỉ ní Yēsũ ri zizú Kǎbĩlō Mvǎ Múngú vé ni ǎní, ǎ'diǎtǎsiyǎ Múngú ỉpē Ỉri ỉmụ drǎá 'bávé ũnjikǎnyǎ ũjĩ. 'Í lǎ Wũngǎrá 12:17-28; Lúkǎ 22:7; Yũwǎnĩ 1:29-35; 1 Kōrínitō 5:7; 1 Pétērō 1:19.

úrí ínyá rĩ nyangárá gá ívé 'bá áyúãyũ rĩ pi be, ãri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ádarú ãmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá 'bá ní rií ngá nyaá ãri be trũ rĩ ímũ má ãli 'be nĩ.”

19 Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sē 'bá Yēsũ ã pámvú ãbĩ'bá 'dĩ'bée ní ãzãngã ambamba, 'bá ãlu ãlu 'de rĩ Yēsũ ri zĩj, “‘Bá rĩ adri nyo ma 'i ku?”

20 Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, “‘Ìmi 'bá mũdrĩ drĩ ní ãrĩ 'dĩ'bée, ãmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá ínyá dũúpi má be trũ sákãnĩ nõri agá rĩ, 'bá rĩ adriipi 'dĩ.” 21 Ma 'Bá Mvá 'i, ã ímũ ma 'dĩ drã rá, sũ ã ní sũ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩj. 'Bo ãzãngã rĩ ímũ adri 'bá má ãli 'beépi rĩ vé ni! Ọtũ ã tĩkĩ dõ ágó 'dĩri kuyé, ãri té adri múké.

Ínyá Úpí vé uletere rĩ vé nyangárá

(Mātáyo 26:26-30; Lúkã 22:14-23; 1 Kõrínitõ 11:23-25)

22 Yēsũ pi kã úrí ívé 'bá 'ĩ pámvú ãbĩ'bá rĩ pi be ngá nyangárá gá, ãri ní pánga í'djúzú, ãri ní õwõ'dĩfõ sězú Múngú ní, ãri ní 'a ni ãndĩzú, ãri ní sězú ívé 'bá 'ĩ pámvú ãbĩ'bá rĩ pi ní, ãri ní 'yozú kĩnĩ, “‘Ìmi é'yíkĩ nyaá, 'dĩri rú'bá mávé rĩ.”

23 ãri ní kpá kópõ vinyõ be agá rĩ í'djúzú, ãri ní õwõ'dĩfõ sězú Múngú ní, ãri ní sězú kôpi ní, kôpi ní céré é'yízú mvuzú.

24 Kúru ãri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “‘Dĩri mávé ãri

dāápi, má ní ũndĩ ružú 'bá kárákará pi ã tâ sī rĩ. §
 25 Ádarú ã lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, í'dózú āndrũ mužú
 drĩdrĩ, á gō vinyō mvuú đĩ ku, ma mu vinyō ú'dí
 mvu mālũngã Múngú vé rĩ gé."

26 Kúru kōpi ní úngó ngozú, kōpi ní 'dezú
 mužú ánga ĩ ní zĩ Īrã Ōlívě vé rĩ drĩgé 'dāá.

Yēsũ kīnĩ, Pétěró ri ímú 'i gã rá
(Mātáyo 26:31-35; Lúkã 22:31-34; Yũwánĩ
13:36-38)

27 Kōpi ní rií mungárá gá lẹti gé 'dĩgé, Yēsũ ní
 'yozú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kīnĩ, "Īmi
 céré ímú ápá mâ rụ'bá gá sī rá, ã'diātāsīyã sīkí
 Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnĩ,

" 'Ma ímú 'bá kãbĩlō úcépi rĩ 'dĩ drã rá,
 kãbĩlō rĩ pi ímú ayi kpélékpélé."

28 'Bo má kãdō íngá gōó ídri rú, ma 'de mužú ĩmĩ
 drĩlé gá sī drĩdrĩ āngũ Gãlĩláyã vé rĩ gé 'dãlé, 'bã
 mu 'bã ĩsũ ĩmi be 'dãlé."

29 Pétěró ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, "'Bã rĩ pi dō céré
 ápá mĩ rụ'bá gá sī rá drããsīyã, má ícó ápá ku."

30 Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Pétěró, ĩnĩjã āndrũ
 nōri sī, mi ímú ma gã ca vú na, vudrĩ ni gé,
 lōgúlōgú ri ímú céré 'be vú ĩrĩ."

§ 14:24 14:24 'Dĩri mávé ārí má ní ũndĩ ružú 'bá kárákará pi be
 rĩ: Ārí 'dĩri 'bá rĩ pi vé ũnjĩkãnyã ũjĩ, ĩri sē kōpivé ũndĩ Múngú
 be rĩ adri múké. 'Bá Īsērélě vé rĩ pi rikí tĩ, āzini ndrĩjĩ zãá Múngú
 ní rōbōņō rú, ã ũjĩ rĩ ívé ũnjĩkãnyã, ĩ adrikí rĩ ule. Rōbōņō ĩ
 ní zãá 'dĩri í'da Yēsũ vé drãngárá peťi alambaku sígē sũ Kãbĩlō
 Mvã Múngú vé rĩ tĩnĩ rĩ. Ārí Yēsũ vé dãápi rōbōņō rú 'dĩri, ĩri 'bã
 céré ĩri ě'yĩ'bã gĩ rĩ pi trũ ívé ũnjĩkãnyã agásĩ. 'Í lã Wũngárã 24:8;
 Lẹvĩtĩkã 16:11-19; Mātáyo 26:28; Ĕbérě 9:15-22. 14:27 14:27
 Zãkãriyã 13:7

³¹ Pétērō gō rií tã rĩ síi dđi dđi kĩnĩ, “Má ícó ãlujání 'yoó á gã mi sĩ 'dĩni ku, 'bã ũdrã mí be trų.” ‘Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi céré ngakí 'yoó, sũ Pétēró ní 'yoó 'dĩri tĩnị.

*Yēsũ zị Múngú ri Gētēsēmánĩ gé 'dālé
(Mātayo 26:36-46; Lúkã 22:39-46)*

³² Yēsũ pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ãngũ ĩ ní zị Gētēsēmánĩ rĩ gé 'dālé, ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Īmi úríkí 'dĩgé, ma drĩ mu Múngú ri zị.” ³³ Yēsũ jị Pétērō pi Yókóbũ be, Yũwánĩ sĩ mužú 'í vúgá sĩ ĩndĩ. Īzãngã ñō ẹsị ni ambamba. ³⁴ ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Īzãngã fi má ẹsị agá nólé, lē ma 'dị drãá. Īmi adríkí 'dĩgé, 'bo ĩmi adríkí mị be mgbọ, ã kokí ú'dụ ku.”

³⁵ Yēsũ gō 'i útrú drịdrị mädã, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú, ĩri ní Múngú ri zizú kĩnĩ, “Ícó dō rá, lē tã ũkpó ũkpó 'dĩni 'dĩri ã nga 'i mâ rụ'bá gá ku.”

³⁶ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Ábã,* má Ẹtẹpi, tã ãzi mi ndēepi ni 'dãáyo. Ícó dō rá, 'í 'dụ kópō ĩzãngã vé 'dĩri mâ rụ'bá gá sĩ rá. 'Í 'o tã mĩ ẹsị ní lēé rĩ, adri 'yozú kĩnĩ tã mâ ẹsị ní lēé rĩ ku.”

³⁷ Yēsũ ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vúgá 'dãá, ịsụ kôpi ri ú'dụ ko. ĩri ní 'yozú Sịmónã Pétērō ní kĩnĩ, “Īmi ri ú'dụ ko? Īmi ícókí nyo adrií mị be mgbọ sã be ãlu ku? ³⁸ Lē ĩmi adríkí mị be mgbọ, ĩmi zịkí Múngú ri, tã ũkpó ũkpó ni ẽ ímú rí ĩmi ũ'bị ku. Ẹsị ĩmivé rĩ lē kōdō tã 'oó pịri, 'bo ĩmĩ rụ'bá ní adrií ũkpō ãkó rĩ sĩ, ĩmi ícókí tã pịri 'oó ku.”

* **14:36** 14:36 Ábã: Ábã vé íffí, Ārãmáyĩkí tị sĩ, ẹtẹpi.

³⁹ Yēsũ gō kpá 'deé muḡ Múngú ri zị dị, sũ 'í ní té zị drịdrị rị tịnị. ⁴⁰ Yēsũ kã 'i újá gōó vúlé ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rị pi vúgá 'dãá dị, ísú kọpi ri ú'dú ko, ã'diātāsīyã ú'dú rị drị kọpi mị gé 'dãá ũgōgō, sē kọpi ndākí átángá ì ní lēé átá rị tí.

⁴¹ Yēsũ kã 'i újá caá kọpi vúgá 'dãá vú na ni gé, ìri ní 'yozú kīnī, “Ìmi drị ri ú'dú rị koko, ãzini ìmi drị ri uvuvu? Ìmi kokí ú'dú rị ẹsịrị! Sã ì ní 'Bá Mvã ri ruḡú sēzú 'bá ũnjí rị pi drịgé rị ícọ gí. ⁴² Ìmi íngákí uru! 'Bá 'dekí muḡ! 'Bá mã ũli 'beépi rị ícá gí.”

Yēsũ vé rungára

(Mátáyo 26:47-56; Lúkã 22:47-53; Yūwánī 18:3-12)

⁴³ Yēsũ kã drị átángá rị átá deḡ 'í tị gé sī kuyé, koro Yúdã Yēsũ ã ũli 'beépi rị ní ícázú, Yúdã ri 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá muḡrị drị ni ìrị rị pi vé ãzi. 'Bá kárakarã ímúkí Yúdã pi be trụ, kọpi í'dúkí ìlị ãco ãco ni pi, ãzini túré pi be ímúzú ì drịgé sī ìndī. Atala atala rị pi drịgé rị pi, 'bá tãimbị Mósē vé rị ímbá'bá rị pi, ãzini 'bá ambugu rị pi be, ìpēkí kọpi ímúzú nĩ.

⁴⁴ Yúdã lū ãngaráwã rị pi ní drịdrị kīnī, “Ágó mã ní muḡ u'deé ẹzị bēdrị sī rị, 'bá rị ìri adriipi 'dī. Ìmi ruḡí ìri, ìmi jìkí ìri muḡú, ìmi ùtēkí ìri muḡú ùtētē.” ⁴⁵ Kọpi kã caá, koro Yúdã ní 'dezú muḡú Yēsũ vúgá 'dãá, ìri ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, “Ímbápi!” Ìri ní kúru Yēsũ ri u'dezú ẹzịzú bēdrị sī. ⁴⁶ Kúru ãgō ímú'bá Yúdã pi be 'dī'bée ní Yēsũ ri ruḡú. ⁴⁷ Ágō pá tu'bá Yēsũ ã gãrã gá 'dī'bée

vé ālu† ní ívé ìlì āco rĩ ìnjézú kĕréwũ rĩ agásĩ, ìri ní átálágú āmbúgú rĩ vé átí'bá ě bĭ gazú mvórú 'dezú vūgá 'dǎá.

⁴⁸ Yĕsũ ní 'yozú 'bá 'i ru' 'bá rĩ pi ní kĭnĩ, “Ngá ĩmi ní ìmúzú ìlì āco āco ni pi be, āzini túré pi be drĭgé, ma ru'zú sũ 'bá tǎ ũnjí 'oópi rĩ tĭnĭ rĩ ā'di? ⁴⁹ U'dú céré 'bá rikí adrií ĩmi be trú, á ri ĩmi ímbá Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dǎá, ĩmi ru'kí ma kuyé. 'Bo tǎ 'i ngaápi mâ ru' 'bá gá āndrũ nōri, ā sĕ rí tǎ ĩ ní sĭ kú Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ, ā nga rí 'i fũú tĭnĭ gé bĕnĩ.” ⁵⁰ Kúru Yĕsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ngakí ápá céré, kukí Yĕsũ ri kú ó'dúkùlĕgúsĩ.

⁵¹ Kĕrĭmvá āzi ri 'deé mužú Yĕsũ ā vudrĭ gé sĭ, ndrā bōngó 'i ru' 'bá gá. 'Bá rĩ pi kǎ lĕé ĩri ru'ú, ⁵² kĕrĭmvá rĩ ánjó 'i kōpi drĭgé sĭ, ku ívé bōngó kuú kōpi drĭgé, ápá mužú ru' 'bá be ule.

Yĕsũ tu pá Yǎhúdĭ ambugu tǎ lĭ' 'bá rĩ pi ęndrĕtĭ gé

(Mǎtáyo 26:57-68; Lúkǎ 22:54-55, 63-71; Yũwánĩ 18:13-14, 19-24)

⁵³ 'Bá Yĕsũ ri ru' 'bá rĩ pi ní Yĕsũ ri jĭzú mužú átálágú āmbúgú rĩ vé āngá. Atala atala rĩ pi drĭgé rĩ pi, 'bá drĭkoma rú rĩ pi, 'bá tǎimbĭ Mósĕ vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, úmúkí ĩ céré vũrā ālu gé. ⁵⁴ Pétĕró ri 'deé mužú Yĕsũ ā vudrĭ gé sĭ, se 'i gōó vúlé rú āsámvú sĭ. Kǎ caá átálágú āmbúgú rĩ vé bóró gá 'dǎá, mu' úrí 'bá āngũ ũtĕ' 'bá rĩ pi be trú, rií ācí yuú.

† 14:47 14:47 Āgō 'dĩ'bée vé ālu: 'Bá 'dĩri Pétĕró 'i. 'Í lǎ Yũwánĩ 18:10-11.

⁵⁵ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tã lị' bá rĩ pi † be céré, rikí létì ndáá lészú tã ũnjí ịsúzú Yészú ă rụ' bá gá, ỉ 'dịkí rí ỉri drăá ăní, 'bo kôpi ịsúkí tã ũnjí rụ' bá ni gé kuyé. ⁵⁶ 'Bá kárakará 'dekí rií ũnjô úlị Yészú drĩgé, 'bo átángá kôpivé rĩ, úmú 'i trų kuyé.

⁵⁷ Kúru 'bá ụrụkọ' bée ní ngazú pá tuzú ụrụ sĩ, ũnjô úlízú Yészú drĩgé, kôpi kínĩ, ⁵⁸ " 'Bá yìkí rá, Yészú ri 'yoó kĩnĩ, 'Ma Jó Múngú vé 'bá áda ní sị rĩ ũnjô kpélékpélé, ma gô ăzi ni sị ú' dđú na agá, 'bá áda sị nĩ ku.' " ⁵⁹ 'Bo átángá kôpi ní átá rĩ úmú 'i trų kuyé.

⁶⁰ Átálágú ămbúgú rĩ ní íngázú pá tuzú ụrụ sĩ 'bá tã lị' bá 'dĩ' bée ăsámvú gé, ỉri ní Yészú ri zizú kĩnĩ, "Tă ăgô 'dĩ' bée ní rií ũmbĩ mí drĩgé kárakará 'dĩ' bée, 'i 'yo átángá mí tị gé sĩ ku ăsĩ?" ⁶¹ 'Bo Yészú újị kírí, zị 'i tị átángá 'yozú ălunđani kuyé.

Átálágú ămbúgú rĩ ní gôzú ỉri zizú đđĩ kĩnĩ, "Mí Kúrísítô, Múngú ỉ ní íngúngũ rĩ vé Mvá?"

⁶² Yészú ní újázú ỉri ní kĩnĩ, " 'Bá rĩ ma 'i, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlésĩ ỉmi ímú ma ndre, ma úrí Múngú Ũkpô 'Dịpa vé drị ệndẹpị gé, ma ỉgô ímú 'bũ gé 'dăásĩ vŭgá nŏó ỉrịbịtị agásĩ."

⁶³ Átálágú ămbúgú rĩ ní ívé bŏngó ăsízú, § ỉri ní 'yozú kĩnĩ, "Ngá 'bá ní ăđú' bá ụrụkọ lészú đđĩ

† **14:55** 14:55 'Bá tã lị' bá rĩ pi: Átálágú ămbúgú rĩ, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, drĩkoma rĩ pi, kôpi ri ỉ úmú tã Yăhúđđĩ rĩ pi vé rĩ lị.
§ **14:63** 14:63 Bŏngó ăsízú: Átálágú ămbúgú rĩ ăsĩ ívé bŏngó lüzú kínĩ, ệsị ni ve tă Yészú ní 'yoó 'i úrí Múngú vé drị ệndẹpị gé rĩ vé tă sĩ.

rĩ ã'di? ⁶⁴ Īmi yìkí ĩmî bì sĩ rá, ĩnjĩ Múngú ri ku. Īmi ũsũkí tã 'dĩri drĩgé ngóni?"

Kòpi ngakí ã'yĩi céré kìnĩ, ã 'dìkí ĩri drãá rá. ⁶⁵ 'Bá rĩ pi ã urukò'bée í'dókí rií tũsú úwé Yèsũ ã rù'bá gá, kòpi úmbékí mị ni bõngó sĩ cí, kòpi í'dókí rií ĩri udĩj, kòpi ní 'yozú ĩri ní kìnĩ, "'Í lũ 'bá ní, 'bá mi udì'bá rĩ pi ã'di pi?" 'Bá ãngũ ùtē'bá rĩ pi ní Yèsũ ri jìzú mužú 'dĩisĩ rá, kòpi ní rizú ĩri ũgbázú mužú.

Pétěró gã Yèsũ ri sĩ

(Mātáyo 26:69-75; Lúkã 22:56-62; Yũwánĩ 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Pétěró kã rií adrii jó tã lizú rĩ vé bóró gá 'dãá, átálágú ãmbúgú rĩ vé ãtí'bá ũkúná rú rĩ ní ímúzú. ⁶⁷ ĩri ní Pétěró ri ndrezú, ĩri ri ãcí yu. Ātí'bá ũkúná rú rĩ ndre Pétěró ri gõgõ.

Īri ní 'yozú kìnĩ, "'Bá rĩ ãzi mi 'i, ĩmi rikí ándúru adrii Yèsũ Nãzěrétãgú rĩ be trũ."

⁶⁸ Pétěró gã, kìnĩ, "'Bá rĩ adri ma 'i ku! Tã mí ní átá 'dĩri fi má drĩgé ãlunãni kuyé." Pétěró ní 'dezú mužú kání rĩ vé kẹ̀tĩlẹ́ gá 'dãá, lõgúlõgú ní cěré 'bezú.

⁶⁹ Ātí'bá ũkúná rú rĩ kã ndree Pétěró tu pá kuú 'dãá, ĩri ní 'yozú 'bá pá tu'bá 'í gãrã gá rĩ pi ní kìnĩ, "Ágó 'dĩri, ĩri 'bá Yèsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ãzi!" ⁷⁰ Pétěró gã kìnĩ, "'Bá rĩ adri ma 'i ku!"

Vudrĩ ni kã vũvũ mādã, 'bá pá tu'bá Pétěró gãrã gá rĩ pi ní 'yozú Pétěró ní kìnĩ, "Ádarú mi 'bá Yèsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ãzi! Mi Gãlĩláyãgú!"

⁷¹ Pētērō ní 'i trizú, ĩri ní ũyō sōzú kīnī, “Múngú ɛndrɛtɪ gé, á n̄ mā ágó ĩmi ní ríí tã ní 'yoó 'dĩri kuyé.”

⁷² Koro lõgúlõgú ní gōzú cĕré vú ĩrĩ ni 'bezú. Pētērō ní tã Yĕsũ ní ándúrú 'yoó 'í ní kīnī, “Mi ímú ma gã ca vú na, vùdrĩ ni gé, lõgúlõgú ri ímú cĕré 'be ca vú ĩrĩ” 'dãri ígázú. Pētērō í'dó ríí ngoóngo.

15

*Yĕsũ tu pá Pīlátō ɛndrɛtɪ gé
(Mātáyo 27:1-2, 11-14; Lúkã 23:1-5; Yũwánĩ
18:28-38)*

¹ Kã mužú adrii ũ'bútɪɲá rĩ sĩ, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá drĩkoma rú rĩ pi be, 'bá tãimbĩ Mósĕ vé rĩ ímbá'bá rĩ pi be, 'bá tã lị'bá rĩ pi be cĕré úríkí átá trú, kôpi ní Yĕsũ ri úmbézu, ĩri jìzú mužú pá tuzú Pīlátō ɛndrɛtɪ gé.

² Pīlátō ní Yĕsũ ri zìzú kīnī, “Mi 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ?”

Yĕsũ ní újázú Pīlátō ní kīnī, “'Í 'yo tã 'dĩri mi 'i.”

³ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi tōkí Yĕsũ ri, kôpi úlíkí ũnjō drĩ ni gé kárakará. ⁴ Pīlátō ní gōzú ĩri zìzú đĩ kīnī, “'Í 'yo tã mí tị gé sĩ ku ãsĩ? 'Í yì drĩ tã ĩ ní ũmbĩ mí drĩgé kárakará 'dĩ'bĕe ká!”

⁵ Yĕsũ új tịtị, 'yo tã ãzi kuyé, ĩri ní 'î tị zĩ tã 'yozú kuyé rĩ sĩ, sĕ Pīlátō ní ãyãngará.

*Pīlátō lị Yĕsũ vé drãngará ã tã
(Mātáyo 27:15-26; Lúkã 23:13-25; Yũwánĩ
18:39-19:16)*

6 Ílí ālu ālu, ọ'dụ ị ní rizú ụmụ Ọ'dụ Múngú ní EỊizú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ ã nyangára gá, 'bá ị ní ụ'yí rĩ pi ǎsámvú gé, Pílátō ri 'bá ālu 'bá rĩ pi ní lēé ē ịtrūkí rĩ ịtrū. 7 Ágó āzi rụ ni Bārābā 'i, ágó 'dĩri 'yíkí kọpi 'bá wa'bá ari'ba rú tǎ Rómā vé rĩ gǎ'bá sĩ rĩ pi be, ágó 'dĩri 'dị 'bá drǎá rá. 8 'Bá kárákará pi ní ímúzá Pílátō vúgá nōó, kọpi ní ịri zizú kìnĩ, lē Pílátō ē ịtrū ị ní 'bá ālu, 'bá ị ní ụ'yí 'dĩ'bée ǎsámvú gé, sụ ịri ní ándúrú rií 'oó rĩ tịni.

9 Pílátō ní 'bá kárákará 'dĩ'bée zizú kìnĩ, "Ìmi lēkí má ịtrū ìmi ní 'bāgú Yāhúdị rĩ pi vé rĩ?"

10 Pílátō nị amá múké 'yozú kìnĩ, atala atala rĩ pi drịgé rĩ pi ịpēkí Yēsū ri ímú 'í vúgá nōlé nĩ, ǎ'diātāsīyā Yēsū vé tǎ 'de kọpi ē ẹsị agá ũnjí.

11 'Bo atala atala rĩ pi drịgé rĩ pi rikí 'bá kárákará 'dĩ'bée ịcịcịkí, kọpi ǎ 'yokí rí, ē ịtrūkí ị ní Bārābā ri áyu Yēsū ǎ vūrǎ gá.

12 Pílátō ní kọpi zizú kìnĩ, "Bo á trū dō Bārābā ri gí, ágó ìmi ní zị 'bāgú Yāhúdị rĩ pi vé 'dĩri, má 'o ịri íngóni?"

13 'Bá rĩ pi ní ọ'úzá ọ'dúkọ be ọrụ 'dǎá kìnĩ, "ǎ gbākí ịri pẹtị alambaku sígé."

14 Pílátō ní kọpi zizú kìnĩ, "Tǎ ũnjí Yēsū ní 'oó rĩ ǎ'di?" 'Bo kọpi gōkí ọ'ú múzá drịgélé kìnĩ, "ǎ gbākí ịri pẹtị alambaku sígé!"

15 Pílátō ní lēé 'bá bịtríká 'dĩ'bée ē ẹsị ǎ ve 'í ní ku rĩ sĩ, ịri ní Bārābā ri trüzú, ịri ní tǎimbị sēzú ívé ǎngáráwá rĩ pi ní, kọpi ǎ ũgbākí Yēsū ri kẹlíná sĩ, kọpi ǎ jìkí ịri gbǎá pẹtị alambaku sígé.

*ǎngáráwá rĩ pi ịnjákí Yēsū ē drị
(Mátáyo 27:27-30; Yūwánĩ 19:2-3)*

16 Āngáráwá rĩ pi ní Yēsũ ri jizú mužú vūrā 'bāgú Pilátō ní adrizú rĩ gé 'dǎá, kōpi ní ĩ ọgũpĩ zizú ímúzú céré vūrā ālu gé. 17 Kōpi 'yĩkí bōngó ika akoóko rũkũ* ni Yēsũ ã rú'bá gá, kōpi údékí ũcékúcé suú drĩ ni gé kũlá rú. 18 Kōpi í'dókí ríi gụú Yēsũ sī, kōpi 'yokí ú'dúkó be ụrụ 'dǎá kínĩ, “Ī ndrekí drĩ 'bāgú Yāhúdĩ rĩ pi vé rĩ ká!” 19 Kōpi ní drĩ ni āgbāzú pẹti sī, kōpi ní kpá tũsú úwézú rú'bá ni gé, kōpi ũtĩkí kũmũcí vũgá Yēsũ ri ĩnjĩzú, 'bo adri ĩnjĩngára áda ni kuyé. 20 Āngáráwá rĩ pi ká gụú Yēsũ sī gí, kōpi ní bōngó ika akoóko rũkũ rĩ njezú rú'bá ni gé sī, kōpi ní gōzú ĩrivé bōngó í'dúzú suzú rú'bá ni gé ũzi, kōpi ní ĩri jizú mužú vūrā ĩ ní lězú ĩri gbāzú pẹti alambaku sígé rĩ gé 'dǎá.

21 Ágó āzi rú ni Sĩmónā 'i, ĩri Kūrénēgú, íbĩ ímú ọmvú gélésĩ, kōpi mĩkí ĩri pẹti alambaku ĩ ní mužú Yēsũ ri gbāzú rĩ 'dujú mužú. Sĩmónā ri Ālěkĩzándā pi vé étẹpi Rúfāsĩ be.

*Yēsũ vé gbāngára pẹti alambaku sígé rĩ
(Mátayo 27:31-44; Lúkã 23:27-43; Yũwánĩ
19:17-27)*

22 Āngáráwá rĩ pi ní Yēsũ ri jizú mužú vūrā ĩ ní zĩ Gōlōgótā rĩ gé 'dǎá (ífífí ni, vūrā drĩ kòlòmgbó vé ni). 23 Kōpi sěkí ĩri ní vinyọ, usakí pí ũjó be sěé mvụú ĩri ní, rú'bá ni ásópi rĩ ã ndrĩ rí ānĩ, 'bo gā mvụgá sī. 24 Kōpi ní Yēsũ ri gbāzú pẹti

* 15:17 15:17 Bōngó ika akoóko rũkũ ni: 'Bāgú rĩ pi ri bōngó ika akoóko rũkũ ni su, ā lū rí 'yozú kínĩ, ĩ 'bāgú. 15:21 15:21 Rómã 16:13

alambaku sǐgέ. Kōpi 'bekí ĩrivé bōngó jěké sǐ, 'bá ngōri dō ngōri 'dụ.

²⁵ Kōpi gbākí Yēsũ ri pẹti alambaku sǐgέ 'dāá sâ úrōmĩ ỳ'bụtiṅá vé rĩ gé. ²⁶ Sǐkí tã drĩlé ni gé 'dini, “BĀGÚ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ.” ²⁷ Āngáráwá rĩ pi gbākí kpá ỳgụ' 'bá ĩrĩ pẹti alambaku sǐgέ, āzi rĩ Yēsũ vé drĩ ẹndẹpi gélésĩla, āzi rĩ ĩrivé drĩ ỳjĩ gélésĩla. ²⁸ Tã ĩ ní sǐ Búkũ Múngú vé rĩ agá, ĩ ní 'yoó, “Lākí ĩri 'bá ỳnjĩkǎnyā 'o' 'bá rĩ pi be trụ 'dĩri, nga 'i fũú ti ni gé gí.” ²⁹ 'Bá ri' 'bá ẹlĩ' 'bá ẹlĩ ẹlĩ rĩ pi rikí ĩri u'daá, kōpi rikí drĩ yaá ĩri idezú ānĩ, kōpi rikí 'yoó kǐnĩ, “Mi ándúrú 'yoópi, mi Jó Múngú vé rĩ ỳñānyā, mi gō sị ỳ'dụ na agá rĩ, mi adriipi 'dĩ? ³⁰ 'Í pa mi pẹti alambaku rĩ sǐgέ sǐ, mí ísị vũgá nǒo!”

³¹ Atala atala rĩ pi drĩgέ rĩ pi, 'bá tǎimbị Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, kōpi gụkí kpá Yēsũ sǐ, kōpi kǐnĩ, “Ídrí 'bá ụrukọ rá píri, 'bo ídrí 'i ngúlúpí ku āsĩ? ³² Kǐnĩ dō 'i Kúrísítō 'i, 'i 'bāgú Īsērélē rĩ pi vé rĩ, lē ẹ ísị pẹti alambaku rĩ sǐgέ sǐ vũgá nǒo! 'Bá ndrekí dō gí, 'bâ íbí ẹ'yĩ ndō.” Ụgụ' 'bá ĩrĩ ĩ ní gbāá Yēsũ be trụ 'dĩ' 'bée idekí kpá Yēsũ ri rá.

Yēsũ vé drāngára

(Mátáyo 27:45-56; Lúkã 23:44-49; Yũwánĩ 19:28-30)

³³ Kǎ muụ adrií ỳtú mgbímgbí gé 'dĩgέ, āngũ rĩ bĩ nị kuú cịcị vũ drĩgέ sǐ céré, āngũ rĩ nị caá

† 15:28 15:28 Átángá vẹrẹṣi 28 agá 'dĩri, búkũ Mārākō vé ĩ ní sǐ Gĩrĩkĩ ti sǐ drĩdrĩ rĩ agá 'dāáyo, 'bo gōkí sǐ búkũ Mārākō vé vúlé rĩ agá rá. 15:28 15:28 Īsáyā 53:12

sâ na ũndréná vé rĩ gé. ³⁴ Kã muḡu adrii sâ na ũndréná vé rĩ gé, Yésũ ní trezú ú'dúḡó be ʊṛu 'dãá kĩnĩ, “Ēlójĩ, Ēlójĩ, lāmā sãbãkãtãnĩ?” Ífifi ni kĩnĩ, “Múngú mávé rĩ, Múngú mávé rĩ, ngá mí ní ma adizú rĩ ã'di?”

³⁵ 'Bá ʊṛuḡo pá tu'bá 'dãlé rĩ pi yĩkĩ tã Yésũ ní átá 'dĩri, kòpi nĩkĩ ífifi ni kuyé, kòpi ní 'yozú kĩnĩ, ĩri ri Ēlĩyã ri zĩ.

³⁶ Ágó ãzi ní njuzú muḡú lífã suzú vinyõ údrãpi gĩ ni agá, ĩri ní suzú peṭi sígé, suzú muḡú ʊṛu Yésũ ti gé peṭi alambaku sígé 'dãá, ã mvu rĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “'Bá tẽkĩ drĩ ndreé ká, dõ Ēlĩyã ri ímũ ĩri pa peṭi alambaku rĩ sígé sĩ rá.”

³⁷ Yésũ ní trezú ú'dúḡó be ʊṛu 'dãá, ĩrivé idri ní kúru fũzú.

³⁸ Bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a eḡizú rĩ† ní 'i ãsĩzú ĩrĩ, í'dózú ʊṛu 'dãá, cĩmgbá vũgá nõó.

³⁹ Ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé§ pá tuúpi Yésũ ẽndreṭi gé rĩ kã ndreé Yésũ drã gĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú ágó 'dĩri Mvã Múngú vé ni.”

⁴⁰ Ũkú ʊṛuḡo'bée tukĩ pá kuú rará rú, kòpi tẽkĩ nyo rĩ tã 'dĩri ndreé. Kòpi ãsãmvú gé 'dãá, 'bã rĩ Mãriyã Mãgãdãlãnã pi Mãriyã ãzi rĩ be, Sãlómẽ sĩ. Mãriyã ãzi 'dĩri Yõkóbũ mvã ũdũ rĩ

15:34 15:34 Sãwũmã 22:1 † **15:38** 15:38 Bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a eḡizú rĩ: Bõngó 'dĩri eḡikĩ Vũrã Uleterere rĩ pi ãsãmvú Vũrã Uleteretere rĩ be rĩ ãnĩ. Átálágú ãmbúḡú rĩ 'yénã aga fi bõngó rĩ agãsi Vũrã Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ, ã'diãtãsiyã Múngú ri adri Vũrã Uleteretere d̄ĩpi p̄owũp̄owũ rĩ agá 'dãá. 'Í lã Lẽvĩṭĩkã 16; Mátãyo 27:51; Lúkã 23:45; Ēbéré 6:19-20; Ēbéré 9:1-7. § **15:39** 15:39 Ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri ãngáráwá mũdũrũlũ ãlu rĩ pi ã drĩ koopi ni.

vé ɛndrɛpɪ, ɛdrɪpɪ ri Yósē 'i. ⁴¹ Āngũ Gālíláyā vé rĩ gé 'dālé, úkú 'dĩ'bée rikí Yēsũ ā pámvú ũbũí, kòpɪ rikí kpá ĩri ē ĩzā koó ɛzɪ sĩ nĩ. Úkú uruko kárakará mukí kòpɪ be trú Yērúsálémā gá 'dālé.

Yēsũ vé sɪngará

(Mātáyo 27:57-61; Lúkã 23:50-56; Yūwánĩ 19:38-42)

⁴² Kã muɸ adrií ú'dú tɔwú sĩ, ɸtú rĩ kã rií 'deé, ú'dú 'dãri ní adrií Yãhúdĩ rĩ pi vé ni rizú ĩ útúú cazú ú'dú Sábátã vé rĩ gé rĩ* sĩ, ⁴³ ágó āzi rú ni Yôsépã 'i, ĩri Ārĩmátáyōgú, ĩri 'bá ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ ni Yãhúdĩ rĩ pi vé 'bá tâ lĩ'bá rĩ pi āsámvú gé, ri málũngã Múngú vé úmvúlesĩ ímúpi rĩ ũtēé. Nga muɸ ɸrĩ ākó Yēsũ vé āvũ ā tâ zĩ Pílátō tĩ gé. ⁴⁴ Pílátō kã yĩ kínĩ Yēsũ drã gí, sē ĩri ní āyāngará. ĩri ní ũgalaku āngaráwá rĩ pi vé rĩ zizú ímúú, lē nĩ dō ádarú Yēsũ drã gí. ⁴⁵ Ũgalaku rĩ kã lũú ĩri ní, Yēsũ drã gí, ĩri ní kúru āvũ Yēsũ vé rĩ oyuzú sēzú Yôsépã drígé. ⁴⁶ Yôsépã ní kúru bōngó jezú, ĩri ní āvũ rĩ í'dúúú pɛtĩ alambaku sígé 'dãásĩ vũgá nõó, ĩri ní ĩmũlũzú bōngó rĩ sĩ, jizú muɸú sɪzú 'bú ĩ ní gaá lũú ĩnógósĩ írã rú'bá gá rĩ agá. ĩri ní kúru írã āmbúgú ni ĩgũzú, 'bú rĩ ē tĩ ɔzũzú āní cí. ⁴⁷ Māriyã Māgādélénã pi, Māriyã Yósē ɛndrɛpɪ be, kòpɪ ndrekí vũrã ĩ ní āvũ rĩ sɪzú rĩ rá.

---

* **15:42** 15:42 Útúú cazú ú'dú Sábátã vé rĩ gé rĩ: Ú'dú Sábátã vé rĩ ĩri í'dó ú'dú tɔwú gé ɸtú ní 'dengará.

16

Yēsũ vé ingángará drāngará gálésila rĩ

(Mātáyo 28:1-8; Lúkã 24:1-12; Yũwánĩ 20:1-10)

¹ Ụ'dú Sābātā vé rĩ kã deęé gí, Māriyā Māgādēlénā pi Māriyā Yōkóbũ ẹndrẹpi be, Sālómē sĩ, kọpi jekí ũdu ngũũpi ndrĩndrĩ ni, kọpi lēkí muų Yēsũ vé ǎvũ trị ǎnĩ. ² Kã muų adrii Yĩngā sĩ ụ'bụti, ụtú ní rií ífũngará gá 'dĩgé, kọpi ní 'dezú muųú 'bụrẹdrĩ gé 'dǎá. ³ Kọpi ní rií mungárá gá lẹti gé 'dĩgé, kọpi rikí ĩ uzii ĩ ǎsámvú gé sĩ kĩnĩ, ǎ'di ǎ gũ rí 'bá ní írã rĩ 'bụ rĩ ti gé sĩ ǎmvé nĩ?

⁴ 'Bo kọpi kã caá, kọpi ndrekí gũkí írã ǎmbúgu 'dĩri 'bụ rĩ ti gé sĩ gārã gá gí! ⁵ Kọpi ní fizú muųú 'bụ rĩ agá 'dǎá, kọpi ndrekí kẹrĩmvá* ǎzi úri kuú drị ẹndẹpi gélésĩ, su bǎngó imvesírílílí akoóko rũkũ ni. Sě kọpi ní ụrĩ.

⁶ Kẹrĩmvá rĩ ní 'yozú kĩnĩ, "Lě ĩmi adrikí ụrĩ sĩ ku! Á nị rá ĩmi ri Yēsũ Nǎzērétǎgu ĩ ní gbǎa peṭi alambaku sịgé rĩ ndǎ. Múngú inga ĩri gǎo idri rú gí! ĩri nǎgó 'dǎáyo. ĩmi ndrekí vũrǎ ĩ ní ĩrivé ǎvũ 'bǎzú rĩ 'dĩ. ⁷ Lě ĩmi mukí lũú 'bá ĩri ǎ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní, agaápi rá rĩ, lě ĩmi lũkí Pétěró ní kĩnĩ, Yēsũ ri 'de muųú ĩmi ẹndrẹti gé sĩ ǎngũ Gǎlĩláyā vé rĩ gé 'dǎá'dǎ, sũ ĩri ní lũú ĩmi ní rĩ tịni, ĩmi ca mu ĩri ĩsụ 'dǎlé."

⁸ Ūkú rĩ pi kã ífũú 'bụ rĩ agá 'dǎásĩ, kọpi ẹ drị ǎbá céré céré, kọpi ǎ rụ'bá yǎ kpĩríkpĩrĩ, ụrĩ ĩmvú kọpi, kọpi ngakí njuú muųú ọngụ sĩ, kọpi lũkí tǎ 'i ngaápi 'dĩri 'bá ǎzi ní kuyé.

* **16:5** 16:5 Kẹrĩmvá: Kẹrĩmvá 'dĩri mǎlǎyíkǎ Múngú ní ĩpěé rĩ. 'Í lǎ Mātáyo 28:2.

*Yēsũ i'da 'i Māriyā Māgādēlénā ɛndrɛtj gé
(Mātáyo 28:9-10; Yũwánĩ 20:11-18)*

⁹ †Ū'bütj Yīngā sī, Yēsũ kā íngá drāngará gálésĩ, ĩri ní 'i i'dazú Māriyā Māgādēlénā ándúru ĩri ní índri ũnjĩ ézĩrĩ droó fũú drj ni gé sĩ rĩ ɛndrɛtj gé. ¹⁰ Māriyā Māgādēlénā ní mužú tã 'dĩri ũlũzú 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá, ri'bá ĩzāngā 'bā'bá, āá ngo'bá rĩ pi ní. ¹¹ Kõpi ká yij kínĩ, Yēsũ ri ídri rú, Māriyā ndre ĩri rá, kõpi ɛ'yĩkĩ ĩrivé tã 'dĩri kuyé.

*Yēsũ i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá ĩrj ni pi
ɛndrɛtj gé
(Lúkã 24:13-35)*

¹² Vudrj ni gé, Yēsũ ní 'i i'dazú índrezú ũ'dũ be túngú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá ĩrj ni pi ɛndrɛtj gé, ĩsú kõpi ri fũ mužú kũrú Yērúsālémā vé rĩ agásĩ ámvé. ¹³ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ká nĩj áamá 'bá rĩ Yēsũ 'i, kõpi ní njuzú gõzú vúlé, mužú ũlũzú ĩ õgũpĩj ní, 'bo õgũpĩj ɛ'yĩkĩ tã kõpi ní ũlũú 'dĩri kuyé.

*Yēsũ ɛzj ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ɛzj
ú'dúkõ múké rĩ ũlũzú rĩ vé tã
(Mātáyo 28:16-20; Lúkã 24:36-49; Yũwánĩ
20:19-23; ɛzj 1:6-8)*

¹⁴ Vudrj ni gé, Yēsũ ní gõzú 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá mužrj drj ni ālu, ri'bá ngá nya'bá rĩ pi ɛndrɛtj gé. Átá kõpi drjgé ũkpõ ũkpó, ā'diātāsīyā 'bá ívé íngángará ndre'bá rá rĩ pi

† **16:9** 16:9-20 Átángá vérɛsĩ 9-20 agá 'dĩ'bée, búkũ Mārākō vé ĩ ní sĩj Ĝĩrĩkĩ tĩ sĩ drjdrj rĩ agá 'dāáyo, 'bo gõkĩ sĩj búkũ Mārākō vé vúlé rĩ agá rá.

kā ívé íngángará ã tâ ũlũú kōpi ní, kōpi ẽ ẽsí mbamba, kōpi gākí tâ rĩ ẹ'yĩgá sī.

¹⁵ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kīnĩ, “Ími mụkí ụ'dụkọ múké Múngú vé rĩ ũlũú mụzú 'bá rĩ pi ní vũ drĩgé sī céré. ¹⁶ 'Bá ụ'dụkọ múké 'dĩri ẹ'yĩpi rá, āzini bātízĩmũ ịsúpí rá rĩ, ịri ídri 'dání'dání rĩ ịsú rá. 'Bo 'bá ụ'dụkọ múké rĩ ẹ'yĩpi kuyé rĩ, ị tâ lị drĩ ni gé ũnjí. ¹⁷ 'Bá ma ẹ'yĩ'bá rá rĩ pi, kōpi ịcọ tâ āyāzú āyāyā ni pi 'o rá. Mávé rụ sī, kōpi ındrĩ ũnjí údró fũ 'bá rĩ pi drĩgé sī rá, kōpi ịcọ átá tị āndiāndí ị ní nị kuyé ni pi sī rá. ¹⁸ Kōpi ịcọ ịnị rụ drị sī rá, kōpi mvukí dō kícú, kícú rĩ ịcọ kōpi 'oó ũnjí ku. Kōpi ịcọ drị tị 'bá drā be rĩ pi drĩgé, drā rĩ ẹ kōpi rụ'bá gá sī rá.”

Yēsũ nga mụú 'bũ gé

(Lúkǎ 24:50-53; Ẹzị 1:9-11)

¹⁹ Úpí Yēsũ kǎ átángá rĩ átá ẹẹ ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be gí, Múngú ní ịri 'dụzú mụzú 'bũ gé 'dǎá, mụ úrí Múngú vé drị ẹndẹpi gé. ²⁰ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní mụzú ụ'dụkọ múké Múngú vé rĩ ũlũzú mụzú 'bá rĩ pi ní céré, Úpí vé ũkpō nga ẹzị kōpi rụ'bá gá rá, tâ āyāzú āyāyā kōpi ní 'oó rĩ lũ 'yozú kīnĩ, ụ'dụkọ múké kōpi ní ũlũú rĩ, ịri tâ áda.

Ū'dúkó Múké Múngú vé rı

Keliko: Ū'dúkó Múké Múngú vé rı New Testament+
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Keliko)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20